
NUMER / N^o
CZERWIEC 30
JUNE 2025

BIULETYN
ARBITRAŻOWY
*ARBITRATION
BULLETIN*

Sąd Arbitrażowy

przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie

Spis treści

-
- 6 Odważna ewolucja zamiast rewolucji? Kilka słów o nowym regulaminie
Filip Balcerzak
-
- 14 Wezwanie na arbitraż jako jedyna czynność wszczynająca postępowanie
arbitrażowe
Katarzyna Kucharczyk
-
- 20 Wzajemna lojalność pełnomocników oraz arbitrów w nowym
Regulaminie SA KIG
Marcin Dziurda
-
- 28 Instytucja arbitra doraźnego w nowym Regulaminie SA KIG 2025
Piotr Gołędzinowski
-
- 35 Postępowanie arbitrażowe bez udziału pozwanego (default proceedings)
Maciej Durbas
-
- 47 Rola sekretarza trybunału w arbitrażu pod auspicjami SA KIG
na tle zagranicznych regulaminów arbitrażowych
Piotr Bytnerowicz, FCIArb, Piotr Kamil Cichowski
-
- 55 Pisemne zeznania świadka w postępowaniu arbitrażowym
Tomasz Cyrol
-
- 61 Orzeczenia sumaryczne w postępowaniu arbitrażowym na podstawie nowego
Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej
Aleksandra Orzeł-Jakubowska
-
- 66 Uzasadnianie wyroku według nowego regulaminu arbitrażowego Sądu
Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie
Antoni Żukowski
-
- 76 Procedura kontroli wyroków arbitrażowych w Nowym Regulaminie SA KIG
Patrycja Treder
-

Szanowni Państwo,

W ostatnich latach wiele instytucji arbitrażowych zreformowało swoje regulaminy arbitrażowe, aby sprostać rosnącym wymaganiom użytkowników w zakresie przejrzystości, skuteczności i szybkości postępowania oraz redukcji kosztów prowadzenia sporów.

W 2018 roku zrobił to Niemiecki Instytut Arbitrażowy (DIS), a potem kolejne instytucje arbitrażowe, takie jak Londyński Międzynarodowy Sąd Arbitrażowy (LCIA), Sąd Arbitrażowy przy Międzynarodowej Izbie Handlowej w Paryżu (ICC), a także Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie. Dostrzeżyliśmy potrzebę opracowania nowego regulaminu arbitrażowego, lepiej odpowiadającego oczekiwaniom użytkowników, którymi w znacznej większości są przedsiębiorcy. Nowy regulamin został przyjęty przez Radę Arbitrażową 10 października 2024 roku, a następnie zatwierdzony uchwałą Prezydium Krajowej Izby Gospodarczej 17 października i wszedł w życie 1 stycznia 2025 roku.

W nowym regulaminie m.in. została wprowadzona możliwość wszczęcia postępowania mniej sformalizowanym pismem, jakim jest wezwanie na arbitraż, a także została wyłączona konieczność powołania arbitra przewodniczącego lub arbitra jedyne go z Listy Arbitrów Rekomendowanych. Uelastycznione zostały postanowienia dotyczące miejsca i języka postępowania. Wprowadzenie zasady rozstrzygania sporu przez arbitra jedyne go w sytuacji, w której wartość przedmiotu sporu nie przekracza 100.000 zł, a także dopuszczenie procedury wczesnego rozstrzygnięcia umożliwiają ograniczenie kosztów prowadzenia sporu, a obowiązek poinformowania o finansowaniu sporu przez osobę trzecią oraz uzasadnianie decyzji o wyłączeniu arbitra zwiększają jego transparentność.

Wreszcie wprowadzenie obowiązku przeprowadzenia posiedzenia organizacyjnego i wydania postanowienia organizacyjnego w krótkim czasie oraz wymóg wydania wyroku w terminie 6 miesięcy od dnia powołania Trybunału Arbitrażowego wzmacniają gwarancje sprawnego, a więc szybkiego rozstrzygnięcia sporu, co także nie pozostaje bez wpływu na koszty postępowania arbitrażowego. To tylko kilka z istotnych postanowień nowego regulaminu.

Oddajemy w Państwa ręce kolejny numer „Biuletynu Arbitrażowego”, który w całości jest poświęcony omówieniu niektórych tylko rozwiązań przyjętych w Regulaminie 2025 i mamy nadzieję na kolejne numery, w których będziemy analizować postanowienia tego regulaminu i oceniać ich zastosowanie w praktyce.

Wydanie to dedykujemy Mecenasowi Markowi Furtkowi, wieloletniemu Prezesowi i Przewodniczącemu Rady Arbitrażowej Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej, wielkiemu znawcy i entuzjście arbitrażu.

mec. Monika Hartung

Przewodnicząca Rady Arbitrażowej Sądu Arbitrażowego
przy Krajowej Izbie Gospodarczej

Mecenas Marek Furtek – Pro Memoria

Środowisko arbitrażowe z ogromnym żalem przyjęło wiadomość o śmierci Pana Mecenas Marka Furtka, który przez lata je współtworzył i zajmował w nim ważne miejsce. Był wieloletnim Prezesem Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, a po zmianie Statutu Sądu w 2019 r. – w której przygotowaniu aktywnie uczestniczył – pełnił funkcję Przewodniczącego Rady Arbitrażowej.

Poruszenie, jakie w społeczności arbitrażowej wywołała wiadomość o śmierci Pana Mecenas, świadczy o tym, jak cenioną był osobą. Mecenas Marek Furtek był erudytą, człowiekiem empatycznym i wrażliwym społecznie, charyzmatycznym rozmówcą, który przyciągał uwagę w trakcie każdego spotkania. Potrafił z dystansem i ironią podchodzić zarówno do samego siebie, jak też do swojego prawniczego *métier*, co bardzo ułatwiało kontakt z nim nawet znacznie młodszym osobom. Nie bał się dawać szansy młodym prawnikom.

Miał umiejętność rozbrajania patosu żartem lub zaskakującą anegdotą, dzięki czemu nawet dyskusje o problemach środowiska arbitrażowego, czasami rozmowy na tematy z natury trudne, stawały się znacznie łatwiejsze. Potrafił słuchać swojego rozmówcy, a także z właściwą sobie swadą – zawsze dyplomatycznie – ripostować. Był w prowadzonych z nim konwersacjach przenikliwy i błyskotliwy. Jako prawnik z krwi i kości nie dawał w rozmowie – czegokolwiek by dotyczyła – zapędzić się w kozi róg. Był przy tym życzliwy. Z dyskusji o arbitrażu płynnie i lekko przechodził do rozmowy na inne tematy (bardziej przyziemne niż nasza pasja). Zjednywał sobie rozmówcę i powodował, że chciało się go słuchać. Często pozostawało tylko mu potakiwać, gdyż zaskakiwał swoją znajomością choćby literatury, historii, sportu czy kuchni.

Był lubianym i cenionym przez studentów nauczycielem akademickim. Miał wszechstronną wiedzę z zakresu prawa prywatnego, przede wszystkim z zakresu prawa cywilnego i handlowego. Do omawianych podczas rozmów problemów podchodził w sposób pragmatyczny. Szukał ich rozwiązania lub podpowiadał kierunki poszukiwań. Nie bał się też w razie potrzeby przyznać, że nie wszystkie wątpliwości, głównie doktrynalne, da się rozwiązać. Po wysłuchaniu obaw rozmówcy, po krótkim namyśle precyzyjnie formułował w odpowiedzi swoją myśl.

Pan Mecenas Marek Furtek pozostanie w pamięci wielu osób, nie tylko tych, które współtworzyły z Nim Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej, które wspólnie orzekały z nim lub uczestniczyły w sprawach, w których orzekał, lecz także w pamięci osób spoza środowiska arbitrażowego, w tym młodych prawników i studentów, a także wszystkich tych, którzy po prostu mieli możliwość porozmawiać z nim – niekoniecznie – o arbitrażu. Środowisko arbitrażowe straciło wybitnego prawnika, a także intelektualistę, który zawsze inspirował i wzbogacał dyskusje swoimi przemyśleniami.

Niniejszy wyjątkowy, bo w całości poświęcony nowemu regulaminowi SA KIG, numer „Biuletynu Arbitrażowego” jest dedykowany pamięci Pana Mecenas Marka Furtka. Publikujemy w nim również list pożegnalny Przyjaciół Pana Mecenas z Krajowej Izby Gospodarczej, który został odczytany podczas uroczystości pogrzebowych.

dr Konrad Czech, LL.M., redaktor „Biuletynu Arbitrażowego” SA KIG

Odważna ewolucja zamiast rewolucji?

Kilka słów o nowym regulaminie

Filip Balcerzak¹

1. WSTĘP

1 stycznia 2025 r. wszedł w życie nowy Regulamin Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie („Nowy Regulamin”)². Zmiana nastąpiła po 10 latach stosowania regulaminu z 2015 r. („Poprzedni Regulamin”), kilkukrotnie zmienianego na przestrzeni lat³.

Wejście w życie Nowego Regulaminu to rezultat dwuletniego procesu. W styczniu 2023 r., na początku kadencji na lata 2023–2026, Rada Arbitrażowa Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie („Rada Arbitrażowa”) podjęła decyzję o rozpoczęciu prac nad Nowym Regulaminem⁴. Jego opracowanie powierzyła Komitetowi ds. Zmiany Regulaminu, w którego skład weszli: Michał Kocur (przewodniczący), Agnieszka Grabowska-Łysyszyn, Maria Hauser-Morel, Wojciech Popiołek, Karl Pörnbacher oraz Andrzej Szlęzak⁵. 1 marca 2024 r. projekt Nowego Regulaminu został poddany konsultacjom⁶. 10 października 2024 r. Rada Arbitrażowa przyjęła Nowy Regulamin, a 17 października 2024 r. Prezydium Krajowej Izby Gospodarczej go zatwierdziło⁷.

Autorzy Nowego Regulaminu wskazują, że stanowi on naturalną konsekwencję zmian, które zachodzą w Sądzie Arbitrażowym przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie⁸. Jako kontekst decyzji o rozpoczęciu prac wskazano m.in.:

„W ostatniej dekadzie zmienił się sposób, w jaki prowadzone są postępowania arbitrażowe. Zmieniły się też oczekiwania użytkowników arbitrażu wobec instytucji arbitrażowych i arbitrów. Zwiększyła się zna-

¹ Arbiter, doktor nauk prawnych, Brunel University of London, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

² <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2024/12/Regulamin-Arbitrazowy-SA-KIG-2025.pdf>.

³ <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2022/03/REGULAMIN-ARBITRAZOWY-tekst-jednolity-ze-zmianami-z-dn.-8-listopada-2021-obow.-od-1-kwietnia-2022.pdf>.

⁴ Biuletyn – vlog odc. 34 Maria Hauser-Morel i Agnieszka Grabowska-Łysyszyn – nowy Regulamin SA KIG, 02:54 minuta nagrania, https://www.youtube.com/watch?v=ZavHd1Mv_S4.

⁵ <https://sakig.pl/lista/publiczne-konsultacje-projektu-nowego-regulaminu-arbitrazowego-sadu-arbitrazowego-przy-krajowej-izbie-gospodarczej>.

⁶ <https://sakig.pl/lista/publiczne-konsultacje-projektu-nowego-regulaminu-arbitrazowego-sadu-arbitrazowego-przy-krajowej-izbie-gospodarczej>, Biuletyn – vlog odc. 34 Maria Hauser-Morel i Agnieszka Grabowska-Łysyszyn – nowy Regulamin SA KIG, 12:40 minuta nagrania, https://www.youtube.com/watch?v=ZavHd1Mv_S4.

⁷ <https://sakig.pl/lista/nowy-regulamin-arbitrazowy>.

⁸ Biuletyn – vlog odc. 34 Maria Hauser-Morel i Agnieszka Grabowska-Łysyszyn – nowy Regulamin SA KIG, 01:45 minuta nagrania, https://www.youtube.com/watch?v=ZavHd1Mv_S4.

jomość międzynarodowej praktyki arbitrażowej. Instytucje arbitrażowe na całym świecie wprowadziły do swoich regulaminów nowe rozwiązania w celu usprawnienie postępowań⁹.

Intencją autorów Nowego Regulaminu była „odważna ewolucja”, a nie rewolucja postępowania arbitrażowego, mająca na celu nadążenie za aktualnymi trendami w międzynarodowym arbitrażu, przy uwzględnieniu polskich realiów¹⁰. Niniejszy artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, czy Nowy Regulamin ma szanse spełnić te oczekiwania.

2. MNIEJ ZNACZY WIĘCEJ?

Nowy Regulamin jest krótszy, a wiele kwestii reguluje w sposób mniej szczegółowy niż Poprzedni Regulamin. To konsekwencja założenia autorów Nowego Regulaminu, aby w większej mierze bazować w postępowaniach na doświadczeniu arbitrów i pełnomocników. Więcej uprawnień i elastyczności pozostawiono trybunałom arbitrażowym¹¹, zapewniając swobodę kształtowania postępowania na potrzeby konkretnej sprawy, z uwzględnieniem jej specyfiki, a w rezultacie również i potrzeb stron konkretnego sporu¹².

Jako przykład tego typu zmian można wskazać, że w Nowym Regulaminie zrezygnowano z ustanowienia miasta stołecznego Warszawy jako domyślnego miejsca postępowania czy też języka polskiego jako domyślnego języka postępowania. Pozostawiono te kwestie do decyzji stron, co może nastąpić tak w zapisie na sąd polubowny, jak i później, w początkowej fazie postępowania arbitrażowego. W razie braku porozumienia decyzję podejmuje trybunał arbitrażowy¹³.

W praktyce niektóre ze zmian mogą budzić wątpliwości. Na przykład Poprzedni Regulamin przewidywał wprost, że w sprawach dotyczących organizacji postępowania arbiter przewodniczący może wydawać postanowienia samodzielnie¹⁴. Wobec braku analogicznej podstawy w Nowym Regulaminie wydaje się, że możliwość wydawania tego typu postanowień przez arbitra przewodniczącego powinna być oparta na każdorazowym upoważnieniu otrzymanym od pozostałych arbitrów. Inną potencjalną wątpliwość może wzbudzić rezygnacja z wyraźnego upoważnienia do przeprowadzenia za zgodą stron dowodu z zeznań świadka tylko na podstawie jego pisemnego oświadczenia, przewidzianego w Poprzed-

⁹ <https://sakig.pl/regulaminy-i-taryfa-oplat/nowy-regulamin-sadu>.

¹⁰ Biuletyn – vlog odc. 34 Maria Hauser-Morel i Agnieszka Grabowska-Łysyszyn – nowy Regulamin SA KIG, 04:22 minuta nagrania, https://www.youtube.com/watch?v=ZavHd1Mv_S4.

¹¹ Nowy Regulamin częściowo zmienia terminologię, do której polscy użytkownicy arbitraży zdążyli przyzwyczaić się przez 10 lat stosowania Poprzedniego Regulaminu. Wprowadza bowiem pojęcie „Trybunału Arbitrażowego”, które zastępuje dotychczas stosowane pojęcie „Zespołu Orzekającego”. Zmiana wydaje się być natury czysto językowej, ujednolica jednak terminologię stosowaną w polskim arbitrażu z terminologią stosowaną w innych językach i w arbitrażu międzynarodowym

¹² Biuletyn – vlog odc. 34 Maria Hauser-Morel i Agnieszka Grabowska-Łysyszyn – nowy Regulamin SA KIG, 09:30 i 10:38 minuta nagrania, https://www.youtube.com/watch?v=ZavHd1Mv_S4.

¹³ § 8 ust. 1 i 9 ust. 1 Nowego Regulaminu.

¹⁴ § 39 ust. 2 Poprzedniego Regulaminu.

nim Regulaminie¹⁵. W tym kontekście nasuwa się wniosek, że za zgodą stron taka możliwość zawsze istnieje, dlatego nie wymaga to wyraźnej podstawy regulaminowej.

Można zauważyć pewne odstępstwa od przyjętego kierunku zmian, aby uregulować wyłącznie niezbędne kwestie. Na przykład Nowy Regulamin zachowuje postanowienie, że trybunał arbitrażowy może wyznaczyć termin na zgłaszanie dowodów, po którego upływie wnioski dowodowe nie zostaną uwzględnione (ang. cut-off date)¹⁶. Inny przykład to wprowadzenie do Nowego Regulaminu możliwości doręczenia tzw. courtesy copy wyroku, tj. przesłania na wniosek strony kopii wyroku pocztą elektroniczną, co nie jest równoznaczne z doręczeniem wyroku¹⁷. Jakkolwiek pozytywnie oceniać te regulacje, wydają się one sprzeczne z założeniem, że Nowy Regulamin ma być maksymalnie krótki. Można odnieść wrażenie pewnej niekonsekwencji w porównaniu z sygnalizowanymi powyżej zmianami polegającymi na usunięciu regulacji wprost przewidujących możliwości wydania postanowień dotyczących organizacji postępowania przez arbitra przewodniczącego czy też poprzestania na wyłącznie pisemnych zeznaniach świadków.

3. SZANSA NA ZWIĘKSZENIE EFEKTYWNOŚCI POSTĘPOWAŃ

„Arbitraż jest tak dobry, jak arbitrzy”. To zwrot, który słyszy się na wielu konferencjach arbitrażowych w Polsce i na świecie. Kluczową odpowiedzialność za efektywny arbitraż mają zatem same strony – już w momencie wyboru arbitrów.

Nowy Regulamin respektuje tę fundamentalną zasadę, pozostawiając stronom swobodę wyboru arbitrów. Jest ona szersza niż w Poprzednim Regulaminie, ponieważ uchylono wymóg, aby osoba pełniąca funkcję arbitra przewodniczącego lub arbitra jedynego była wpisana na Listę Arbitrów Rekomendowanych prowadzoną przez Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie¹⁸. Jednocześnie przyspieszono moment powołania arbitra przez strony, co powinno nastąpić już w wezwaniu na arbitraż (dla powoda) oraz najpóźniej w ostatnim dniu na wniesienie odpowiedzi na wezwanie na arbitraż (dla pozwanego), a nie, jak dotychczas, dopiero na wezwanie Dyrektora Generalnego¹⁹.

Nowy Regulamin uzupełnia powyższe o rozwiązania zmierzające do zmobilizowania arbitrów, aby spełnili pokładane w nich oczekiwania, także te dotyczące możliwie krótkich terminów rozstrzygnięcia sprawy. Arbitrzy mają obowiązek wyznaczenia terminu posiedzenia organizacyjnego w ciągu 14 dni od przekazania im akt, a następnie wydania postanowienia organizacyjnego w terminie 7 dni od przeprowadzenia posiedzenia organizacyjnego. Nowy Regulamin respektuje zasadę autonomii trybunałów i stwarza możliwość, aby uznać przeprowadzenie posiedzenia za zbędne. Nie zwalnia to trybunału arbitrażowego

¹⁵ § 33 ust. 8 Poprzedniego Regulaminu.

¹⁶ § 35 ust. 1 Nowego Regulaminu, analogicznie § 33 ust. 3 Poprzedniego Regulaminu.

¹⁷ § 45 ust. 4 Nowego Regulaminu.

¹⁸ Por. § 16 ust. 3 Poprzedniego Regulaminu.

¹⁹ § 16 ust. 1 Nowego Regulaminu, § 19 ust. 1 Poprzedniego Regulaminu.

z obowiązku wydania postanowienia organizacyjnego (w takim scenariuszu w ciągu 21 dni od przekazania arbitrom akt)²⁰.

Kolejną regulacją mającą na celu zapewnienie szybkości i efektywności postępowania jest określenie trybunałom arbitrażowym limitów czasowych na wydanie wyroku. Wyrok powinien zostać wydany w ciągu 6 miesięcy od przekazania arbitrom akt, ale nie później niż 2 miesiące od ostatniego dnia rozprawy lub od ostatniego pisma stron złożonego w sprawie²¹. Jest to zmiana względem Poprzedniego Regulaminu, który wymagał wydania wyroku w terminie 9 miesięcy, liczonym od dnia wszczęcia postępowania (lecz nie później niż w terminie 30 dni od zamknięcia rozprawy)²².

W postępowaniach prowadzonych na podstawie Nowego Regulaminu arbitrzy mogą skorzystać z nowych mechanizmów pozwalających na zwiększenie efektywności postępowań. Przykładem jest możliwość postanowienia, że pisma będą doręczane wyłącznie pocztą elektroniczną nawet w przypadku braku zgody stron²³. Jest to istotna zmiana względem Poprzedniego Regulaminu, który uzależniał możliwość doręczeń wyłącznie w formie elektronicznej od zgody stron²⁴. Odstąpienie od wymogu uzyskania zgody stron na doręczenia elektroniczne będzie miało pozytywny wpływ szczególnie w kontekście tych postępowań, w których jedna ze stron jest nieaktywna.

4. BRAK PROCEDURY PRZYSPIESZONEJ

Poprzedni Regulamin przewidywał procedurę przyspieszoną, którą stosowano w sprawach o wartości przedmiotu sporu nieprzekraczającej 80.000 zł²⁵. Jej cechą charakterystyczną było wprowadzenie szczególnych rozwiązań mających na celu zwiększenie efektywności i szybkości postępowań o niskiej wartości przedmiotu sporu, co przejawiało się np. skróceniem terminów na niektóre czynności²⁶. Sprawy były rozpoznawane przez arbitra jedyne w procedurze przyspieszonej²⁷.

²⁰ Por. § 32 ust. 1 i 2 Nowego Regulaminu.

²¹ Por. § 41 ust. 3 Nowego Regulaminu.

²² Por. § 40 ust. 2 Poprzedniego Regulaminu. W istocie okresy te są do siebie zbliżone, ponieważ w postępowaniach prowadzonych na podstawie Poprzedniego Regulaminu, szczególnie w przypadku braku aktywności po jednej ze stron, ukonstytuowanie się zespołu orzekającego mogło zająć kilka lub nawet kilkanaście tygodni, licząc od dnia wniesienia pozwu lub wezwania na arbitraż.

²³ § 10 ust. 2 Nowego Regulaminu.

²⁴ § 11 ust. 7 Poprzedniego Regulaminu.

²⁵ § 53 Poprzedniego Regulaminu.

²⁶ Por. np. § 53 ust. 6 pkt 7) i 8) Poprzedniego Regulaminu.

²⁷ § 53 ust. 6 pkt 1) Poprzedniego Regulaminu. Por. również § 18 ust. 2 pkt 2) Poprzedniego Regulaminu, wprowadzający domyślną sytuację rozpoznawania spraw przez arbitra jedyne również w sytuacji braku zastosowania procedury przyspieszonej w przypadku, gdy wartość przedmiotu sporu nie przekracza 40.000 zł.

W Nowym Regulaminie zrezygnowano z procedury przyspieszonej. Zachowano natomiast domyślne rozwiązanie, że sprawy o niskiej wartości przedmiotu sporu mają być rozstrzygane przez arbitra jednego (chyba że strony postanowią inaczej), przy czym próg kwoty dla zastosowania tego rozwiązania podwyższono do 100.000 zł²⁸.

5. ROZWIANE WĄTPLIWOŚCI

W Nowym Regulaminie doprecyzowano również kwestie, które na podstawie zapisów Poprzedniego Regulaminu często prowadziły do wątpliwości.

Po pierwsze, Nowy Regulamin wyjaśnia, że strona (w tym członek organu osoby prawnej i wspólnik spółki), która składa zeznania, jest w postępowaniu świadkiem²⁹. Pozwala to na uniknięcie dyskusji, czy do przeprowadzenia dowodu z zeznań takich osób stosuje się inny tryb, inspirowany rozwiązaniami przyjętymi w art. 299 n. Kodeksu postępowania cywilnego.

Po drugie, Nowy Regulamin precyzuje, że dowód z opinii biegłego sporządzonej na zlecenie strony ma walor dowodu z opinii biegłego³⁰. Pozwoli to na uniknięcie wątpliwości, które zdarzały się w postępowaniach prowadzonych na podstawie Poprzedniego Regulaminu, czy dowód z opinii biegłego powołanego przez trybunał arbitrażowy (zespół orzekający) ma większą moc dowodową niż opinia sporządzona na zlecenie strony³¹.

Po trzecie, Nowy Regulamin uwzględnia realia istotne dla międzynarodowych postępowań, w których dni wolne od pracy przypadają na różne dni kalendarzowe. Dni wolne od pracy w państwie, w którym pismo ma zostać doręczone, są brane pod uwagę dla obliczenia tak pierwszego, jak i ostatniego dnia biegu terminów, co zapewnia równość stron³².

Korzystną zmianą jest również doprecyzowanie, że trybunał arbitrażowy powinien dążyć do wydania wyroku, który będzie mógł zostać uznany lub wykonany³³. W literaturze porównuje się obowiązek arbitrów wydania wyroku, który jest wykonalny, do lekarskiej przysięgi Hipokratesa³⁴. Z tego względu rozwiązanie nie jest kontrowersyjne, a może mieć wpływ na rozstrzygnięcia w sprawach istotnych z perspektywy na przykład klauzuli porządku publicznego w miejscu postępowania lub w miejscu, w którym wyrok mógłby zostać uznany lub wykonany.

²⁸ § 15 ust. 3 Nowego Regulaminu.

²⁹ § 36 ust. 1 Nowego Regulaminu.

³⁰ § 37 ust. 1 Nowego Regulaminu.

³¹ § 33 ust. 11 Poprzedniego Regulaminu.

³² § 11 ust. 2 Nowego Regulaminu.

³³ § 6 ust. 3 Nowego Regulaminu. Poprzedni Regulamin nie precyzował tej kwestii.

³⁴ Tak np. Gunther J. Horvath, *The Duty of the Tribunal to Render an Enforceable Award*, „Journal of International Arbitration” 2001, Vol. 18, No 2, s. 136.

6. POZEW NIE WSZCZYNA POSTĘPOWANIA

Jedną ze zmian budzących najgorętszą dyskusję jest zmiana sposobu wszczęcia postępowania. Poprzedni Regulamin umożliwiał wszczęcie postępowania wedle wyboru powoda, przez wniesienie wezwania na arbitraż lub pozwu³⁵. Nowy Regulamin pozwala na wszczęcie postępowania wyłącznie przez wniesienie wezwania na arbitraż – dotychczas będącego alternatywą dla pozwu³⁶. Doprecyzowano, że nie ma potrzeby, aby do wezwania na arbitraż załączać dowody. Jedyne wymagane załączniki to odpis zapisu (lub zapisów) na sąd polubowny, potwierdzenie uiszczenia opłaty rejestracyjnej i odpisy wezwania na arbitraż³⁷.

Zmianę tę należy ocenić w kontekście pozostałych zmian, takich jak obowiązkowe posiedzenia i postanowienia organizacyjne. W rezultacie pozew wraz z załącznikami będzie wnoszony w terminie i w sposób, które zostaną omówione z trybunałem arbitrażowym i określone w postanowieniu organizacyjnym. Pozwoli to na wniesienie pozwu z zachowaniem m.in. uzgodnionej formy przedkładania dowodów, a w rezultacie na uporządkowanie akt postępowania. Może to wyeliminować niepożądane sytuacje, które zdarzały się w postępowaniach prowadzonych na podstawie Poprzedniego Regulaminu, kiedy po wydaniu postanowienia organizacyjnego strony musiały ponownie przedkładać dowody już złożone w toku postępowania, z zachowaniem formy (często elektronicznie, w formie osobnych dokumentów) czy nazewnictwa dowodów, omówionych dopiero po wniesieniu pozwu, na posiedzeniu organizacyjnym, i następnie doprecyzowanych w postanowieniu organizacyjnym.

Komentowana zmiana budzi obawy części praktyków, ponieważ wyłączenie możliwości wszczęcia postępowania przez wniesienie pozwu może powodować niezrozumienie u polskich pełnomocników z mniejszym doświadczeniem arbitrażowym, czytających Nowy Regulamin z perspektywy prawnika sądowego z doświadczeniem zdobytym w sprawach prowadzonych przed sądami państwowymi, przyzwyczajonych do polskiego Kodeksu postępowania cywilnego. Mimo sygnalizowanych obaw autorzy Nowego Regulaminu świadomie zdecydowali się na powyższą zmianę, przedkładając prognozowane korzyści wynikające z nowych przepisów nad ewentualne nieporozumienia.

7. NOWE ROZWIĄZANIA

Nowy Regulamin wprowadza trzy całkowicie nowe rozwiązania: wczesne rozstrzygnięcie (ang. early determination), arbitra doraźnego (ang. emergency arbitrator) oraz uregulowanie kwestii ujawnienia informacji o osobie trzeciej finansującej spór (ang. third-party funder).

Procedura wczesnego rozstrzygnięcia może zostać wykorzystana przez strony co do każdego żądania, zarzutu czy kwestii spornej, jeżeli są one oczywiście zasadne lub oczywiście bezzasadne³⁸. Rozstrzy-

³⁵ § 24 Poprzedniego Regulaminu.

³⁶ § 20 Nowego Regulaminu.

³⁷ § 21 ust. 2 Nowego Regulaminu.

³⁸ § 29 ust. 1 Nowego Regulaminu.

gając wniosek w tym przedmiocie, trybunał arbitrażowy ma ocenić, czy jego uwzględnienie zwiększy szybkość i efektywność postępowania³⁹.

Wprowadzone rozwiązanie może istotnie przeciwdziałać sytuacjom, w których pisma procesowe stron dotyczą kwestii nieistotnych, a w rezultacie mają negatywny wpływ na przebieg postępowania. Umiejętne stosowanie omawianej instytucji pozwoli m.in. na zmniejszenie kosztów postępowania z uwagi na potencjalne zmniejszenie liczby godzin spędzonych nad sprawą przez pełnomocników stron oraz na zwiększenie szybkości postępowania, ponieważ arbitrzy nie będą musieli poświęcać czasu na te kwestie na rozprawie.

Instytucja arbitra doraźnego została skonstruowana w Nowym Regulaminie w taki sposób, aby umożliwić jak najszybsze rozstrzygnięcie w przedmiocie zabezpieczenia, które powinno zostać wydane nie później niż 21 dni od dnia przekazania arbitrowi doraźnemu odpisu wniosku o zabezpieczenie roszczenia lub dowodu, oraz powołanie arbitra doraźnego⁴⁰. Rozstrzygnięcie arbitra doraźnego jest tymczasowe, ponieważ jego postanowienia nie wiążą trybunału arbitrażowego po jego ukonstytuowaniu⁴¹, a także tracą moc, jeżeli postępowanie nie zostanie wszczęte w ciągu 30 dni od jego wydania albo od wcześniejszej daty, wyznaczonej w postanowieniu arbitra doraźnego⁴².

Poprzedni Regulamin nie oferował praktycznej alternatywy dla wniosku o zabezpieczenie roszczenia kierowanego do sądu państwowego⁴³. Strona wnosząca wniosek o zabezpieczenie roszczenia w toku postępowania arbitrażowego musiała się liczyć z tym, że wniosek mógł być rozpoznany dopiero po ukonstytuowaniu się zespołu orzekającego. Mogło to być wykorzystane przez drugą stronę, aby przygotować się do obrony lub nawet uczynić wniosek bezprzedmiotowym. Instytucja arbitra doraźnego, przewidziana w Nowym Regulaminie, jest odpowiedzią na ten deficyt i umożliwia uzyskanie zabezpieczenia roszczenia lub dowodu jeszcze przed ukonstytuowaniem się trybunału arbitrażowego⁴⁴.

Nowy Regulamin wprowadza także wymóg informacyjny w sytuacji, kiedy spór jest finansowany przez osobę trzecią. Strona, która zawarła umowę o finansowanie sporu przez osobę trzecią, ma obowiązek poinformowania trybunału arbitrażowego o tożsamości podmiotu, który finansuje spór⁴⁵. Wprowadzone rozwiązanie ma na celu uniknięcie potencjalnego konfliktu interesów, który może zaistnieć w sytuacji, kiedy strona korzysta z zewnętrznego finansowania sporu.

³⁹ § 29 ust. 3 Nowego Regulaminu.

⁴⁰ § 31 ust. 10 Nowego Regulaminu.

⁴¹ § 31 ust. 12 Nowego Regulaminu

⁴² § 31 ust. 13 Nowego Regulaminu.

⁴³ Art. 1166 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego.

⁴⁴ § 31 ust. 1 Nowego Regulaminu.

⁴⁵ § 24 Nowego Regulaminu.

8. WNIOSKI

Wzrost znaczenia arbitrażu w praktyce wymaga, aby był realną alternatywą dla rozstrzygania sporów przed sądami powszechnymi. To z kolei wymaga zaoferowania elastycznej procedury, cechującej się sprawnością i efektywnością. Nowy Regulamin wprowadza rozwiązania mające urzeczywistniać te założenia.

Analiza Nowego Regulaminu potwierdza, że jego autorzy osiągnęli zamierzony przez siebie cel wprowadzenia „odważnej ewolucji” postępowania arbitrażowego. Wprowadzone zmiany odzwierciedlają trendy obecne w arbitrażu międzynarodowym, takie jak wczesne rozstrzygnięcie, arbiter doraźny oraz obowiązek informacyjny w przypadku finansowania sporu przez osobę trzecią względem stron. Zmiany są wprowadzane z poszanowaniem polskiej specyfiki i nie są niepożądaną przez autorów „rewolucją”, mimo że niektóre rozwiązania – szczególnie sposób wszczęcia postępowania – mogą wymagać czasu, aby zakorzenić się w świadomości polskich użytkowników arbitrażu.

Wezwanie na arbitraż jako jedyna czynność wszczynająca postępowanie arbitrażowe

Katarzyna Kucharczyk¹

1. WSTĘP

Jedną z bardziej kontrowersyjnych, a na pewno szeroko dyskutowanych zmian wprowadzonych nowym Regulaminem Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej (Regulamin SA KIG) jest przyjęcie zasady, że wszczęcie postępowania arbitrażowego następuje wyłącznie poprzez wniesienie wezwania na arbitraż (§ 20 Regulaminu SA KIG). Sama instytucja wezwania na arbitraż nie jest nowa – była obecna już w poprzednim regulaminie obowiązującym do 31 grudnia 2024 roku. Tyle że we wcześniejszej wersji regulaminu powód miał wybór – mógł wszcząć postępowanie tradycyjnie pozwem lub wezwaniem na arbitraż. Obecnie takiej alternatywy brak, a wezwanie zostało jedyną czynnością skutecznie wszczynającą postępowanie arbitrażowe.

2. ELEMENTY WEZWANIA NA ARBITRAŻ

Zgodnie z nową regulacją wezwanie na arbitraż powinno zawierać:

- 1) wskazanie stron postępowania, z podaniem ich obywatelstwa, siedzib albo miejsc pobytu i adresów, w tym adresów poczty elektronicznej oraz numerów telefonów;
- 2) wskazanie osób reprezentujących powoda, z podaniem ich adresów, w tym adresów poczty elektronicznej oraz numerów telefonów;
- 3) wskazanie zapisu albo zapisów na sąd polubowny;
- 4) wskazanie okoliczności faktycznych i prawnych, z których powód wywodzi roszczenie;
- 5) określenie treści powództwa;
- 6) wskazanie wartości przedmiotu sporu;

¹ Radczyni prawna, arbiter rekomendowana SA KIG.

- 7) wskazanie osoby trzeciej finansującej spór – o ile spór jest finansowany przez osobę trzecią;
- 8) wskazanie arbitra powołanego przez powoda – o ile uprawnienie do powołania arbitra mu przysługuje – z podaniem jego adresu, w tym adresu poczty elektronicznej oraz numeru telefonu;
- 9) stanowisko powoda w zakresie liczby arbitrów, miejsca postępowania, języka postępowania i prawa właściwego.

Nie licząc elementów zupełnie nowych, niewystępujących w poprzednim regulaminie, takich jak obowiązek podania obywatelstwa stron czy informacji dotyczącej osoby trzeciej finansującej spór, podstawowa różnica pomiędzy wezwaniem w nowym Regulaminie SA KIG a tym poprzednio obowiązującym jest taka, że nowy wymaga określenia treści powództwa (sformułowania roszczeń) oraz wskazania okoliczności faktycznych i prawnych, z których powód wywodzi roszczenie, podczas gdy w dotychczasowym wezwaniu konieczne było jedynie określenie przedmiotu sporu. Na marginesie warto dodać, że zgodnie z obydwiema regulacjami w wezwaniu należy wskazać wartość przedmiotu sporu. Od pozwu we wcześniejszym regulaminie nowe wezwanie różni się tym, że pozew dodatkowo powinien być zawierać wskazanie dowodów na poparcie twierdzeń co do faktów.

Z powyższego, pobieżnego nawet porównania wynika, że wezwanie na arbitraż zgodnie z nowym Regulaminem ma umożliwiać dokładne określenie żądania strony wraz z jego uzasadnieniem faktycznym i prawnym, czyli *de facto* determinuje zakres rozstrzygania przez Trybunał Arbitrażowy. Może ono tym samym w niektórych przypadkach zastąpić (o czym niżej) pozew, rozumiany tradycyjnie. Tymczasem wezwanie na arbitraż według uprzednio obowiązującej, mocno okrojonej regulacji było dalece niewystarczające do tego, by na jego podstawie określić choćby precyzyjne roszczenia strony (i nie temu zresztą służyło). Jego celem było „zarysowanie” sporu. W tym zakresie zresztą było bardziej zbliżone do wezwania na arbitraż lub wniosku o arbitraż w regulaminach wiodących międzynarodowych instytucji arbitrażowych.

3. ŹRÓDŁA I POWODY ZMIANY REGULAMINU W ZAKRESIE WEZWANIA NA ARBITRAŻ

Skąd zatem pomysł na taką zmianę w instytucji wezwania na arbitraż, a tym samym: czy i jakie są jego pozytywne? Wydaje się, że zarówno nowemu Regulaminowi SA KIG w całości, jak i wezwaniu na arbitraż w szczególności przyświecała idea wprowadzenia standardów i rozwiązań powszechnie stosowanych w arbitrażu międzynarodowym, w regulaminach wiodących instytucji arbitrażowych w Europie i na świecie.

Przed wszystkim wszczęcie postępowania wezwaniem na arbitraż (w oficjalnym polskim tłumaczeniu zwanym „wnioskiem o arbitraż”) przewiduje Regulamin Arbitrażowy Międzynarodowej Izby Handlowej w Paryżu (Regulamin ICC). Analogicznie jak Regulamin SA KIG wskazuje, że wezwanie na arbitraż powinno zawierać opis charakteru i okoliczności sporu uzasadniających powstanie roszczeń oraz podstawy, na której zostały oparte roszczenia, oraz określenie przedmiotu żądania, łącznie z kwota-

mi wszelkich roszczeń majątkowych, oraz, w możliwym stopniu, szacunkowej wartości pieniężnej wszelkich innych roszczeń.

Podobnie Regulamin Arbitrażowy Londyńskiego Sądu Arbitrażu Międzynarodowego (Regulamin LCIA), Regulamin Postępowań Arbitrażowych Instytutu Arbitrażowego Sztokholmskiej Izby Handlowej (Regulamin SCC), Regulamin Arbitrażowy Niemieckiego Instytutu Arbitrażowego (Regulamin DIS), Regulamin Międzynarodowego Centrum Arbitrażowego w Singapurze (Regulamin SIAC) i Regulamin Arbitrażowy administrowany przez Międzynarodowe Centrum Arbitrażowe w Hongkongu – wszystkie one przewidują, że wszczęcie postępowania arbitrażowego następuje poprzez wniesienie wezwania na arbitraż. Pozwem za to nadal wszczyna się postępowanie w Wiedeńskim Centrum Arbitrażu Międzynarodowego (VIAC), a nowy Regulamin Sądu Arbitrażowego Konfederacji Lewiatan (obowiązujący, podobnie jak Regulamin SA KIG, od 1 stycznia 2025 r.) przyjął rozwiązanie pośrednie, przyznając powodowi możliwość wyboru pomiędzy pozwem a wezwaniem na arbitraż jako pismami rozpoczynającymi postępowanie arbitrażowe.

Z powyższego zestawienia bezspornie wynika, że wezwanie na arbitraż (lub wniosek na arbitraż) jest instytucją powszechnie przyjętą w arbitrażu międzynarodowym. Jego głównym celem, oprócz formalnego wszczęcia postępowania arbitrażowego, jest poinformowanie pozwanego i właściwej instytucji arbitrażowej (administrującej spory według danego regulaminu), że intencją powoda jest rozstrzygnięcie sporu na drodze arbitrażowej i zaadresowanie najważniejszych kwestii proceduralnych, tj. oznaczenia stron, wskazania zapisu na sąd polubowny (umowy o arbitraż), liczby arbitrów, miejsca postępowania, języka postępowania, prawa właściwego etc.

W tym wypadku istotne jest, że kolejne po wezwaniu na arbitraż merytoryczne pismo w postępowaniu (zazwyczaj pozw) powód wnosi dopiero po ukonstytuowaniu się trybunału arbitrażowego, przeprowadzeniu posiedzenia organizacyjnego i wydaniu postanowienia organizacyjnego (PO1), w tym po ustaleniu harmonogramu postępowania. Pozwala to trybunałowi arbitrażowemu określić zasady postępowania, w tym reguły dotyczące pism stron oraz postępowania dowodowego, już na wczesnym etapie postępowania, przed wnoszeniem przez strony pism co do meritum sporu. Służy to ustrukturyzowaniu i usprawnieniu postępowania, a w rezultacie zwiększa efektywność zarówno po stronie trybunału, jak i stron oraz ich pełnomocników. Może mieć to szczególne znaczenie w sporach o znacznym stopniu skomplikowania, z rozbudowanym stanem faktycznym oraz bardzo obszernym materiałem dowodowym, których najlepszym przykładem są spory budowlane i infrastrukturalne. Istotne znaczenie dla ich sprawnego przebiegu ma bowiem sposób oznaczania dowodów z dokumentów oraz forma i moment składania zeznań świadków lub opinii biegłych. Posiedzenie i postanowienie organizacyjne służą właśnie temu, by proces ten, w szczególności przeprowadzenie postępowania dowodowego, właściwie zaplanować w uzgodnieniu ze stronami. Jeśli jednak pierwszym pismem w postępowaniu arbitrażowym miałby być pozw, ze swej natury zawierający nie tylko szczegółowy opis stanu faktycznego, podstaw prawnych i żądań, ale przede wszystkim (szczególnie w praktyce polskiej) powołujący dowody (najczęściej załączone do pozwu), wtedy efektywność, a niekiedy nawet zasadność prowadzenia posiedzenia organizacyjnego i wydawania szczegółowego postanowienia organizacyjnego mogłaby budzić wątpliwości.

4. RYZYKA ZWIĄZANE Z NOWĄ REGULACJĄ

Skoro zatem wprowadzenie wezwania na arbitraż jako jedynej czynności zdolnej do wszczęcia postępowania arbitrażowego jest nie tylko równaniem do standardów powszechnie przyjętych w arbitrażu międzynarodowym, ale i potencjalnie rozwiązaniem zwiększającym efektywność postępowania, skąd tyle głosów krytyki i wątpliwości co do jego zasadności?

Zarzutem, który słychać najczęściej, jest to, że nowe rozwiązanie nie przystaje do realiów polskiej praktyki – że nie bierze pod uwagę, iż nadal są pełnomocnicy, a tym bardziej strony, niezaznajomieni ze standardami arbitrażu międzynarodowego, dla których wezwanie na arbitraż jest konceptem obcym. Zatem konieczność jego stosowania może spowodować problemy proceduralne, a w rezultacie skomplikować, zamiast usprawnić pracę trybunału arbitrażowego. Podnosi się również, że wśród spraw rozstrzyganych według Regulaminu SA KIG nadal znaczący procent stanowią spory „krajowe”, bez elementu międzynarodowego, dla których procedowanie według dotychczasowych znanych zasad byłoby uzasadnione. Pojawia się też pytanie, dlaczego pozbawiać strony i ich pełnomocników możliwości wyboru pomiędzy wszczynaniem postępowania arbitrażowego tradycyjnie pozwem a rozpoczynaniem go wezwaniem na arbitraż jako alternatywy „dla chętnych”. Są głosy przewidujące, że nowe rozwiązanie może zniechęcić część użytkowników arbitrażu do postępowań administrowanych przez SA KIG i spowodować odpływ nowych spraw do sądów konkurencyjnych (lub nawet pozostawienie ich w sądownictwie powszechnym).

Bez wątpienia powyższych argumentów nie należy bagatelizować, ponieważ wynikają one ze znajomości rodzimej praktyki arbitrażowej. Czy jednak obawy okażą się słuszne, czas pokaże.

Jako kolejny, już bardziej konkretny argument przeciwko wprowadzeniu wezwania na arbitraż jako jedynej czynności skutkującej wszczęciem postępowania arbitrażowego podnosi się, że w sprawach o niewielkim stopniu skomplikowania lub niskiej wartości przedmiotu sporu nie ma uzasadnionej potrzeby wnoszenia dwóch pism procesowych. W sprawach, w których stan faktyczny nie jest zbyt złożony, a strona opiera się na niewielkiej liczbie dowodów, w zupełności wystarczający byłby pozew, a konieczność wnoszenia wezwania na arbitraż doprowadzi do przedłużenia postępowania poprzez sztuczne dublowanie czynności. Wydaje się jednak, że Regulamin SA KIG daje odpowiedź na ten argument. Otóż nic nie stoi na przeszkodzie, aby w sprawach o niewielkim stopniu skomplikowania faktycznego i prawnego lub niskiej wartości przedmiotu sporu, oprócz elementów wymaganych Regulaminem SA KIG, zawrzeć w wezwaniu na arbitraż również te elementy, które tradycyjnie znalazłyby się w pozwie. W szczególności dotyczy to wskazania dowodów na poparcie twierdzeń powoda. W takim wypadku po przeprowadzeniu postępowania dowodowego Trybunał Arbitrażowy miałby podstawę do wydania wyroku, nawet jeśli strona nie wniosła pisma oznaczonego jako pozew.

Należy bowiem zwrócić uwagę, iż sam Regulamin SA KIG nigdzie wprost nie wymaga, aby powód w postępowaniu arbitrażowym wniosł pozew jako kolejne pismo po wezwaniu na arbitraż. Pozwala to zatem, w mojej ocenie, na rezygnację z pozwu, jeśli taka jest wola stron i zostanie to uwzględnione w postanowieniu organizacyjnym i harmonogramie postępowania.

Rozwiązanie powyższe nie jest zresztą niczym nowym w arbitrażu międzynarodowym. Przewiduje je np. Regulamin ICC, który również nie wymaga wniesienia pozwu, poprzestając na wezwaniu na arbitraż oraz dalszych pismach uzgodnionych przez strony (co nie oznacza oczywiście, że strony pozwu nie mogą wnieść i nie wnoszą). Wynika to zapewne z faktu, iż to strony jako gospodarze postępowania są władne określić, czy i jakie pisma powinny zostać w nim wniesione. Jednocześnie kilka instytucji arbitrażowych, które nadal przewidują wnoszenie przez powoda zarówno wezwania na arbitraż, jak i pozwu (następczo), rozstrzyga jednoznacznie w regulaminie, że wezwanie na arbitraż może zawierać w sobie pozew (stanowi tak artykuł 44 Regulaminu HKIAC oraz artykuł 6.4 Regulaminu SIAC). Tym samym regulaminy te, mimo iż formalnie przewidują wniesienie pozwu po wezwaniu na arbitraż, to w praktyce również dopuszczają tylko jedno pismo tego rodzaju (wezwanie na arbitraż). Rozwiązanie takie pozwala na elastyczne podejście do potrzeb stron w postępowaniu i oddaje do ich decyzji sposób procedowania w zależności od natury sporu. Jeszcze inne rozwiązanie przewiduje Regulamin LCIA. Formalnie wymaga od powoda wniesienia zarówno wezwania na arbitraż, jak i pozwu (*statement of case*). Jednak w terminie 28 dni od otrzymania powiadomienia o ukonstytuowaniu się trybunału arbitrażowego powód zamiast wnieść pozew, może poinformować trybunał, że jego wezwanie na arbitraż powinno być traktowane jako pozew. W tym celu wezwanie musi zawierać: określenie przedmiotu żądania, przedstawienie faktów, na których jest oparte, podstaw prawnych żądania i dokumentów na ich poparcie.

Tym samym zasadne wydaje się stwierdzenie, że nowy Regulamin SA KIG, przewidując wszczęcie postępowania arbitrażowego wezwaniem na arbitraż, zakłada również, że nastąpi po nim wniesienie pozwu. Jednocześnie jednak takiej opcji nie narzuca, pozostawiając to do decyzji stron i Trybunału Arbitrażowego.

Natomiast realne ryzyko i zagrożenie, jakie jawi się w związku z brzmieniem nowej regulacji dotyczącej wezwania na arbitraż, wynika z braku precyzyjnego uregulowania skutków wniesienia przez powoda pierwszego pisma, które zawiera, co prawda, wszystkie niezbędne elementy wymagane dla wezwania na arbitraż, ale zostanie błędnie oznaczone jako pozew. Regulamin nie pozwala na jednoznaczną odpowiedź na pytanie, czy pismo takie wywoła skutek w postaci wszczęcia postępowania arbitrażowego. Oczywiście intuicja i zdrowy rozsądek podpowiadają, że Trybunał Arbitrażowy może, a nawet powinien zastosować zasadę wypracowaną w orzecznictwie sądów powszechnych, tj. że o charakterze pisma decyduje nie jego nazwa, ale treść. Tylko czy aby na pewno tak fundamentalna z punktu widzenia całego postępowania arbitrażowego kwestia powinna pozostawać do dyskrecyjnej decyzji Trybunału Arbitrażowego?

Rozwiązaniem w powyższej sytuacji mogłoby również być zastosowanie § 22 ust. 1 Regulaminu SA KIG, zgodnie z którym, jeżeli wezwanie na arbitraż nie odpowiada wymogom, o których mowa w § 21, Dyrektor Generalny wzywa powoda do uzupełnienia braków w terminie nie krótszym niż 7 dni. Uzupełnienie braków w tym wypadku polegałoby na wskazaniu prawidłowego oznaczenia pisma wszczynającego postępowanie. Ale tu znów pojawia się pytanie, czy Dyrektor Generalny może zastosować taki tryb wobec pisma, które (przynajmniej z nazwy) wezwaniem na arbitraż nie jest, i czy nie jest to ingerowanie w meritum czynności procesowych strony, co wydaje się przekraczać zakres uprawnień Dyrektora Generalnego.

Powyższe wątpliwości zyskują na znaczeniu w świetle regulacji art. 1206 § 1 ust. 4 k.p.c., zgodnie z którym niezachowanie podstawowych zasad postępowania przed sądem polubownym stanowi podstawę skargi o uchylenie wyroku arbitrażowego.

5. PODSUMOWANIE

Podsumowując powyższe uwagi, można jedynie dodać, że nowa regulacja dotycząca wezwania na arbitraż w Regulaminie SA KIG jest na pewno odważnym posunięciem, którego celem jest przybliżenie polskiej praktyki arbitrażowej do powszechnie stosowanych standardów międzynarodowych. Czy okaże się sukcesem, czy uda się przekonać do niej szerokie grono użytkowników polskiego arbitrażu – pokażą najbliższe lata. Jednak w mojej ocenie należy takim inicjatywom kibicować i w miarę możliwości je wspierać.

Wzajemna lojalność pełnomocników oraz arbitrów w nowym Regulaminie SA KIG

Marcin Dziurda¹

1. WSTĘP

Postępowanie arbitrażowe ze swej istoty ma charakter sporny. W każdej definicji arbitrażu zaznacza się, że jego funkcją jest rozstrzyganie w sposób wiążący sporów między stronami przez jednego lub większą liczbę arbitrów.

Strony po to korzystają z możliwości kierowania spraw do sądów arbitrażowych, aby ich spory były rozstrzygane zgodnie z jasnymi regułami, zachowaniem zasady równości i prawa do bycia wysłuchanym, a przy tym efektywnie i w taki sposób, żeby w jak największym stopniu zachować szanse na to, że po zakończeniu postępowania (czyli rozstrzygnięciu bieżącego sporu) strony będą mogły i chciały nadal ze sobą współpracować.

To, czy arbitraż będzie spełniał te kryteria, zależy przede wszystkim od arbitrów i pełnomocników stron², a w przypadku stałych sądów polubownych – także od ich regulaminów. Nowy, obowiązujący od 1 stycznia 2025 r. Regulamin Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej (dalej „Regulamin”) zawiera uregulowania sprzyjające realizacji tych założeń.

2. REGULACJE WSPIERAJĄCE ZAŁOŻENIA ARBITRAŻU POD AUSPICJAMI SA KIG

Gdy chodzi o arbitrów, to – rzecz jasna – muszą być bezstronni i niezależni (§ 13 Regulaminu). Mają obowiązek prowadzić postępowanie w sposób zapewniający równe traktowanie stron oraz rozsądną możliwość przedstawienia przez nie twierdzeń i dowodów na ich poparcie, działając przy tym szybko i efektywnie. W ten sposób powinni dążyć do wydania wyroku, który będzie mógł zostać uznany lub wykonany (§ 6 ust. 2 i 3 Regulaminu).

Jeżeli chodzi o strony, powinny działać w dobrej wierze oraz przyczyniać się do szybkiego i efektywnego postępowania (§ 6 ust. 4 Regulaminu). Postanowienie to stanowi odpowiednik dwóch prze-

¹ Prof. UW dr hab. Autor jest doktorem habilitowanym, profesorem w Katedrze Postępowania Cywilnego Uniwersytetu Warszawskiego; ORCID: 0000-0003-2896-818X, arbitrem rekomendowanym Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej (SA KIG), członkiem Rady Arbitrażowej SA KIG.

² Arbitraż, także w warunkach polskich, jest bardziej sprofesjonalizowany niż postępowanie przed sądami państwowymi, co wyraża się m.in. w tym, że bez żadnego formalnego przymusu adwokacko-radcowskiego strony w zasadzie zawsze zastępowane są przez zawodowych pełnomocników.

pisów Kodeksu postępowania cywilnego. Stosownie do art. 3 k.p.c., strony i uczestnicy postępowania obowiązani są dokonywać czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami, dawać wyjaśnienia co do okoliczności sprawy zgodnie z prawdą i bez zatajania czegokolwiek oraz przedstawiać dowody. W ślad za K. Weitzem określa się to jako nakaz *honeste procedere*³. Z kolei art. 6 § 2 k.p.c. stanowi, że strony obowiązane są przytaczać wszystkie fakty i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko. Określane jest to jako ciężar wspierania postępowania⁴.

Chociaż nie wynika to wprost ani z art. 6 § 2 k.p.c. ani z § 6 ust. 4 Regulaminu, jest oczywiste, że zarówno w postępowaniu sądowym, jak i arbitrażowym ciężar wspierania postępowania obejmuje nie tylko same strony, ale i ich pełnomocników. Co więcej, można przyjąć, że w przypadku zawodowych pełnomocników ciężar wspierania postępowania jest większy – wzmacniany przez normy deontologiczne.

Niestety, w realiach polskich wspieranie sądowego postępowania cywilnego przez zawodowych pełnomocników nie jest powszechne. Nadal częste są postawy, zgodnie z którymi „dobro klienta” uzasadnia działania obstrukcyjne, polegające na intencjonalnym utrudnianiu i przedłużaniu postępowania. Z podejściem takim nie można zgodzić⁵.

Podkreślenia wymaga, że w arbitrażu takie negatywne zachowania zdarzają się zdecydowanie rzadziej niż w sądach państwowych. W postępowaniu przed sądami polubownymi zawodowi pełnomocnicy z reguły przestrzegają harmonogramu postępowania, ujawniają dowody zgodnie z rozstrzygnięciami trybunału arbitrażowego, potrafią też dokonywać wspólnych z pełnomocnikami strony przeciwnej uzgodnień co do przebiegu postępowania, a następnie – co najważniejsze – uzgodnienia te respektować. Przyczyn takiego pozytywnego podejścia jest kilka.

3. PRZYCZYNY WSPIERANIA PRZEBIEGU ARBITRAŻU PRZEZ PEŁNOMOCNIKÓW I REGULACJA TEJ KWESTII

Po pierwsze, w postępowaniu arbitrażowym mamy do czynienia z większą presją środowiskową. Te same osoby w jednych postępowaniach występują w roli arbitrów, a w innych jako pełnomocnicy – spotykając się wielokrotnie w różnych konfiguracjach podmiotowych. Skłania to do większej dbałości o reputację, co m.in. ogranicza liczbę nieelojalnych zachowań procesowych. W postępowaniu sądowym – ze względu na jego większą anonimowość – ta pozytywna presja środowiskowa jest słabsza.

Po drugie, niewątpliwą zaletą postępowania arbitrażowego jest zdecydowanie lepsza niż w sądach powszechnych organizacja postępowania. Posiedzenie organizacyjne (obecnie zwykle zdalne) jest regułą. Pełno-

³ K. Weitz, Nadużycie „prawa” procesowego cywilnego, „PPC” 2020/1 s. 11.

⁴ P. Grzegorzczak, K. Weitz w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze. Artykuły 1-124, red. T. Ereciński, Warszawa 2023, tezy 11-13 do art. 6.

⁵ Szerzej: M. Dziurda, P. Grzegorzczak, Koncentracja materiału procesowego – perspektywa legislacyjna, w: Instytucje prawa procesowego cywilnego. Stan obecny i perspektywy, red. J. Bodio, A. Jakubecki, O. Marcewicz-Kochnio, Warszawa 2025, s. 39 i n.

mocnicy stron czynnie uczestniczą w przygotowaniu harmonogramu postępowania, przez co później czują się nim bardziej związani – nie tylko formalnie, ale i wewnętrznie⁶. Te same cele próbowano osiągnąć, wprowadzając w 2019 r. do Kodeksu postępowania cywilnego przepisy o posiedzeniu przygotowawczym i planie rozprawy. Niestety, ze względu na nadmierny ich formalizm przepisy te nie przyjęły się w praktyce⁷. Posiedzenia przygotowawcze wyznaczane są rzadko – sędziowie z reguły odstępują od ich przeprowadzenia na podstawie art. 2054 § 3 k.p.c., przewidującego, że jeżeli okoliczności sprawy wskazują, iż przeprowadzenie posiedzenia przygotowawczego nie przyczyni się do sprawniejszego rozpoznania sprawy, przewodniczący może jej nadać inny właściwy bieg, w szczególności skierować ją do rozpoznania, także na rozprawie.

Po trzecie, istotny wpływ na sprawny przebieg postępowania w arbitrażu instytucjonalnym mają regulaminy stałych sądów polubownych – w szczególności jeśli zawierają uregulowania, które sprzyjają wzajemnej lojalności arbitrów (trybunału arbitrażowego) oraz pełnomocników. Oceny zatem wymaga, czy nowy, obowiązujący od 1 stycznia 2025 r. regulamin arbitrażowy SA KIG zawiera w tym zakresie odpowiednie rozwiązania.

Jeżeli chodzi o strony i pełnomocników, podstawowe znaczenie ma § 6 ust. 6 Regulaminu, przewidujący, że niepodniesienie przez stronę niezwłocznie zarzutu uchybienia postanowieniom Regulaminu lub innym wiążącym zasadom postępowania oznacza zrzeczenie się tego zarzutu. Jest to zaostrzona wersja art. 162 k.p.c., w myśl którego przed sądem państwowym strona powinna zwrócić uwagę sądu na uchybienie przepisom postępowania, wnosząc o wpisanie zastrzeżenia do protokołu. Zastrzeżenie można zgłosić najpóźniej na kolejnym posiedzeniu.

Inaczej niż w postępowaniu sądowym, wymaganie wynikające z § 6 ust. 6 Regulaminu skierowane jest generalnie do stron – niezależnie od tego, czy są zastępowane przez zawodowych pełnomocników. Jak już jednak wspomniano, zastępstwo wykonywane przez radców prawnych lub adwokatów jest w arbitrażu regulą.

W postępowaniu sądowym niezłożenie zastrzeżenia do protokołu przez zawodowego pełnomocnika powoduje, w myśl art. 162 § 2 k.p.c., że stronie nie przysługuje prawo powoływania się na to uchybienie w dalszym toku postępowania (skutku tego nie niweczy wypowiedzenie lub cofnięcie pełnomocnictwa). W praktyce powoduje to przede wszystkim, że strona zastępowana przez zawodowego pełnomocnika w razie niezgłoszenia zastrzeżenia do protokołu traci prawo tzw. pośredniego zaskarżenia, na podstawie art. 380 k.p.c.⁸, postanowień, na którego nie przysługuje zażalenie (w szczególności dowodowych).

Takiej sankcji nie można wprowadzić w postępowaniu arbitrażowym, ponieważ w przeważającej większości spraw jest jednoinstancyjne. Z § 6 ust. 6 Regulaminu wynika zatem, że niepodniesienie przez

⁶ Szerzej: M. Dziurda, W sądzie jak w arbitrażu – czy to się może udać?, w: Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian, red. M. Dziurda, T. Zembruski, Warszawa 2021, s. 175.

⁷ M. Dziurda, Posiedzenie przygotowawcze i plan rozprawy, w: Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC, red. P. Ryłski, Warszawa 2020, s. 43.

⁸ Stosownie do art. 380 k.p.c. sąd drugiej instancji, na wniosek strony, rozpoznaje również te postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy.

stronę niezwłocznie⁹ zarzutu uchybienia postanowieniom Regulaminu lub innym wiążącym zasadom¹⁰ postępowania oznacza „zrzeczenie się” tego zarzutu. Postanowienie to niewątpliwie nawiązuje do art. 1193 k.p.c., w myśl którego jeżeli uchybiono przepisom niniejszej części kodeksu¹¹, od których strony mogą odstąpić, albo uchybiono określonym przez strony zasadom postępowania przed sądem polubownym, strona, która o powyższym uchybieniu wiedziała, nie może podnieść zarzutu takiego uchybienia przed sądem polubownym ani też powołać się na takie uchybienie w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego, jeżeli nie podniosła zarzutu niezwłocznie lub w terminie określonym przez strony bądź przepisy niniejszej części. Jak się podkreśla w judykaturze, art. 1193 k.p.c. wyraża zasadę lojalności stron wobec sądu polubownego i odpowiada art. 162 k.p.c., który podobną zasadę ustanawia w relacji strona – sąd powszechny¹². Uregulowanie art. 1193 k.p.c. nawiązuje do art. 4 ustawy modelowej UNCITRAL z 1985 r. i powoduje, że strona, nie wnosząc sprzeciwu bezzwłocznie lub w przewidzianym terminie, zrzeka się tym samym prawa do podniesienia odpowiedniego zarzutu w przyszłości¹³.

Zbliżone uregulowanie zawierał § 4 ust. 4 poprzedniego Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej, obowiązującego od 1 stycznia 2015 r. (dalej jako „Regulamin z 2015 r.”). Oprócz zmian stylistycznych, w § 6 ust. 6 obecnego Regulaminu użyto sformułowania, że niepodniesienie przez stronę zarzutu oznacza „zrzeczenie się tego zarzutu”, co brzmi bardziej stanowczo niż użyte w § 4 Regulaminu z 2015 r. sformułowanie „uważa się, że strona zrzekła się podniesienia zarzutu takiego uchybienia”.

Wymaga oceny, jakich uchybień dotyczy § 6 ust. 6 Regulaminu. Na gruncie § 4 ust. 4 Regulaminu z 2015 r. wyrażono pogląd, że jest on adresowany do stron postępowania arbitrażowego, a ściśle – do strony przeciwnej w stosunku do strony naruszającej regulamin lub inne wiążące zasady postępowania. Zastrzegano jednak, że nie można wykluczyć, iż przedmiotem zrzeczenia się podniesienia zarzutu mogą być także uchybie-

⁹ W literaturze wskazuje się, że sformułowanie „niezwłocznie” jest powszechnie rozumiane jako działanie bez nieuzasadnionej zwłoki. Niezwłoczność podniesienia zarzutu uchybienia postanowieniom Regulaminu lub innym wiążącym zasadom postępowania należy oceniać od momentu dowiedzenia się przez stronę o podstawach do podniesienia tego zarzutu. Nie jest bowiem możliwe jego podniesienie, jeżeli strona sporu nie będzie w ogóle wiedziała o naruszeniu postanowień Regulaminu czy innych uzgodnionych zasad postępowania. Uznaje się zatem, że nie uchybia więc przesłance niezwłoczności podniesienie przedmiotowego zarzutu w pierwszym piśmie danej strony, wniesionym po dokonaniu naruszenia. Zgłoszenie tego zarzutu w dalszych pismach procesowych można jednak tłumaczyć brakiem wiedzy danej strony sporu o dokonany wcześniej naruszeniu. Por. A. Szumański w: Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz, red. M. Łaszczyk, A. Szumański, Warszawa 2017, nb. 52 do art. 4. Przeważa jednak bardziej rygorystyczne stanowisko, że określenie „niezwłocznie” oznacza, że zarzut powinien być podniesiony w możliwie krótkim terminie od momentu uzyskania przez stronę wiedzy o uchybieniu. Przyjmuje się, że w przypadku, gdy uchybienie przepisom postępowania nastąpiło na rozprawie lub na posiedzeniu wyznaczonym w celu przeprowadzenia dowodów, to zarzut naruszenia tych przepisów należy, pod rygorem jego utraty, zgłosić co do zasady najpóźniej do końca rozprawy lub posiedzenia. Tak m.in. W. Sadowski w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. P. Rylski, A. Olaś, Legalis 2024, nb. 14 do art. 1193, por. także dalsze wypowiedzi doktryny powołane w nb. 14.1.

¹⁰ Jak się wydaje, lepszym sformulowaniem byłoby odwołanie się do uchybienia wiążącym regułom postępowania. Reguły te nie zawsze przecież muszą mieć charakter zasad. Można jednak zrozumieć, że § 6 ust. 6 Regulaminu nawiązuje do art. 1193 k.p.c., w którym mowa o zasadach postępowania.

¹¹ Części Piątej Kodeksu Postępowania Cywilnego.

¹² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 10 listopada 2020 r., I AGa 227/19, LEX nr 3304795.

¹³ T. Ereciński w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom VI. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy), red. T. Ereciński, Warszawa 2017, teza 1 do art. 1193.

nia zespołu orzekającego, mające miejsce w prowadzeniu postępowania arbitrażowego¹⁴. Choć konstrukcja § 6 ust. 6 Regulaminu jest zbliżona, wydaje się, że postanowienie to (podobnie zresztą jak § 4 ust. 4 Regulaminu z 2015 r.) w istocie dotyczy raczej uchybień trybunału arbitrażowego niż strony przeciwnej. Nawet jeżeli bowiem uchybienia dopuszcza się strona, to trybunał arbitrażowy¹⁵ powinien na to zareagować.

Z § 6 ust. 6 Regulaminu wynika, że dotyczy on konkludentnego zrzeczenia się zarzutu uchybienia nie tylko postanowieniom Regulaminu, ale także innym „wiązącym zasadom postępowania”. Ma zatem zakres znacznie szerszy niż § 4 ust. 4 Regulaminu z 2015 r., który – oprócz uchybień postanowieniom Regulaminu – obejmował uchybienia innym „uzgodnionym przez strony” zasadom postępowania.

Przy takim brzmieniu § 6 ust. 6 Regulaminu można przyjąć, że – podobnie jak art. 1193 k.p.c. – obejmuje on uchybienia nie tylko postanowieniom Regulaminu oraz innym zasadom postępowania uzgodnionym przez strony, ale także uchybienia dotyczące wszystkich dyspozytywnych przepisów Części Piątej KPC (w zakresie, w jakim nie zostały zmodyfikowane przez Regulamin lub uzgodnienia stron)¹⁶.

Przyjmuje się przy tym, że instytucja zrzeczenia się prawa do podniesienia zarzutu może odnosić się jedynie do naruszenia względnie wiążących postanowień regulaminu stałego sądu polubownego, a więc tych, które pozostają w granicach autonomii woli stron. Naruszenie natomiast przez stronę bądź przez trybunał arbitrażowy bezwzględnie wiążącej normy regulaminu czy prawa arbitrażowego (Części Piątej Kodeksu postępowania cywilnego) – np. zasady równości stron czy prawa do bycia wysłuchanym (art. 1183 k.p.c.) – nawet w razie braku podniesienia przez stronę zarzutu naruszenia tych norm nie może oznaczać w przyszłości wyłączenia możliwości powoływania się na to naruszenie¹⁷. Z tym zastrzeżeniem z § 6 ust. 6 Regulaminu, z uwzględnieniem art. 1193 k.p.c., wynika, że niepodniesienie przez stronę niezwłocznie zarzutu uchybienia postanowieniom Regulaminu lub innym wiążącym zasadom postępowania oznacza zrzeczenie się tego zarzutu, co powoduje, że strona nie może później podnieść go przed sądem polubownym ani też powołać się na przedmiotowe uchybienie w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego.

Zauważyć należy, że ani w § 6 ust. 6 Regulaminu, ani w art. 1193 k.p.c. nie zawarto wprost odpowiednika art. 162 § 3 k.p.c., z którego wynika, że przepisu § 2 (przewidującego negatywne skutki niezgłoszenia zastrzeżenia) nie stosuje się, gdy chodzi o przepisy postępowania, których naruszenie sąd powinien wziąć pod rozwagę z urzędu lub gdy strona uprawdopodobni, iż nie zgłosiła zastrzeżeń bez swojej winy.

¹⁴ A. Szumański w: Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz, red. M. Łaszczyk, A. Szumański, Warszawa 2017, nb. 49 do art. 4.

¹⁵ Odnotowania wymaga, że w Regulaminie z 2025 r. określenie „trybunał arbitrażowy” zastąpiło używane we Regulaminie z 2015 r. pojęcie zespołu orzekającego.

¹⁶ Jak przyjmuje się w doktrynie, art. 1193 k.p.c. reguluje prekluzję zarzutów dotyczących uchybienia przepisom względnie wiążącym (*ius dispositivum*) lub zasadom postępowania ustalonym przez same strony (w tym zasadom zawartym w regulaminie arbitrażowym, jeżeli strony były nim związane). Por. R. Morek, A. Fruk, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2024, nb.1 do art. 1193.

¹⁷ Por. *mutatis mutandis* A. Szumański w: Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz, red. M. Łaszczyk, A. Szumański, Warszawa 2017, nb. 51 do art. 4.

Ze względu jednak na uregulowanie art. 1193 k.p.c. można przyjąć, że negatywne skutki wynikające z § 6 ust. 6 Regulaminu (przyjęcie, na skutek niezgłoszenie zarzutu, że doszło do jego zrzeczenia się) nie obejmują naruszenia przepisów bezwzględnie obowiązujących. Jednocześnie na gruncie art. 1193 k.p.c. przyjmuje się, że zasada prekluzji niezgłoszonych zarzutów nie dotyczy również sytuacji, w której niezgłoszenie zarzutu nastąpiło bez winy strony¹⁸.

4. REGULACJE ODNOSZĄCE SIĘ DO TRYBUNAŁU ARBITRAŻOWEGO

Gdy chodzi o trybunał arbitrażowy, to stosownie do § 5 ust. 3 Regulaminu, jeżeli wyrok ma zostać wydany na innej podstawie prawnej niż powołana przez stronę¹⁹, trybunał arbitrażowy uprzedzi o tym strony i umożliwi im zajęcie stanowisk. Podobne uregulowanie zawarte było w § 6 ust. 2 Regulaminu z 2015 r., który stanowił, że wyrok nie może być oparty na innej podstawie prawnej niż powołana przez którąkolwiek ze stron, jeżeli zespół orzekający nie uprzedził o tym stron i nie umożliwił im wypowiedzenia się w zakresie tej podstawy prawnej. Przepisy te niewątpliwie stanowią wyraz oczekiwanej lojalności trybunału arbitrażowego wobec stron.

Uregulowanie § 5 ust. 3 Regulaminu jest podobne do art. 1562 k.p.c., w myśl którego, jeżeli w toku posiedzenia okaże się, że o żądaniu lub wniosku strony można rozstrzygnąć na innej podstawie prawnej niż przez nią wskazana, uprzedza się o tym strony obecne na posiedzeniu. Przede wszystkim stanowi jednak wyraz utrwalonej już wcześniej praktyki arbitrażowej, zgodnie z którą strony nie powinny być zaskakiwane podstawą prawną rozstrzygnięcia²⁰.

Jeżeli zaś chodzi o art. 1562 k.p.c., jego wprowadzenie można traktować jako reakcję ustawodawcy na orzecznictwo Sądu Najwyższego, w którym już wcześniej przyjęto, że jeżeli poszukujący ochrony powód dokonał wyboru reżimu odpowiedzialności pozwanego, to sąd może rozstrzygnąć na innej podstawie prawnej – a więc dokonać na gruncie prawa materialnego innego wyboru podstaw odpowiedzialności²¹ – tylko o tyle, o ile dopełni procesowego obowiązku poinformowania o tym stron, umożliwiając im tym samym wypowiedzenie się w tym zakresie. Brak takiego uprzedzenia może stanowić przyczynę nieważności postępowania ze względu na pozbawienie strony możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.)²².

¹⁸ W. Sadowski w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. P. Rylski, A. Olaś, Legalis 2024, nb. 15 do art. 1193, por. także dalsze wypowiedzi doktryny powołane tam w nb. 15.1.

¹⁹ Odrębną kwestię stanowi, czy i w jakim zakresie trybunał arbitrażowy może orzekać na podstawie prawnej niepodanej przez strony. Wiąże się to z szerszym zagadnieniem dozwolonej aktywności arbitrów.

²⁰ M. Dziurda, A. Zielińska, Prohibition on Surprise Decisions on Legal Grounds by Arbitrators, w: The Challenges and the Future of Commercial and Investment Arbitration. Liber Amicorum Professor Jerzy Rajski, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Warszawa 2015, s. 315.

²¹ Rzecz jasna, wybór przez sąd innej podstawy prawnej rozstrzygnięcia musi mieścić się w granicach przytoczeń faktycznych stron. Znaczenie to ogranicza, a przynajmniej powinno ograniczać, przypadki orzekania na podstawie prawnej innej niż powołanej przez strony.

²² Szerzej: M. Dziurda w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. P. Rylski, Legalis 2024, nb. 1-4 do art. 1562, por. także powołane tam orzecznictwo, w szczególności wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2011 r., III CSK 136/11, LEX nr 1131125, oraz z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 368/14, LEX nr 1657598.

Należy zauważyć, że § 6 ust. 2 Regulaminu zapewnia większe gwarancje niż powołana regulacja kodeksowa. O ile bowiem z art. 1562 k.p.c. wynika, że o możliwości orzeczenia na innej podstawie prawnej uprzedza się „strony obecnie na posiedzeniu”, to § 6 ust. 2 Regulaminu nakłada ogólny obowiązek uprzedzenia o tym stron (także poza posiedzeniem) oraz umożliwienia im zajęcia stanowiska.

Podobnie jak w postępowaniu sądowym²³, § 6 ust. 2 Regulaminu wymaga jedynie uprzedzenia o możliwości orzeczenia na innej podstawie prawnej niż powołana przez którąkolwiek ze stron. Jeżeli zatem – co jednak w arbitrażu jest mało prawdopodobne – żadna ze stron nie podała podstawy prawnej, wynikający z § 6 ust. 2 Regulaminu obowiązek informacyjny trybunału arbitrażowego nie aktualizuje się.

Jednocześnie w pewnym zakresie obowiązek informacyjny trybunału arbitrażowego wynikający z § 6 ust. 2 Regulaminu jest węższy niż w postępowaniu sądowym. Na gruncie art. 1562 k.p.c. przyjmuje się, że tamten przepis może być stosowany więcej niż raz. Jeżeli po jego zastosowaniu sąd (przewodniczący) dostrzeże możliwość rozstrzygnięcia na całkowicie nowej podstawie prawnej – niepowołanej przez strony i nieobjętej wcześniejszą sygnalizacją na podstawie art. 1562 k.p.c. – powinien (po raz kolejny) zasignalizować stronom, że o ich żądaniach lub wnioskach można rozstrzygnąć na jeszcze innej podstawie prawnej. Sąd nie jest przy tym związany swoim pierwszym uprzedzeniem o możliwości zastosowania innej podstawy prawnej i ostatecznie może orzec na tej pierwotnie podanej przez stronę²⁴. Tymczasem z § 6 ust. 2 Regulaminu wynika, że wyrok nie może być oparty na innej podstawie prawnej niż powołana przez którąkolwiek ze stron. Jeżeli zatem trybunał arbitrażowy waha się co do podstawy prawnej rozstrzygnięcia, nie musi o tym uprzedzać stron – o ile ostatecznie orzeknie na podstawie wskazanej przez strony.

Gdy jednak trybunał arbitrażowy chce orzec na innej podstawie prawnej niż powołana przez którąkolwiek ze stron, to zgodnie z zasadami lojalności, które znalazły wyraz w § 6 ust. 2 Regulaminu, musi uprzedzić o tym strony i umożliwić im wypowiedzenie się co do tej podstawy prawnej. Co istotne, uprzedzenie takie należy skierować do obydwu stron, możliwość orzeczenia na innej podstawie prawnej niż podana przez stronę (zwykle powoda) ma bowiem znaczenie nie tylko dla tej strony, ale także dla strony przeciwnej, która powinna mieć możliwość obrony także w zakresie zmienionej podstawy prawnej.

Z brzmienia § 6 ust. 2 Regulaminu²⁵ wynika, że dotyczy on podstaw prawnych powoływanych przez obydwie strony – nie tylko podawanych przez powoda podstaw żądań pozwu, ale także przepisów prawa przytaczanych przez pozwanego jako podstawa oddalenia powództwa albo odrzucenia pozwu (względnie przyjęcia przez trybunał arbitrażowy w zakresie braku swej właściwości). Jeśli trybunał arbitrażowy chce oprzeć takie – niekorzystne dla powoda – rozstrzygnięcie na podstawie prawnej niewskazanej przez pozwanego, także powinien uprzedzić o tym obydwie strony. Po pierwsze, powód powinien mieć możliwość zajęcia stanowiska co do uzasadnienia prawnego niekorzystnej dla siebie decyzji procesowej trybunału arbitrażowego jeszcze przed jej podjęciem. Po drugie, pozwany może być zainteresowany, żeby

²³ Por. M. Dziurda w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. P. Rylski, Legalis 2024, nb. 33-35 do art. 1562.

²⁴ M. Dziurda w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. P. Rylski, Legalis 2024, nb. 67-68 do art. 1562.

²⁵ Podobnie przyjmuje się na gruncie art. 1562 k.p.c.

oddalenie powództwa, odrzucenie pozwu lub przyjęcie braku właściwości sądu polubownego nastąpiło na podstawie prawnej podanej przez niego – a nie na innej, rozważanej przez trybunał arbitrażowy.

5. WNIOSKI

W podsumowaniu można stwierdzić, że nowy, obowiązujący od 1 stycznia 2025 r. regulamin arbitrażowy SA KIG zawiera uregulowania, które sprzyjają wzajemnej lojalności arbitrów (trybunału arbitrażowego) i pełnomocników, a w pewnym zakresie nawet tę lojalność wymuszają. Powinno to sprzyjać sprawności i efektywności postępowań arbitrażowych.

Instytucja arbitra doraźnego w nowym Regulaminie SA KIG 2025

Piotr Gołędzinowski¹

1. WSTĘP

W 2025 roku Regulamin Arbitrażowy SA KIG wprowadził instytucję arbitra doraźnego. Na wniosek strony zapisu na sąd polubowny złożony przed ukonstytuowaniem się Trybunału Arbitrażowego arbiter doraźny może udzielić tymczasowego zabezpieczenia roszczenia lub dowodu. Jest to rozwiązanie sprawdzone w obrocie międzynarodowym. Niniejszy tekst stanowi próbę jego charakterystyki na gruncie Regulaminu Arbitrażowego SA KIG, który wszedł w życie 1 stycznia 2025 r., oraz oceny, czy i jakie praktyczne korzyści użytkownicy Regulaminu mogą odnieść z wprowadzonej zmiany

2. INSTYTUCJA ARBITRA DORAŻNEGO

Celem instytucji arbitra doraźnego jest umożliwienie stronom realizacji ich uprawnień procesowych w zakresie uzyskiwania zabezpieczenia roszczeń lub dowodów jeszcze przed powołaniem Trybunału Arbitrażowego. Dotychczas, aby wniosek o zabezpieczenie mógł zacząć być rozpoznawany, najpierw musieli zostać nominowani wszyscy arbitrzy.

Nie wchodząc w szczegóły dotyczące możliwego przebiegu procedury nominacyjnej, wystarczy wskazać, że strony mają narzędzia umożliwiające przedłużanie jej przebiegu. Jednocześnie wpływ stron na wybór arbitrów i gwarancje proceduralne w zakresie weryfikacji ich niezależności i bezstronności są istotnymi elementami postępowania przed sądem polubownym. Z tego względu rozwiązania przyspieszające ukonstytuowanie Trybunału Arbitrażowego kosztem ograniczenia praw stron są uznawane za niepożądane.

Tymczasem oczekiwanie na rozpoznanie wniosku o zabezpieczenie do czasu powołania Trybunału Arbitrażowego w wielu przypadkach byłoby niemożliwe, ponieważ skutkowałoby brakiem możliwości osiągnięcia celu tego środka. W związku z tym, pomimo teoretycznej możliwości poszukiwania ochrony tymczasowej przed sądem polubownym, często jedynym praktycznym rozwiązaniem było dotychczas występowanie o zabezpieczenie do sądu powszechnego jeszcze przed zainicjowaniem arbitrażu.

Istotą instytucji arbitra doraźnego uregulowanej w § 31 Regulaminu jest wypełnienie tej luki. Arbiter doraźny jest powoływany przez Sąd Arbitrażowy na wniosek jednej ze stron i ma za zadanie rozpoznawać wnioski o zabezpieczenie roszczeń lub dowodów do czasu ukonstytuowania się Trybunału Arbitrażowego.

¹ Radca prawny, solicitor w Anglii i Walii, partner w kancelarii Wardyński i Wspólnicy.

Regulamin ustanawia przy tym podstawowe zasady: (i) powołania arbitra doraźnego, jak również (ii) zasady postępowania przed arbitrem doraźnym. Oprócz tych dwóch kwestii niniejszy artykuł porusza dodatkowo zagadnienia: (iii) przymusowego wykonania postanowienia o zabezpieczeniu wydanego przez arbitra doraźnego oraz (iv) regulacji instytucji arbitra doraźnego w obrocie międzynarodowym, po omówieniu których sformułowana jest (v) ocena rozwiązania wprowadzonego Regulaminem.

3. POWOŁANIE ARBITRA DORAŻNEGO

Arbiter doraźny jest wyznaczany na wniosek strony złożony przed powołaniem Trybunału Arbitrażowego. Po powołaniu Trybunału taki wniosek byłby bezprzedmiotowy, ponieważ to Trybunał byłby już wówczas właściwy do rozpoznania wszelkich wniosków o zabezpieczenie.

Regulamin wyraźnie wskazuje, że wniosek o powołanie arbitra doraźnego może zostać złożony wraz z wnioskiem o zabezpieczenie roszczenia lub dowodu jeszcze przed wniesieniem wezwania na arbitraż (§ 31 ust. 1 Regulaminu). Wówczas wniosek taki powinien zawierać minimum informacji wymaganych do wezwania na arbitraż.

Regulacja Regulaminu sugeruje jednak, że wniosek o zabezpieczenie wraz z wnioskiem o wyznaczenie arbitra doraźnego² nie zastępuje wniosku o arbitraż. Wynika to z § 31 ust. 13 Regulaminu, zgodnie z którym postanowienia arbitra doraźnego tracą moc, jeśli w określonym czasie postępowanie arbitrażowe nie zostanie wszczęte. Postępowanie arbitrażowe nie jest zatem wszczynane przez złożenie wniosku o wyznaczenie arbitra doraźnego, a wniosek ten nie jest wnioskiem o arbitraż. Nie ma jednak przeszkód, aby wniosek o wyznaczenie arbitra doraźnego był składany w tym samym czasie, co wniosek o arbitraż.

Niezależnie od tego, czy wniosek o wyznaczenie arbitra doraźnego jest składany przed wnioskiem o arbitraż, czy już po nim, nie ma potrzeby wskazywania w nim arbitra powoływanego przez powoda (wnioskodawcę) oraz formułowania w nim stanowiska w zakresie liczby arbitrów. Wydaje się, że pozostałe wymogi stawiane przez § 21 Regulaminu wnioskowi o arbitraż powinny zostać zrealizowane – oczywiście przy uwzględnieniu specyfiki wniosku o powołanie arbitra doraźnego.

W każdym przypadku do wniosku o powołanie arbitra doraźnego należy dołączyć potwierdzenie uiszczenia opłaty arbitrażowej (§ 31 ust. 3 Regulaminu). Jest to uzasadnione faktem, że wniosek ten wywołuje konieczność przeprowadzenia przez Sąd odrębnego postępowania.

Zgodnie z Taryfą Opłat Sądu opłata arbitrażowa od wniosku o zabezpieczenie roszczenia wraz z wnioskiem o powołanie arbitra doraźnego wynosi 50.000 zł, a od wniosku o zabezpieczenie dowodu wraz z wnioskiem o powołanie arbitra doraźnego – 30.000 zł (§ 4 ust. 3 pkt 3-4 Taryfy). Nawet jeżeli wniosek o powołanie arbitra doraźnego składany jest jednocześnie z wnioskiem o arbitraż, każdy z tych

² Dla uproszczenia dalej nazywany „wnioskiem o powołanie arbitra doraźnego”, aby odróżnić go od wniosku o zabezpieczenie składanego na późniejszym etapie postępowania.

wniosek podlega odrębnej opłacie arbitrażowej. Wniosek o arbitraż dodatkowo podlega opłacie rejestracyjnej (§ 2 ust. 1 Taryfy).

Rada Arbitrażowa powołuje arbitra doraźnego w terminie 3 dni roboczych od złożenia wniosku o jego wyznaczenie przez stronę (§ 31 ust. 6 Regulaminu). Jest to termin z jednej strony krótki, biorąc pod uwagę konieczność kontaktu Sądu z potencjalnymi kandydatami na arbitra doraźnego i weryfikację przez nich braku konfliktów interesów, ale z drugiej strony – realistyczny.

Każda ze stron postępowania może złożyć wniosek o wyłączenie arbitra doraźnego w terminie 2 dni roboczych od powzięcia informacji o podstawie takiego wyłączenia (§ 31 ust. 7 Regulaminu). Arbitr doraźny i strona przeciwna do tej, która wnosi o wyłączenie, mogą ustosunkować się do wniosku w terminie kolejnych 2 dni roboczych (§ 31 ust. 8 Regulaminu). Rada Arbitrażowa wydaje postanowienie w przedmiocie wyłączenia arbitra doraźnego w terminie 3 dni roboczych od dnia zajęcia stanowisk przez arbitra doraźnego i drugą stronę lub bezskutecznego upływu terminów do zajęcia tych stanowisk. Postanowienie to nie wymaga uzasadnienia (§ 31 ust. 9 Regulaminu).

Rozstrzygnięcie kwestii wyłączenia arbitra doraźnego powinno więc następować w ciągu 5 dni roboczych od dnia złożenia wniosku w tym zakresie (przy założeniu, że pisma przesyłane są drogą elektroniczną). Ponownie termin ten należy ocenić jako krótki, lecz realistyczny.

Jednocześnie brak jest podstaw do uznania, że wniosek o wyłączenie arbitra doraźnego mógłby stać na przeszkodzie dalszemu prowadzeniu przez niego postępowania. Regulamin nie formułuje takiego obowiązku nawet wobec arbitrów (§ 17 ust. 4 Regulaminu). Oczywiście do czasu rozpoznania wniosku o wyłączenie arbitra doraźnego co do zasady powinien powstrzymać się od wydania rozstrzygnięcia kończącego postępowanie. Arbitr doraźny powinien jednak każdorazowo ocenić, jakie działanie będzie najwłaściwsze – w szczególności w świetle terminowości i doniosłości zarzutów podnoszonych wobec niego we wniosku o wyłączenie oraz potencjalnych konsekwencji dla stron, które mogą wynikać z przedłużającego się postępowania.

Co do przesłanek uzasadniających wyłączenie arbitra doraźnego, należy uznać, że będą one zbliżone do tych, która uzasadniają wyłączenie członków Trybunału Arbitrażowego. Trzeba jednak także wziąć pod uwagę tymczasowy charakter funkcji arbitra doraźnego oraz to, że wydawane przez niego rozstrzygnięcie nie będzie dla stron ostateczne. W związku z tym uważam, że jest możliwe, że część stanów faktycznych, które dawałyby podstawę do wyłączenia arbitra, nie będzie skutkować wyłączeniem arbitra doraźnego. Konieczne jest jednak zachowanie w tym zakresie przez Radę Arbitrażową stosownych proporcji, tak aby z jednej strony zapewnić sprawność postępowania, a z drugiej nie naruszyć zaufania użytkowników arbitrażu do Sądu.

4. POSTĘPOWANIE PRZED ARBITREM DORAŻNYM

Przedmiotem wniosku o zabezpieczenie może być zarówno zabezpieczenie roszczeń, jak i dowodów. Jest to zgodne z regulacją Kodeksu postępowania cywilnego, umożliwiającą wydawanie przez

sąd polubowny „takiego zabezpieczenia sporu, który [sąd – przyp. PG] uzna za właściwy ze względu na przedmiot sporu” (art. 1181 § 1 k.p.c.). Regulacja ta nie ogranicza rodzajów zabezpieczenia wydawanych przez sąd polubowny.

Arbiter doraźny prowadzi postępowanie według stosowanych odpowiednio przepisów o postępowaniu przed Trybunałem Arbitrażowym (§ 31 ust. 1 Regulaminu), z zastrzeżeniem regulacji szczegółowej, która wskazuje, że Sąd niezwłocznie doręcza drugiej stronie odpis wniosku o zabezpieczenie roszczenia lub dowodu oraz o powołanie arbitra doraźnego (§ 31 ust. 4 Regulaminu), a odpowiedź na ten wniosek powinna zostać wniesiona w terminie 5 dni roboczych od dnia doręczenia drugiej stronie wniosku. Arbiter doraźny może wyznaczyć inny termin na odpowiedź na wniosek o zabezpieczenie (§ 31 ust. 5 Regulaminu).

Jeżeli odpowiedź jest wnoszona przed wniesieniem odpowiedzi na wezwanie na arbitraż, stosuje się do niej odpowiednio § 23 Regulaminu dotyczący właśnie odpowiedzi na wezwanie na arbitraż. Elementami zbędnymi będą wskazanie arbitra powołanego przez pozwanego (przeciwnika wniosku) oraz sformułowanie stanowiska w zakresie liczby arbitrów.

Mandat arbitra doraźnego wygasa z dniem powołania Trybunału Arbitrażowego (§ 31 ust. 14 Regulaminu). Nie oznacza to jednak, że z tą chwilą traci moc postanowienie o zabezpieczeniu wydane przez arbitra doraźnego. Arbiter doraźny traci wówczas uprawnienie do prowadzenia postępowania i wydawania nowych rozstrzygnięć – rolę tę przejmuje Trybunał Arbitrażowy, który może dokonać zmiany lub uchylenia wcześniej wydanego postanowienia o zabezpieczeniu. Należy także przyjąć, że wniosek o zabezpieczenie oddalony przez arbitra doraźnego może zostać ponowiony przed Trybunałem Arbitrażowym. Wynika to z tymczasowości funkcji arbitra doraźnego i faktu, że to Trybunał Arbitrażowy jest powołany do rozpoznawania sprawy w całym spektrum jej zagadnień – arbiter doraźny jedynie wypełnia lukę istniejącą do momentu powołania arbitrów, ale ich nie zastępuje. Regulamin wyraźnie wskazuje, że postanowienia arbitra doraźnego nie wiążą Trybunału Arbitrażowego (§ 31 ust. 12 Regulaminu). Dotyczy to więc także postanowienia o oddaleniu wniosku o zabezpieczenie.

Podstawowym obowiązkiem arbitra doraźnego, zarówno wobec Sądu, jak i stron postępowania, jest zapewnienie swojej dyspozycyjności czasowej do momentu ukonstytuowania się Trybunału Arbitrażowego, aktywne zarządzanie postępowaniem, szczegółowe zapoznanie się ze stanowiskami stron i wydanie uzasadnionego rozstrzygnięcia w terminie określonym przez Regulamin.

Arbiter doraźny wydaje postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia w terminie 21 dni od dnia przekazania mu przez Sąd odpisu wniosku o zabezpieczenie roszczenia lub dowodu oraz o powołanie arbitra doraźnego (§ 31 ust. 10 Regulaminu). Termin ten należy uznać za zdecydowanie realistyczny. Jest to jednocześnie termin maksymalny, w związku z czym arbiter doraźny może rozstrzygnąć wniosek wcześniej. Niezależnie od czasu trwania postępowania, arbiter doraźny powinien uzasadnić rozstrzygnięcie w taki sposób, aby z jednej strony dostatecznie wyjaśnić je stronom, a z drugiej umożliwić Trybunałowi Arbitrażowemu prześledzenie ścieżki jego rozumowania.

Należy przy tym pamiętać, że zadaniem arbitra doraźnego nie jest ostateczne decydowanie o racjach stron, ale wyłącznie uregulowanie ich sytuacji do momentu, w którym rozpoznanie sprawy zostanie przejęte przez Trybunał Arbitrażowy. Arbitr doraźny – poza rozpoznaniem wniosku o zabezpieczenie i dokonywaniem czynności niezbędnych w tym zakresie – nie powinien dążyć do rozstrzygnięcia sporu istniejącego pomiędzy stronami w jakimkolwiek innym zakresie. Oczywiście będzie musiał sformułować swoją ocenę tego, czy uprawdopodobnione są one właściwością Sądu oraz istnieniem zabezpieczonego roszczenia, lecz nie powinien szerzej wypowiadać się na temat sporu. Arbitr doraźny nie powinien też podejmować działań, które następnie mogłyby mieć istotny wpływ na przebieg postępowania arbitrażowego lub też powinien takie działania ograniczać do absolutnego minimum, niezbędnego z punktu widzenia przedmiotu zabezpieczenia.

Przykładowo: jeśli arbitrowi doraźnemu zostanie powierzone zadanie rozpoznania wniosku o zabezpieczenie dowodu, który to wniosek będzie *de facto* wnioskiem o wydanie dokumentów, arbitr doraźny powinien raczej rozważyć nakazanie przeciwnikowi wniosku zabezpieczenia określonych dokumentów (lub kategorii dokumentów) potencjalnie istotnych dla sprawy poprzez ich utrwalenie na nośniku danych – we własnym zakresie lub w razie potrzeby na nośniku przechowywanym przez osobę trzecią. Arbitr doraźny nie powinien jednak decydować o przekazaniu żadnych dokumentów wnioskodawcy (o ile nie zajdzie sytuacja szczególna), ponieważ najczęściej nie będzie to konieczne do uzyskania efektu zabezpieczenia dowodu, a o zakresie przekazywanych dokumentów powinien zdecydować już Trybunał Arbitrażowy.

Dodatkowo, rozpatrując wniosek o zabezpieczenie, arbitr doraźny powinien rozważyć, w jakim zakresie jego interwencja jest faktycznie niezbędna, a podniesiona kwestia nie może oczekiwać do czasu powołania Trybunału Arbitrażowego. Arbitr doraźny nie powinien wydawać rozstrzygnięć, które nie mają charakteru pilnego.

Właśnie takiemu ścisłemu rozdzieleniu funkcji arbitra doraźnego i Trybunału Arbitrażowego – a zarazem wyznaczeniu perspektywy działania arbitra doraźnego – służy postanowienie Regulaminu, zgodnie z którym arbitr doraźny nie może być arbitrem w sprawie, o ile strony nie postanowią inaczej (§ 31 ust. 11 Regulaminu).

5. WYKONANIE W POLSCE POSTANOWIENIA O ZABEZPIECZENIU WYDANEGO PRZEZ ARBITRA DORAŻNEGO

W doktrynie pojawiła się próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób postanowienia o zabezpieczeniu wydawane przez arbitra doraźnego mogą być wykonywane przymusowo. D. Horodyski i M. Kierska, którzy jako pierwsi zmierzili się z tym zagadnieniem, wskazali, że ich zdaniem do postanowień arbitra doraźnego stosuje się przez analogię przepisy Kodeksu postępowania cywilnego odnoszące się do zabezpieczenia wydawanego przez Trybunał Arbitrażowy, to jest w szczególności art. 1181 § 3 k.p.c.³. Pogląd ten uważam za trafny, lecz jedynie częściowo.

³ D. Horodyski, M.Z. Kierska, *Enforcement of Emergency Arbitrators' Decisions Under Polish Law*, „Polish Yearbook of International Law” 2016, Vol. 36, s. 231-244.

Według mnie do postanowień wydawanych przez arbitra doraźnego art. 1181 § 3 k.p.c. stosuje się bezpośrednio. Przepis ten mówi o postanowieniu o zabezpieczeniu wydawanym przez „sąd polubowny”, a nie Trybunał Arbitrażowy. Natomiast art. 1161 § 3 k.p.c. wskazuje „stały sąd polubowny” jako rodzaj sądu polubownego.

Zatem z punktu widzenia art. 1181 § 3 k.p.c. nie ma podstaw do rozróżniania postanowień o zabezpieczeniu wydawanych przez arbitra doraźnego i przez Trybunał Arbitrażowy tak długo, jak długo można powiedzieć, że oba te orzeczenia zostały wydane przez stały sąd polubowny zgodnie z jego regulaminem. Taka właśnie sytuacja będzie miała miejsce w przypadku postanowień o zabezpieczeniu wydawanych przez arbitra doraźnego działającego na podstawie Regulaminu.

Jednocześnie warto zaznaczyć, że chociaż konieczność przeprowadzenia postępowania delibacyjnego będzie skutkować tym, że przymusowe wykonanie udzielonego zabezpieczenia będzie mogło nastąpić później, niż miałyby to miejsce w przypadku analogicznego orzeczenia wydanego przez sąd powszechny, to uzyskanie zabezpieczenia z rąk arbitra doraźnego wciąż może prezentować szereg korzyści.

Po pierwsze, może zdarzyć się, że arbiter doraźny udzieli zabezpieczenia w sytuacji, w której sąd powszechny by go nie udzielił – a nawet w sytuacji, gdy sąd powszechny już takiego zabezpieczenia wcześniej odmówił. Może to wynikać choćby z autonomicznego uregulowania przesłanek udzielenia zabezpieczenia na gruncie art. 1181 § 1 k.p.c. oraz Regulaminu, ale także z innej oceny dokonanej przez arbitra doraźnego, czy to w zakresie ustalenia stanu faktycznego, czy wykładni przepisów prawa. Po drugie, postanowienie o zabezpieczeniu, nawet jeśli nie może zostać przymusowo wyegzekwowane, jest wiążące dla obowiązane-go. Niewykonanie go może – w zależności od okoliczności sprawy – świadczyć o złej wierze lub nawet skutkować odpowiedzialnością odszkodowawczą. Po trzecie, postanowienie o zabezpieczeniu wydane przez sąd polubowny może być wykonywane także za granicą, w tym przede wszystkim poza Unią Europejską.

Mimo tego ze wszech miar uzasadniony wydaje się postulat, aby sprawy o uznanie lub stwierdzenie wykonalności postanowienia o zabezpieczeniu wydanego przez sąd polubowny, w tym przez arbitra doraźnego, zostały dodane do kategorii spraw pilnych w rozumieniu § 2 pkt 5) Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulaminu urzędowania sądów powszechnych. Jeśli by to nastąpiło, postanowienia o zabezpieczeniu wydawane przez arbitra doraźnego mogłyby być wykonywane przymusowo w znacznie krótszym czasie od ich wydania, niż ma to miejsce obecnie.

6. ROZWIĄZANIE REGULAMINU NA TŁE REGULAMINÓW INNYCH STAŁYCH SĄDÓW POLUBOWNYCH ORAZ PRAWA MODELOWEGO UNCITRAL

Instytucja arbitra doraźnego została pierwotnie wprowadzona 1 maja 2006 r. do Regulaminu Arbitrażowego ICDR pod nazwą *emergency measures of protection*. Następnie, już pod nazwą *emergency arbitrator*, została ona przyjęta przez inne wiodące instytucje arbitrażowe w kształcie analogicznym do tego, jaki wynika z Regulaminu.

Zazwyczaj powołanie arbitra doraźnego następuje w terminie 1-3 dni. Termin na wyznaczenie arbitra doraźnego przez Radę Arbitrażową mieści się w tym przedziale. W większości przypadków arbiter doraźny ma 14-15 dni na wydanie rozstrzygnięcia. Jest to zatem około 7 dni krócej niż na gruncie Regulaminu. Wydaje się, że nie ma to jednak większego znaczenia o tyle, że w przypadkach nagłych arbiter doraźny działający na podstawie Regulaminu może zorganizować postępowanie w ten sposób, by wydać rozstrzygnięcie wcześniej.

Do tej pory w zasadzie wszystkie regulaminy instytucji międzynarodowych przewidywały, że arbiter doraźny wszelkie rozstrzygnięcia będzie wydawać w postępowaniu, w którym na równi uczestniczą obie strony. Zmieniło się to z 1 stycznia 2025 r., wraz z wejściem w życie nowego regulaminu SIAC. Przewiduje on możliwość wydania przez arbitra doraźnego – zaraz po jego powołaniu – wstępnego postanowienia zabezpieczającego (*preliminary protective order*) w trybie *ex parte*. Postanowienie to ma na celu uregulowanie sytuacji stron na czas trwania procedury przed arbitrem doraźnym i wygasa ono w ciągu 14 dni. W tym czasie arbiter doraźny jest zobowiązany rozstrzygnąć wniosek o zabezpieczenie – jednocześnie utrzymując wstępne postanowienie o zabezpieczeniu w mocy, zmieniając je lub je uchylając.

Instytucję arbitra doraźnego – nawet w wersji tak daleko idącej jak ta przyjęta przez SIAC – uznaje się za mającą umocowanie w Prawie Modelowym o Międzynarodowym Arbitrażu Handlowym UNCITRAL z 1985 r. z poprawkami z 2006 r. Zmiany z 2006 r. dotyczyły właśnie przede wszystkim zabezpieczeń udzielanych przez sądy polubowne. Zabezpieczenia wydawane w postępowaniu *ex parte* zostały wprost dopuszczone na gruncie art. 17B Prawa Modelowego.

7. KONKLUZJA

Podsumowując: wprowadzoną regulację instytucji arbitra doraźnego należy ocenić zdecydowanie pozytywnie. Odpowiada ona standardom międzynarodowym i nie budzi żadnych istotnych kontrowersji.

Dotychczasowy brak takiego rozwiązania ograniczał strony poszukujące pilnej ochrony prawnej w zasadzie wyłącznie do ubiegania się o zabezpieczenie przed sądami powszechnymi. Jednocześnie orzecznictwo sądów powszechnych w zakresie udzielanych zabezpieczeń często porusza się po utartych koleinach, nie zawsze uwzględniających potrzeby obrotu gospodarczego. Wprowadzenie instytucji arbitra doraźnego do Regulaminu daje więc szansę użytkownikom arbitrażu na poszukiwanie alternatywnego źródła ochrony, co jednocześnie zwiększy atrakcyjność arbitrażu jako alternatywnej metody rozwiązywania sporów.

Postępowanie arbitrażowe bez udziału pozwanego (default proceedings)

Maciej Durbas¹

1. WSTĘP

Postępowanie arbitrażowe oceniane jest często jako skuteczny, szybki i profesjonalny sposób rozstrzygania sporów. Arbitraż jako alternatywa dla tradycyjnego sądownictwa opiera się na dobrowolności i współpracy stron. Jeśli strony dobrowolnie i wspólnie z sądem polubownym zmierzają do rozstrzygnięcia sprawy, szczególnie silnie ujawniają się cechy arbitrażu jako skutecznego, szybkiego i profesjonalnego sposobu rozstrzygania sporów.

Gdy jednak jedna ze stron, co do zasady pozwany, odmawia udziału w postępowaniu, pojawiają się istotne wyzwania. Postępowanie arbitrażowe bez udziału pozwanego (ang. *ex parte* lub *default proceedings*) stanowi szczególny przypadek, w którym regulacje międzynarodowe i krajowe, takie jak regulaminy arbitrażowe czy polski Kodeks postępowania cywilnego (k.p.c.), dopuszczają kontynuację procesu, stawiając przed arbitrami wyzwanie w postaci konieczności zapewnienia nieobecnej stronie możliwości obrony swoich praw pod rygorem wadliwości wydanego w sprawie wyroku i możliwości jego uchylecia, względnie odmowy uznania lub stwierdzenia wykonalności. Jednocześnie obowiązujące źródła prawa arbitrażowego, w tym najnowsze polskie regulaminy arbitrażowe² oraz k.p.c., nie zawierają szczegółowych reguł pozwalających uniknąć powstania tych wad, tj. reguł przewidujących obowiązki sądu polubownego w zakresie postępowania z nieobecnym pozwanym, pozostawiając te kwestie do rozstrzygnięcia tzw. najlepszym praktykom arbitrażowym.

Niniejszy artykuł omawia mechanizmy pozwalające na kontynuację postępowania pomimo braku aktywności pozwanego i wydanie wiążącego orzeczenia w takich okolicznościach. Podejmuje również próbę odpowiedzi na pytanie, w jakich sytuacjach brak aktywności strony postępowania może wpłynąć na wykonalność zapadłego w nim wyroku. Przedmiotem niniejszej publikacji nie jest natomiast omówienie obowiązujących w postępowaniu arbitrażowym zasad doręczania pism.

W pierwszej części publikacji przedstawione zostaną poszczególne formy i przyczyny nieobecności pozwanego w postępowaniu arbitrażowym. Dalej omówione zostaną obowiązki sądu polubownego w postępowaniu arbitrażowym bez udziału pozwanego. Na koniec przedstawione zostaną skutki toczenia się

¹ Autor jest doktorem nauk prawnych, adwokatem i współnikiem kierującym praktyką arbitrażową KKG Legal.

² Regulamin Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej (SA KIG) z 2025 r., <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2024/12/Regulamin-Arbitrazowy-SA-KIG-2025.pdf>; Regulamin Sądu Arbitrażowego Lewiatan (SAL) z 2025 r., https://sadarbitrazowy.org.pl/wp-content/uploads/2025/02/regulamin_lewiatan_new-4.pdf.

postępowania w takiej sytuacji. Wraz z podsumowaniem zaś zawarte zostaną rekomendacje dla powodów i sądów polubownych, by zminimalizować ryzyka związane z nieobecnym pozwanym w arbitrażu.

2. PRZYCZYNY TOCZENIA SIĘ POSTĘPOWANIA ARBITRAŻOWEGO BEZ UDZIAŁU POZWANEGO

Pozwany może nie uczestniczyć w postępowaniu arbitrażowym z kilku przyczyn. W mojej ocenie zasadne będzie rozróżnienie dwóch grup przypadków, w zależności od tego, czy możliwe będzie *per se* dalsze prowadzenie postępowania (postępowanie arbitrażowe bez udziału pozwanego *sensu stricto*), czy też nie (*sensu stricto*)³.

Przypadek pierwszy: pozwany został prawidłowo zawiadomiony o postępowaniu, a jego nieobecność wynika wyłącznie z obranej strategii procesowej. W szczególności może on np. podnieść zarzut braku właściwości sądu polubownego (lub inne formalne zarzuty) i na tym poprzestać swoją obronę. Taktyki dylatoryjne (*guerilla tactics*) w arbitrażu nie są przedmiotem niniejszej publikacji⁴.

Przypadek drugi: pozwany może nie uczestniczyć w postępowaniu z przyczyn faktycznych, leżących po jego stronie. Dla przykładu: dopuścił się zaniechania odbioru korespondencji z sądu polubownego (nie odebrał jej w terminie, nie podał nowego adresu do korespondencji, a poprzedni stał się nieaktualny⁵). W takiej sytuacji nierzadko prawo arbitrażowe⁶ lub regulamin arbitrażowy (np. § 10 ust. 3-5 oraz 7 i 9 Regulaminu SA KIG) przyjmuje fikcję doręczenia.

Powyższe dwa przypadki określone będą postępowaniem arbitrażowym bez udziału pozwanego *sensu largo*. *Sensu largo*, gdyż w istocie postępowanie to nie toczy się bez pozwanego, gdyż pozwany w tym postępowaniu uczestniczył lub nie uczestniczył, ale albo świadomie, albo wskutek swojego zaniechania z takiej możliwości zrezygnował.

Przypadek trzeci: przyczyną nieuczestniczenia pozwanego w postępowaniu arbitrażowym może być niezawiadomienie go o wszczęciu postępowania lub dalszych czynności w sprawie.

Powyższy przypadek określony będzie postępowaniem arbitrażowym bez udziału pozwanego *sensu stricto*.

³ Podobny podział zaproponowały L. Reiser i U. Gantenberg, wskazując na intencjonalną i nieintencjonalną nieobecność pozwanego, zob. L. Reiser, U. Gantenberg, May arbitral tribunals issue default awards against parties that simply do not show up? [w:] D. De Meulemeester, Default in International Arbitration. Striking the Balance, Mechelen 2022, s. 30.

⁴ Zob. np. G. Horvath, S. Wilske, Guerrilla Tactics in International Arbitration, Alpen aan den Rijn 2013.

⁵ Regulamin SA KIG z 2025 r. w § 10 ust. 9 wymaga od stron informowania o zmianie adresu pod rygorem uznania za doręczone pisma wysłanego na ostatni znany adres strony lub pełnomocnika.

⁶ Zob. np. art. 1160 § 2 i 3 k.p.c.

W tym zakresie warto wskazać, że reguły doręczeń w postępowaniu arbitrażowym określone są zazwyczaj przez regulaminy arbitrażowe. Wynika to z tego, że strony postępowania arbitrażowego, czy szerzej: umowy o arbitraż, mają pełną swobodę w ustalaniu zasad doręczania pism procesowych⁷. Uzupełniająco⁸ zastosowanie znajdzie art. 1160 k.p.c., który stosuje się do doręczeń „zawiadomień” w arbitrażu, przez co należy rozumieć zarówno pisma, jak i doręczenia orzeczeń, w tym wyroków⁹.

Przypadek czwarty: pozwany może nie uczestniczyć w postępowaniu z przyczyn – nazwijmy to – prawnych. Osoba fizyczna mogła umrzeć, a prawna zostać zlikwidowana. Mogły też wreszcie wystąpić okoliczności, które wpływają na sposób reprezentacji pozwanego (np. ogłoszono jego upadłość¹⁰) lub wymagają udziału w sprawie innych podmiotów (np. nadzorcy sądowego¹¹). Takie przypadki wymagają szczegółowej analizy i podjęcia stosownych działań, które zapewnią pozwanemu możliwość skutecznej obrony w postępowaniu. Jeśli takie działania zostaną skutecznie wdrożone, to postępowanie toczyć się będzie bez wad, a wydany wyrok będzie w pełni prawidłowy.

W tym kontekście pojawia się wątpliwość, czy sąd polubowny jest uprawniony, by powołać kuratora procesowego dla pozwanego zgodnie z art. 69 k.p.c.¹². Możliwe są w tym zakresie dwa rozwiązania. Po pierwsze, można twierdzić, że sąd polubowny nie jest „sądem orzekającym” w rozumieniu art. 69 k.p.c., a możliwość ustanowienia kuratora zastrzeżona jest dla sądów powszechnych. W takim wypadku ustanowienie kuratora mogłoby stanowić „inną czynność, której nie może wykonać sąd polubowny”, co uzasadniałoby zwrócenie się przez taki sąd o ustanowienie kuratora do sądu powszechnego w trybie art. 1192 § 1 k.p.c.

Można jednak twierdzić, że sąd polubowny należy uznać za sąd orzekający w rozumieniu art. 69 § 1 k.p.c., a zatem sąd ten może ustanowić kuratora procesowego. W mojej ocenie prawidłowe jest właśnie to stanowisko. Nie widzę powodów, dla których sąd polubowny sam nie mógłby dokonać tego rodzaju technicznej czynności, która służyć ma sprawnemu przebiegowi postępowania.

⁷ A. Tynel, Doręczanie pism procesowych w postępowaniu arbitrażowym, „ADR Arbitraż i Mediacja” 2009, nr 2, s. 106.

⁸ Kompleksowo w zakresie arbitrażu ad hoc.

⁹ Zob. postanowienie SN z 14 marca 2014 r., III CZP 128/13. Zob. także T. Zembrzusi, Doręczanie odpisu wyroku sądu polubownego jako „zawiadomienie pisemne” z art. 1160 KPC, „MoP” 2015, nr 3, s. 151-153.

¹⁰ Zgodnie z art. 144 ust. 1 w zw. z art. 147 ustawy z 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 794 ze zm.), po ogłoszeniu upadłości postępowania przed sądem polubownym dotyczące masy upadłości mogą być wszczęte i prowadzone wyłącznie przez syndyka albo przeciwko niemu.

¹¹ Zgodnie z art. 277 ust. 1-3 ustawy z 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (tj. Dz. U. z 2022 r. poz. 2309), nadzorca sądowy w postępowaniu układowym wstępuje z mocy prawa do postępowań przed sądami polubownymi dotyczących masy układowej. W postępowaniach przed sądami polubownymi nadzorca sądowy ma prawa strony.

¹² Zgodnie z art. 69 § 1 k.p.c., sąd orzekający, na wniosek strony przeciwnej, ustanawia kuratora dla strony niemającej zdolności procesowej, która nie ma przedstawiciela ustawowego, dla strony będącej osobą prawną, gdy w jej organie zachodzą braki uniemożliwiające jej reprezentację, albo dla strony będącej jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 11, gdy brak jest osób uprawnionych do jej reprezentowania. W toku postępowania sąd orzekający w uzasadnionych przypadkach może z urzędu ustanowić kuratora dla osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 64 § 11.

3. WARIANTY POSTĘPOWANIA ARBITRAŻOWEGO BEZ UDZIAŁU POZWANEGO

Pozwany może nigdy nie podjąć obrony w postępowaniu arbitrażowym. Pozwany może również zostać prawidłowo powiadomiony o postępowaniu, podjąć w nim obronę, by następnie jej zaprzestać na dalszych etapach postępowania¹³.

W istocie te dwa warianty nie różnią się co do skutków i obowiązków sądu polubownego – w każdej ze wskazanych sytuacji należy zbadać, czy doręczenia były nieprawidłowe (przypadek trzeci powyżej) oraz czy nieobecność pozwanego wynika albo z jego własnej decyzji, albo przynajmniej zaniedbania (przypadek pierwszy i drugi).

4. OGÓLNE OBOWIĄZKI SĄDU POLUBOWNEGO W POSTĘPOWANIU ARBITRAŻOWYM BEZ UDZIAŁU POZWANEGO NA PRZYKŁADZIE REGULAMINU SA KIG

Regulamin SA KIG obowiązujący od 1 stycznia 2025 r. przewiduje w § 6 ust. 2, że Trybunał Arbitrażowy prowadzi postępowanie w sposób zapewniający równe traktowanie stron oraz rozsądną możliwość przedstawienia przez nie twierdzeń i dowodów na ich poparcie, działając szybko i efektywnie. Jednocześnie kolejny ustęp tego paragrafu stanowi, że Trybunał Arbitrażowy powinien dążyć do wydania wyroku, który będzie mógł zostać uznany lub wykonany.

Te ogólne obowiązki dotyczą *par excellence* kwestii związanych z pozwanym, który nie bierze udziału w postępowaniu. Z jednej strony trybunał powinien dążyć do zapewnienia możliwości obrony, tym samym do wydania wyroku, który nie będzie z tego powodu wadliwy, a z drugiej dbać, by postępowanie odbywało się szybko i efektywnie. Szybkość i efektywność nie są jednak celem samym w sobie i trybunał nie powinien poświęcać możliwości obrony strony tylko z tego powodu, by szybko zakończyć postępowanie.

5. OBOWIĄZKI SĄDU POLUBOWNEGO W POSTĘPOWANIU ARBITRAŻOWYM BEZ UDZIAŁU POZWANEGO *SENSU LARGO*

W postępowaniu arbitrażowym *sensu largo*, tj. takim postępowaniu, w którym pozwanemu zostało prawidłowo doręczona korespondencja albo nie została, ale wynika to z jego zaniedbania (przypadki pierwszy i drugi), obowiązki sądu polubownego są następujące.

¹³ L. Reiser i U. Gantenberg wskazują na „pełną” i „częściową” nieobecność pozwanego w zależności od tego, czy w ogóle brał udział w postępowaniu, zob. L. Reiser, U. Gantenberg, May arbitral tribunals issue default awards against parties that simply do not show up? [w:] D. De Meulemeester, Default in International Arbitration. Striking the Balance, Mechelen 2022, s. 31.

Upewniwszy się, że doszło do prawidłowego doręczenia, sąd polubowny powinien prowadzić postępowanie¹⁴ i jedynie czuwać nad tym, by dalsza korespondencja również była doręczana pozwanemu i by miał możliwość obrony swoich praw, w szczególności poprzez wyznaczenie odpowiednich terminów do podjęcia działań (np. złożenia pisma)¹⁵. Harmonogram postępowania nie powinien różnić się od tego, który byłby ustalony w postępowaniu, w którym obie strony brałyby aktywny udział. Dla przykładu: nie można zatem pominąć pozwanego przy wyznaczaniu terminów na złożenie pism. Niektórzy autorzy proponują jednak dalej idące obowiązki sądu polubownego, jak np. przypominanie o zbliżającym się terminie¹⁶. Takie dodatkowe zabiegi nie wydają się niezbędne, wszak np. Regulamin SA KIG wymaga jedynie w § 6 ust. 2, by pozwanemu zapewnić rozsądną możliwość przedstawienia twierdzeń i dowodów, a nie dać taką możliwość za wszelką cenę. Jeśli sąd polubowny zdecyduje się jednak na takie dodatkowe zabiegi, powinien również zapewnić obu stronom sprawiedliwość proceduralną.

Gdyby zaś pozwany uaktywnił się w postępowaniu podczas jego trwania, to sąd polubowny rozstrzygnie, czy należy umożliwić pozwanemu podjęcie czynności, na które stosowny termin już minął. Trudno w tym zakresie przedstawić generalne i pasujące do każdej czynności rekomendacje. Każdą sytuację należy ocenić odrębnie. Sąd polubowny powinien rozważyć powody dla niepodjęcia danej czynności, wpływ poszczególnego rozwiązania na postępowanie, możliwość obrony praw przez pozwanego. Powinien jednak wystrzegać się nadmiernego faworyzowania pozwanego kosztem powoda.

Należy również w rozsądnych granicach dokładnie dokumentować wszelkie doręczenia lub ich próby, a także inne czynności sądu polubownego, które zmierzały do zapewnienia pozwanemu możliwości obrony swoich praw. Opis tych czynności winien zostać przytoczony w wyroku arbitrażowym¹⁷. Im lepiej zostanie wyjaśniona ta kwestia, tym mniejsza będzie szansa na wywiedzenie jakichkolwiek zarzutów przeciwko postępowaniu sądu polubownego w sprawie nieobecnego pozwanego.

Jednocześnie w prawie arbitrażowym nie występuje koncepcja wyroku zaocznego; takiego rodzaju wyroku nie przewidują też regulaminy arbitrażowe. Sąd polubowny nie może zatem po prostu zaakceptować stanowiska powoda¹⁸, przyjmując, że pozwany milcząco uznał powództwo (*ficta confessio*)¹⁹. Powinien zatem ocenić, czy roszczenie w kształcie przedstawionym przez powoda przysługuje mu i czy jego

¹⁴ Zob. art. 3 Wytocznych Chartered Institute of Arbitrators pt. Party Non-Participation z 2015 r., <https://www.ciarb.org/media/iwpng5qv/9-party-non-participation-2015.pdf>.

¹⁵ D. De Meulemeester, Introduction – Striking the Balance – Setting the Stage [w:] D. De Meulemeester, Default in International Arbitration. Striking the Balance, Mechelen 2022, s. 2.

¹⁶ J. Lew et al., Comparative International Commercial Arbitration, Alpen aan den Rijn 2003, pkt 21-83.

¹⁷ Zob. art. 1 ust. 3-5 Wytocznych Chartered Institute of Arbitrators pt. Party Non-Participation z 2015 r., <https://www.ciarb.org/media/iwpng5qv/9-party-non-participation-2015.pdf>.

¹⁸ Zgodnie z art. 25 lit. c Ustawy Modelowej UNCITRAL o międzynarodowym arbitrażu handlowym, jeśli pozwany nie złoży odpowiedzi na wezwanie na arbitraż, trybunał arbitrażowy będzie kontynuował postępowanie, nie traktując takiego uchybienia jako uznania zarzutów powoda.

¹⁹ D. De Meulemeester, Introduction – Striking the Balance – Setting the Stage [w:] D. De Meulemeester, Default in International Arbitration. Striking the Balance, Mechelen 2022, s. 3.

przesłanki zostały wykazane. W mojej ocenie obowiązkiem sądu polubownego nie jest natomiast wchodzenie w rolę pełnomocnika pozwanego lub kwestionowanie roszczenia w ten sposób, w jaki robiłby to pozwany. Podstawową rolą arbitrów jest pozostanie bezstronnymi i niezależnymi²⁰. Ich rola nie powinna zmieniać się w zależności od tego, czy pozwany jest aktywny, czy nie. Tak jak ich rola nie zmienia się, gdy pełnomocnik pozwanego nie wykonuje należycie swoich obowiązków, nie podnosząc stosownych zarzutów lub argumentów. Nie jest zatem rolą trybunału rozważanie wszystkich możliwych argumentów niepodniesionych przez pozwanego, a powoda wnoszenie dowodów na swoją niekorzyść²¹. Nie jest też rolą trybunału zakładanie, jakie stanowisko wobec roszczeń przedstawiłby potencjalnie pozwany²². Grozi to wyjściem trybunału poza swój mandat i rozstrzygnięciem *ultra petita*²³.

Jak lapidarnie ujął to lord Denning, „[n]ie mogę uznać za słuszne, by pozwani byli w lepszej sytuacji, ponieważ się nie stawili. Nie jest również słuszne, aby arbiter robił dla pozwanych to, co mogli i powinni zrobić sami dla siebie. Zadaniem arbitra nie jest dostarczanie dowodów dla pozwanych, ale orzekanie na podstawie przedstawionych dowodów”²⁴.

Nieobecność pozwanego nie może jednak prowadzić do „efektu mrozącego” działania arbitrów w sprawie. Proponuję w tym zakresie następujący test: jeśli daną czynność (np. zadanie pytania na rozprawie, zobowiązanie do złożenia pisma o określonej treści lub wyjaśniającego daną kwestię) sąd polubowny podjąłby również wtedy, gdyby pozwany był aktywny, to jak najbardziej może i powinien ją podjąć, gdy pozwany nie bierze udziału w postępowaniu. Takie działanie nie powinno zostać uznane za przekroczenie mandatu arbitra i nie powinno uzasadniać *per se* zarzutów przeciwko postępowaniu i wydanemu w nim wyrokowi.

6. OBOWIĄZKI SĄDU POLUBOWNEGO W POSTĘPOWANIU ARBITRAŻOWYM BEZ UDZIAŁU POZWANEGO *SENSU STRICTO*

Pierwotnym obowiązkiem sądu polubownego (zarówno arbitrów jak i instytucji) jest czuwanie nad

²⁰ Zob. kom. do art. 1 Wytocznych Chartered Institute of Arbitrators pt. Party Non-Participation z 2015 r., <https://www.ciarb.org/media/iwpng5qv/9-party-non-participation-2015.pdf>.

²¹ D. De Meulemeester, Introduction – Striking the Balance – Setting the Stage [w:] D. De Meulemeester, Default in International Arbitration. Striking the Balance, Mechelen 2022, s. 3.

²² Odmienne J. Betancourt, który twierdzi, że trybunał może założyć, że pozwany sprzeciwia się roszczeniu i wnosi o zasądzenie kosztów, zob. J. Betancourt, What are the Arbitral Tribunal’s Powers in Default Proceedings?, ed. M. Scherer, „Journal of International Arbitration” 2019, Vol. 36, Issue 4, s. 487.

²³ N. Bassiri, Devil’s Advocate in Default Arbitration – Counterintuitive? [w:] D. De Meulemeester, Default in International Arbitration. Striking the Balance, Mechelen 2022, s. 88. Autorka w innym miejscu publikacji (s. 94) wskazuje jednak, że powód powinien odnieść się do potencjalnych argumentów, które mógłby podnieść nieobecny pozwany.

²⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego Anglii z 6 maja 1981 r. w sprawie Fox v Wellfair [1981] EWCA Civ J0506-2. Tłumaczenie autora, w oryginale: „I cannot think it right that the defendants should be in a better position by failing to turn up. Nor is it right that the arbitrator should do for the defendants what they could and should have done for themselves. His function is not to supply evidence for the defendants but to adjudicate upon the evidence given before him”.

prawidłowością doręczeń²⁵. W tym zakresie kluczowe jest doręczenie pierwszej korespondencji do pozwanego. W polskiej praktyce arbitrażowej wykształciło się, że to nie powód, ale sąd polubowny doręcza pozwanemu wezwanie na arbitraż lub pozew²⁶. Jednocześnie w postępowaniu arbitrażowym nie mają zastosowania zasady doręczeń obowiązujące w postępowaniu sądowym (np. art. 139 k.p.c.)²⁷.

Obowiązek wskazania prawidłowego adresu pozwanego obciąża powoda²⁸. Nie oznacza to jednak, że sąd polubowny nie ma w tym zakresie żadnych powinności. W mojej ocenie, gdy sąd polubowny uzyskuje informacje, że pozwanemu nie doręczono faktycznie przesyłki zawierającej pozew lub wezwanie na arbitraż, powinien on – zanim przyjmie fikcję doręczenia – zbadać, czy doręczenia dokonywano na prawidłowy adres. M. Hauser-Morel i A. Wiśniewski stwierdzili, że zwłaszcza jeśli jedna ze stron nie podejmuje aktywności w postępowaniu, to sąd arbitrażowy powinien się upewnić, czy przesyłki arbitrażowe dla tej strony kierowane były pod właściwym adresem lub adresami²⁹. Sąd polubowny może w takiej sytuacji zobowiązać powoda do złożenia pisma, w którym wyjaśni, czy podany adres pozwanego był prawidłowy i na jakiej podstawie został wskazany.

Jeśli doręczenie przesyłki nie było skuteczne, to „trybunał powinien rozważyć możliwość zastosowania innych sposobów notyfikacji (e-mail lub faks), uwzględniając zarazem przepisy obowiązujące w miejscu arbitrażu lub w kraju, gdzie nieuczestnicząca strona ma swoją siedzibę lub adres”³⁰. Uważam, że inny niż ustalony w regulaminie sposób doręczenia nie zastąpi prawidłowego doręczenia. Innymi słowy: jeśli strony umówiły się, np. poprzez inkorporację konkretnego regulaminu arbitrażowego, na konkretny sposób doręczenia, to przesłanie pozwu lub wezwania na arbitraż w inny sposób nie jest prawidłowym doręczeniem. Dlatego też w mojej ocenie – prócz (niezwykle istotnego) obowiązku czuwania nad prawidłowymi doręczeniami dla pozwanego, trybunał arbitrażowy nie ma obowiązków podejmowania „do skutku” prób zaangażowania pozwanego w postępowanie. Byłby to przejaw tzw. *due proces paranoia*³¹.

Wspomniane wyżej „kurtuazyjne” doręczenie w inny niż uzgodniony sposób, tj. np. w innej formie lub innej osobie (np. zamiast spółce – członkowi jej organu) może jednak wywołać ten pozytywny sku-

²⁵ Zob. J. Paszkowski, kom. do art. 1160, p. 5 [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2023.

²⁶ Zob. np. § 23 ust. 1 Regulaminu SAKIG oraz § 17 ust. 2 Regulaminu SAL.

²⁷ Zob. postanowienie SA w Katowicach z 6 grudnia 2017 r. I ACz 93/17. K. Weitz twierdzi, że te reguły nie są dla sądu i stron „wiążące formalnie”, zob. K. Weitz, kom. do art. 1160, p. 8 [w:] T. Erciński (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom VI. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy), Warszawa 2017.

²⁸ A. Jakubecki, kom. do art. 1160, p. 10 [w:] T. Wiśniewski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Art. 1096-1217, Warszawa 2021. Podobnie A. Zieliński, kom. do art. 1160, p. 8 [w:] A. Zieliński, K. Głoga-Gieruszyńska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2024. W literaturze zagranicznej np. D. De Meulemeester, Introduction – Striking the Balance – Setting the Stage [w:] D. De Meulemeester, Default in International Arbitration. Striking the Balance, Mechelen 2022, s. 2.

²⁹ M. Hauser-Morel, A. Wiśniewski [w:] System prawa handlowego. Arbitraż handlowy. Tom 8, Warszawa 2015, s. 558-559.

³⁰ M. Hauser-Morel, A. Wiśniewski [w:] System prawa handlowego. Arbitraż handlowy. Tom 8, Warszawa 2015, s. 558-559. Podobnie: D. De Meulemeester, Introduction – Striking the Balance – Setting the Stage [w:] D. De Meulemeester, Default in International Arbitration. Striking the Balance, Mechelen 2022, s. 1.

³¹ Zob. na ten temat L. Reiser, U. Gantenberg, May arbitral tribunals issue default awards against parties that simply do not show up? [w:] D. De Meulemeester, Default in International Arbitration. Striking the Balance, Mechelen 2022, s. 44-45.

tek, że pozwany dowie się o postępowaniu i do niego zgłosi.

W tym kontekście pojawia się wątpliwość, czy sąd polubowny ma obowiązek powtórzenia czynności dokonanych w okresie, w którym pozwany nie był prawidłowo zawiadomiony o postępowaniu. Jeśli nieprawidłowe zawiadomienie dotyczyłoby już pierwszego doręczenia, ww. wątpliwość dotyczy nawet kwestii ponownego powołania składu sądu polubownego, bowiem jeśli pozwany nie wybiera arbitra w terminie wyznaczonym, wybiera go za niego organ sądu³².

Ani k.p.c., ani regulaminy arbitrażowe nie regulują tej kwestii. Jeśli jednak sąd polubowny chce usunąć skutki niepowiadomienia strony o postępowaniu arbitrażowym, powinien zapewnić stronie możliwość zaprezentowania swoich racji. Pewnym minimum będzie możliwość wniesienia pisma. Dalsze kwestie zależą od wniosków tej strony, która pojawiła się w postępowaniu. Jeśli zawnioskuje o możliwość wyboru arbitra, należy jej to umożliwić. Oznaczać to będzie konieczność ustąpienia arbitra wybranego za daną stronę i być może arbitra przewodniczącego. Jeśli strona nie złoży dalszych wniosków, w szczególności co do osoby arbitra, to należy uznać, że akceptuje dotychczasowy przebieg postępowania, w tym skład zespołu orzekającego. Traci w tym zakresie także zarzuty, co wynika z art. 1193 k.p.c.³³ oraz § 6 ust. 6 Regulaminu SA KIG.

Skutki toczenia się postępowania arbitrażowego bez udziału pozwanego *sensu largo*

Pod warunkiem, że pozwany będzie prawidłowo zawiadamiany o czynnościach, doręczana mu będzie cała korespondencja, to wyrok wydany przeciwko takiemu pozwanemu nie będzie wadliwy, a postępowanie nie będzie obciążone wadami³⁴. Polskie prawo dopuszcza bowiem stwierdzenie wykonalności wyroku arbitrażowego przeciwko stronie, która nie brała udziału w postępowaniu, w sytuacji, w której zawiadomienie o nim zostało uznane za doręczone pozwanemu wskutek tzw. podwójnego awizowania przez Poczta Polską³⁵.

Skutki toczenia się postępowania arbitrażowego bez udziału pozwanego *sensu stricto*

Jeśli uzgodniony przez strony sposób doręczeń nie doprowadził do skutecznego zawiadomienia pozwanego o postępowaniu, to taki przypadek powinien uniemożliwić dalsze toczenie się sprawy. Gdyby zaś postępowanie toczyło się, to będzie obciążone istotnymi wadami.

³² Zob. § 16 ust. 6 Regulaminu SA KIG oraz § 6 ust. 5 Regulaminu SAL.

³³ Jeżeli uchybiono przepisom niniejszej części, od których strony mogą odstąpić, albo uchybiono określonym przez strony zasadom postępowania przed sądem polubownym, strona, która o powyższym uchybieniu wiedziała, nie może podnieść zarzutu takiego uchybienia przed sądem polubownym ani też powołać się na takie uchybienie w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego, jeżeli nie podniosła zarzutu niezwłocznie lub w terminie określonym przez strony bądź przepisy niniejszej części.

³⁴ J. Lew et al., Comparative International Commercial Arbitration, Alpen aan den Rijn 2003, pkt 21-83.

³⁵ Zob. postanowienie SA w Katowicach z 6 grudnia 2017 r. I ACo 93/17 oraz wyrok SA w Katowicach z 26 października 2018 r., V AGa 570/18.

Skutki naruszenia obowiązków sądu polubownego w postępowaniu arbitrażowym bez udziału pozwanego (*sensu largo i sensu stricto*)

Jeśli z jakichkolwiek przyczyn, które nie leżą po stronie pozwanego, postępowanie arbitrażowe będzie toczyło się bez jego udziału, to będzie to miało istotne konsekwencje dla toczącego się postępowania arbitrażowego i zapadłego w nim wyroku.

Po pierwsze, postępowanie od momentu, w którym pozwanemu nie doręczano prawidłowo korespondencji, było wadliwe. Jeśli pozwany ujawni się przed jego zakończeniem, to wszystkie czynności należy powtórzyć.

Po drugie, jeśli postępowanie w takiej sytuacji zakończyło się wyrokiem³⁶, to wyrok ten może być obarczony wadą.

Pozwany może zatem złożyć skargę o uchylenie wyroku z powołaniem na art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c., zgodnie z którym strona może w drodze skargi żądać uchylenia wyroku sądu polubownego, jeżeli strona nie była należycie zawiadomiona o wyznaczeniu arbitra, o postępowaniu przed sądem polubownym lub w inny sposób była pozbawiona możliwości obrony swoich praw przed sądem polubownym³⁷. Jeżeli doręczenie pozwu (wezwania na arbitraż) do pozwanego nie było prawidłowe, skarga będzie z tego powodu zasadna³⁸.

Pozwany może także sprzeciwić się uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą z powołaniem na art. 1215 § 2 pkt 2 k.p.c., zgodnie z którym możliwa jest odmowa uznania lub stwierdzenia wykonalności, jeśli strona wykaże, że nie była należycie zawiadomiona o wyznaczeniu arbitra, o postępowaniu przed sądem polubownym lub w inny sposób była pozbawiona możliwości obrony swoich praw przed sądem polubownym. W sprawach, w których ma zastosowanie Konwencja Nowojorska stosowna podstawa dotycząca skutków nieprawidłowych doręczeń jest wskazana w art. V ust. 1 lit. b, który przewiduje odmowę uznania wyroku arbitrażowego, jeśli strona, przeciwko której orzeczenie jest skierowane, nie była należycie powiadomiona o wyznaczeniu arbitra lub o procedurze arbitrażowej albo z innego powodu nie mogła przedstawić swojej sprawy³⁹.

W obu przypadkach ciężar dowodu wykazania okoliczności będących kanwą tych zarzutów spoczywa na nieobecny pozwanym⁴⁰. Niewykluczone będzie, że strony zażądają przedłożenia akt postępo-

³⁶ Trudno wyobrazić sobie sytuację, że postępowanie arbitrażowe bez udziału pozwanego mogłoby zakończyć się zawarciem ugody z tym pozwanym.

³⁷ Zob. szerzej: S. Sołtysik, Podstawy odmowy uznania i wykonania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego według Konwencji nowojorskiej, Warszawa 2019, IV.1.III.2.

³⁸ Zob. wyrok SA w Warszawie z 30 marca 2021 r., VII AGa 690/20, niepubl.

³⁹ R. Morek, A. Fruk, kom. do art. 1160, pkt 5, [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2025.

⁴⁰ M. Łaszczyk, J. Szpara [w:] System prawa handlowego. Arbitraż handlowy. Tom 8, Warszawa 2015, s. 811.

wania arbitrażowego celem wykazania prawidłowości lub nieprawidłowości postępowania.

A contrario, jeśli pozwany był zawiadomiony o możliwości wyboru arbitra i postępowaniu oraz miał możliwość obrony swoich praw, to postępowanie arbitrażowe mogło się toczyć, a wyrok w nim wydany był prawidłowy i próby jego podważenia z tego powodu nie będą skuteczne⁴¹.

W mojej ocenie kwestie dotyczące prowadzenia postępowania arbitrażowego bez udziału pozwanego nie mieszczą się w ramach przesłanki naruszenia przez sąd polubowny podstawowych zasad porządku prawnego RP (art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. oraz art. 1214 § 3 pkt 2 k.p.c.). Wynika to z faktu, że zastosowanie tej przesłanki „zaczyna się tam, gdzie kończy się” zastosowanie innych przesłanek, w szczególności tych wskazanych w powołanych wyżej art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c. oraz art. 1214 § 3 pkt 2 k.p.c.)⁴².

Osobną kwestią jest udział nieobecnego pozwanego w postępowaniu arbitrażowym w postępowaniach postarbitrażowych przed sądem powszechnym. Kwestia ta nie jest regulowana przez przepisy części V k.p.c. (z wyjątkiem wskazanym poniżej), ale przez ogólne zasady dotyczące udziału stron w postępowaniu przed sądem powszechnym ze wszystkimi tego konsekwencjami, w szczególności dotyczącymi doręczeń. Warto natomiast odnotować, że art. 1208 § 1 k.p.c. termin na wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego wynosi dwa miesiące od dnia doręczenia wyroku. Nie biegnie on zatem, jeśli stronie w ogóle nie doręczono wyroku arbitrażowego, choć będzie to sytuacja niezwykle rzadka, skoro do doręczenia wyroków arbitrażowych stosują się również fikcje doręczenia przewidziane w art. 1160 k.p.c.⁴³.

7. PODSUMOWANIE I REKOMENDACJE

Postępowanie arbitrażowe bez udziału pozwanego stanowi wyzwanie dla sądu polubownego, który musi balansować między efektywnością postępowania a zapewnieniem sprawiedliwości proceduralnej. Wyróżnić można dwa podstawowe rodzaje postępowań bez udziału pozwanego: *sensu largo*, gdy pozwany został prawidłowo zawiadomiony, ale nie uczestniczy w postępowaniu przez własną decyzję lub zaniebdanie, oraz *sensu stricto*, gdy pozwany nie został prawidłowo zawiadomiony o postępowaniu.

Podstawowym obowiązkiem sądu polubownego jest zapewnienie prawidłowości doręczeń, szczególnie pierwszej korespondencji. Mimo że ciężar wskazania właściwego adresu pozwanego spoczywa na powodzie, sąd polubowny powinien w razie wątpliwości zweryfikować, czy doręczenia dokonywano na prawidłowy adres.

W przypadku postępowania *sensu largo* sąd polubowny może prowadzić postępowanie i wydać wy-

⁴¹ L. Reiser, U. Gantenberg, May arbitral tribunals issue default awards against parties that simply do not show up? [w:] D. De Meulemeester, *Default in International Arbitration. Striking the Balance*, Mechelen 2022, s. 37.

⁴² Zob. przegląd stanowisk w zakresie tego kontrowersyjnego zagadnienia: M. Durbas, *Orzekanie o właściwości sądu arbitrażowego*, Warszawa 2024, s. 184-185.

⁴³ Zob. postanowienie SN z 14 marca 2014 r., III CZP 128/13 oraz postanowienie SA w Katowicach z 24 kwietnia 2017 r., I ACA 1218/16.

rok, który nie będzie obciążony wadami, o ile pozwany nadal będzie zawiadamiany o kolejnych czynnościach w sprawie i umożliwi mu się uczestnictwo w postępowaniu.

Natomiast w przypadku postępowania *sensu stricto* brak prawidłowego zawiadomienia pozwanego uniemożliwia toczenie się postępowania oraz stanowi podstawę do uchylenia wyroku arbitrażowego lub odmowy jego uznania czy wykonania. Nieobecny pozwany ma możliwość zakwestionowania wyroku zarówno poprzez skargę o uchylenie wyroku (art. 1206 § 1 pkt 2 k.p.c.), jak i poprzez sprzeciw wobec uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku (art. 1215 § 2 pkt 2 k.p.c. lub art. V ust. 1 lit. b Konwencji Nowojorskiej).

Proponuję następujące rekomendacje dla powodów, by zminimalizować ryzyka związane z nieobecnym pozwanym w arbitrażu:

1. Przed podaniem go sądowi polubownemu dokładnie zweryfikuj adres pozwanego z uwzględnieniem dostępnych rejestrów oraz dotychczas używanych i uzgodnionych adresów oraz uzgodnionym sposobem doręczeń (w szczególności regulaminem arbitrażowym).
2. Zachowuj wszystkie dowody kontaktu z pozwanym, gdyż mogą one być kluczowe przy wykazywaniu prawidłowości doręczenia na dalszych etapach sprawy.
3. Wywiedz i udowodnij swoje roszczenie bez względu na nieobecność pozwanego. Brak jego aktywności nie zwalnia powoda z obowiązku udowodnienia roszczenia.
4. Aktywnie współpracuj z sądem polubownym, w szczególności odpowiadaj niezwłocznie na wezwania sądu do wyjaśnienia kwestii związanych z adresem pozwanego lub innymi aspektami doręczeń, proponuj alternatywne metody kontaktu, jeśli uważasz, że pomoże to sprawie.
5. Kontroluj, czy doręczenia odbywają się prawidłowo i na prawidłowy adres. Niezależnie od obowiązków sądu polubownego, wadliwe doręczenia obciążają powoda.
6. Postuluj przeprowadzenie posiedzeń i rozprawy. Rozprawa może być pomocna w wyjaśnieniu kluczowych kwestii oraz stanowi dodatkowy argument przeciwko potencjalnym zarzutom pozwanego co do pozbawienia go możliwości obrony.

Proponuję następujące rekomendacje dla sądów polubownych, by zminimalizować ryzyka związane z nieobecnym pozwanym w arbitrażu:

1. Dokładnie sprawdź prawidłowość doręczenia, zwłaszcza pierwszej korespondencji do pozwanego, w tym zgodność adresu z dostępnymi dokumentami i uzgodnionym sposobem doręczeń (w szczególności regulaminem arbitrażowym).
2. Zachowuj dowody doręczeń lub zapewnij, by robił to sekretariat stałego sądu polubownego.

3. W razie braku potwierdzenia odbioru korespondencji sprawdź dokładnie – biorąc pod uwagę uzgodniony sposób doręczeń (w szczególności regulamin arbitrażowy) – czy możliwe jest przyjęcie fikcji doręczenia.
4. Gdy to zasadne, rozważ zobowiązanie powoda do weryfikacji adresu, a także dodatkowe próby doręczenia, dokumentując wszystkie podejmowane działania.
5. Zapewnij równe traktowanie nieobecnego pozwanego poprzez konsekwentne doręczanie wszystkich pism, wyznaczanie odpowiednich terminów i informowanie o posiedzeniach, tak jakby brał aktywny udział w postępowaniu i w celu, by mógł brać w nim udział. Wyznaczaj pozwanemu realne terminy na reakcję i nie skracaj ich, z góry zakładając jej brak.
6. Zweryfikuj status prawny pozwanego, sprawdzając, czy podmiot nadal istnieje, czy nie zachodzą okoliczności wpływające na jego zdolność procesową, reprezentację i rozważ potrzebę ustanowienia kuratora w uzasadnionych przypadkach.
7. Prowadź postępowanie dowodowe z zachowaniem ostrożności, krytycznie analizując dowody przedstawione przez powoda i nie przyjmując automatycznie jego twierdzeń bez weryfikacji. Nie faworyzuj ani powoda, ani pozwanego w związku z zaistniałą sytuacją.
8. Jeśli chcesz wyjaśnić z powodem jakąś kwestię dotyczącą jego roszczenia – zrób to, jeśli miałyby to miejsce również w sytuacji, gdyby pozwany brał udział w postępowaniu.
9. Rozważ przeprowadzenie posiedzeń i rozprawy. Rozprawa może być pomocna w wyjaśnieniu kluczowych kwestii oraz stanowi dodatkowy argument przeciwko potencjalnym zarzutom pozwanego co do pozbawienia go możliwości obrony.
10. W wyroku szczegółowo opisz wszystkie czynności podjęte dla zapewnienia pozwanemu możliwości obrony oraz przedstaw chronologię doręczeń i prób kontaktu, aby zminimalizować ryzyko późniejszego podważenia wyroku.

Rola sekretarza trybunału w arbitrażu pod auspicjami SA KIG na tle zagranicznych regulaminów arbitrażowych

Piotr Bytnerowicz, FCIArb¹, Piotr Kamil Cichowski²

1. WPROWADZENIE

W polskim środowisku arbitrażowym o roli sekretarza trybunału mówi się stosunkowo mało, a pisze jeszcze mniej. Nie oznacza to jednak, że ta instytucja w polskiej praktyce arbitrażu nie występuje. Przeciwnie, z pomocy sekretarzy trybunały arbitrażowe orzekające według regulaminów KIG korzystają od wielu lat. Początkowo powszechnie można było spotkać tzw. *shadow secretaries*, ale od jakiegoś czasu korzystanie z pomocy sekretarzy w sposób pełni oficjalny i uregulowany staje się coraz powszechniejsze.

Znowelizowany Regulamin SA KIG 2025 nie zawiera żadnych regulacji dotyczących instytucji sekretarza trybunału, ale nie jest to bynajmniej funkcja nieznana w KIG. Częstkowa regulacja tej roli została umieszczona w § 11 Statutu SA KIG³. Mimo jednak, że instytucja sekretarza trybunału jest spotykana w praktyce KIG i doczekała się fragmentarycznej regulacji w postanowieniach Statutu, to zagadnienia dotyczące tej instytucji nie są szerzej poruszane w rodzimej literaturze.

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie roli sekretarza trybunału, możliwości jego nominacji, obowiązujących wymagań bezstronności oraz niezależności, dopuszczalnego zakresu zadań, a także orzecznictwa sądów zagranicznych odnoszącego się do wymienionych zagadnień. Instytucja sekretarza trybunału zostanie nakreślona w świetle Statutu SA KIG, zagranicznych regulaminów arbitrażowych oraz innych standardów międzynarodowych.

¹ Piotr Bytnerowicz, FCIArb – Founding Partner w kancelarii ByArb.

² Piotr Kamil Cichowski – Associate w kancelarii ByArb, doktorant w Katedrze Międzynarodowego Prawa Prywatnego i Handlowego WPIA UW.

³ Statut Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej z dnia 13 grudnia 2018 r., przyjęty uchwałą Prezydium Krajowej Izby Gospodarczej nr 31/2018, z późniejszymi zmianami.

2. POJĘCIE SEKRETARZA TRYBUNAŁU

Od samego początku dziejów arbitrażu prawnicy nominowani na arbitrów potrzebowali wsparcia osób trzecich. Na pierwszy plan w tym miejscu wysuwają się przede wszystkim eksperci⁴. W sporach dotyczących dziedziny wymagających specjalistycznej wiedzy technicznej lub branżowej udział ekspertów jest nieodzowny. Niemniej rola sekretarzy trybunałów jest trudniejsza do skategoryzowania w porównaniu z rolą ekspertów, których cechą wspólną jest, że posiadają jakiś rodzaj wiedzy specjalistycznej.

Zadania wykonywane przez sekretarzy trybunałów są niezwykle zróżnicowane – od zadań czysto administracyjnych, takich jak organizacja przestrzeni, w której ma się odbyć rozprawa, lub dbanie o sprawny obieg korespondencji między stronami a trybunałem, do zadań bardziej merytorycznych, takich jak przygotowanie krótkich analiz (tzw. researchów) prawnych, streszczeń stanu faktycznego czy też historii proceduralnej sporu. Zakres zadań dozwolonych sekretarzom trybunału jest przedmiotem istotnych kontrowersji, które zostaną omówione w dalszej części niniejszego opracowania.

Aby przejść do dalszych rozważań, należy ustalić, jak powinno być rozumiane pojęcie sekretarza trybunału. Szczegółowe przedstawienie różniących się poglądów piśmiennictwa dotyczących omawianego pojęcia dalece wykraczałoby poza ramy tego tekstu, dlatego na potrzeby tego artykułu przyjmujemy definicję zaproponowaną przez J.O. Jensena. Zgodnie z nią „sekretarze trybunału mogą być zdefiniowani jako osoby wspierające trybunał arbitrażowy o zróżnicowanym zakresie zadań, od pomocy w administracyjnych aspektach sprawy do bardziej merytorycznych zadań, przydzielonych im przez trybunał arbitrażowy”⁵.

3. REGULACJA STATUTOWA INSTYTUCJI SEKRETARZA TRYBUNAŁU SA KIG

Tak jak wskazano na wstępie, Regulamin SA KIG nie zawiera żadnych regulacji odnoszących się do sekretarzy trybunału. Niemniej jednak rola ta, przynajmniej częściowo, została unormowana w Statucie SA KIG.

Zgodnie z § 11.1 Statutu „Sąd może prowadzić listę rekomendowanych na potrzeby Zespołów Orzekających sekretarzy administracyjnych, określaną dalej jako »Lista Rekomendowanych Sekretarzy Administracyjnych« i odpowiednio »Rekomendowany Sekretarz Administracyjny«”. Na marginesie należy zaznaczyć, że lista taka nie została do dziś utworzona.

Jednocześnie § 11.2 Statutu wskazuje, że Rekomendowany Sekretarz Administracyjny może zostać wybrany przez Zespół Orzekający celem wykonywania w postępowaniu arbitrażowym na jego polecenie i pod jego nadzorem wszelkich czynności redakcyjno-technicznych. Przyjmując funkcję, Rekomendowany Sekretarz Administracyjny składa pisemne oświadczenie o jej przyjęciu, o swojej bezstronności i niezależności, a także o dysponowaniu czasem niezbędnym do wykonania obowiązków.

⁴ J.O. Jensen, *Tribunal Secretaries in International Arbitration*, OUP 2019, s. 12, nb 1.03.

⁵ J.O. Jensen, *Tribunal Secretaries in International Arbitration*, OUP 2019, s. 24-25, nb 1.30.

Ponadto do Listy Rekomendowanych Sekretarzy Administracyjnych i pracy sekretarzy administracyjnych stosuje się odpowiednio § 10 ust. 2-5, ust. 7 i ust. 11 Statutu, z których wynika m.in., że sekretarzem trybunału może być osoba fizyczna mająca pełną zdolność do czynności prawnych, korzystająca z pełni praw publicznych oraz że sekretarz musi być bezstronny i niezależny.

Poza tym, jak wynika z § 11.4 Statutu, koszty pracy Rekomendowanego Sekretarza Administracyjnego ponoszą w częściach równych członkowie Zespołu Orzekającego i nie mogą być one w żadnym przypadku przeniesione na strony postępowania arbitrażowego. Rekomendowany Sekretarz Administracyjny, przyjmując funkcję, zawiera z członkami Zespołu Orzekającego umowę o treści proponowanej przez Dyrektora Generalnego Sądu, w której zobowiązuje się do należytego wykonania swoich obowiązków z wynagrodzeniem. Wynagrodzenie Rekomendowanego Sekretarza Administracyjnego potrącane jest na podstawie wskazanej umowy przez Dyrektora Generalnego Sądu z wynagrodzenia członków Zespołu Orzekającego.

Na podstawie treści § 11 można odnieść wrażenie, że twórcy Statutu czynią rozróżnienie między Rekomendowanym Sekretarzem Administracyjnym a osobami pełniącymi funkcję sekretarza, które nie znajdują się na rekomendowanej liście. Jednakże, jako że lista taka dotąd nie powstała, a sekretarze administracyjni są wyznaczani, powyższe regulacje można traktować jako wskazówki również względem funkcjonowania sekretarzy niewpisanych na listę.

4. NOMINACJA SEKRETARZA TRYBUNAŁU – DOPUSZCZALNOŚĆ I WYMAGANIA BEZSTRONNOŚCI ORAZ NIEZALEŻNOŚCI

Analizę tego zagadnienia należy rozpocząć od postawienia pytania, w jakich przypadkach jest możliwa nominacja sekretarza trybunału. Istotna część najbardziej znanych regulaminów arbitrażowych wprost przewiduje możliwość nominacji sekretarza przez trybunał. W ten sposób zagadnienie to regulują m.in. regulaminy SCC⁶, LCIA⁷, SAC (dawne SCAI)⁸, HKIAC⁹, FAI¹⁰ lub NAI¹¹.

Mimo że regulamin arbitrażowy ICC nie reguluje kwestii powołania sekretarza trybunału, zagadnienie to nie umknęło uwadze ICC. W sekcji XX Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules of Arbitration z 1 stycznia 2021 r.¹² przedstawiono stosunkowo

⁶ Art. 24 SCC Arbitration Rules 2023.

⁷ Art. 14A LCIA Rules 2020.

⁸ Art. 16(3) Swiss Rules 2021.

⁹ Art. 13.4 HKIAC Administred Arbitration Rules 2024.

¹⁰ Art. 26.5 FAI Rules 2024.

¹¹ Art. 24 NAI Rules 2024.

¹² Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules of Arbitration z 1 stycznia 2021 r., s. 30-31, nb 216-230, <https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2020/12/icc-note-to-parties-and-arbitral-tribunals-on-the-conduct-of-arbitration-english-2021.pdf> (dostęp 8.03.2025).

obszerne wskazówki dotyczące roli sekretarza trybunału. Podobne wytyczne wydało LCIA¹³ oraz SAC (dawne SCAI)¹⁴.

Cechą wspólną powyższych regulacji jest założenie, że nominacja sekretarza powinna być uzależniona od zgody¹⁵ lub chociaż zasięgnięcia opinii¹⁶ stron postępowania. Statut SA KIG nie wymienia takiego warunku do nominacji Rekomendowanego Sekretarza, jednakże nie może ulegać wątpliwości, że dobrą praktyką jest konsultacja takiej decyzji ze stronami postępowania.

Zgodnie z § 6.1 Regulaminu SA KIG 2025, z zastrzeżeniem postanowień Regulaminu i umowy stron, Trybunał Arbitrażowy prowadzi postępowanie w sposób, który uzna za właściwy, a co za tym idzie – jeżeli trybunał widzi taką potrzebę i strony zgodnie się temu nie sprzeciwia, nic nie stoi na przeszkodzie powołaniu sekretarza trybunału, zważywszy na to, że wola stron stanowi konstytutywny element arbitrażu¹⁷.

Co istotne, wskazane wyżej regulaminy arbitrażowe przewidują wprost, że sekretarz trybunału ma być niezależny i bezstronny¹⁸ lub odsyłają w tym zakresie do przepisów odnoszących się do bezstronności i niezależności arbitrów *mutatis mutandis*¹⁹.

W powyższym zakresie Statut SA KIG każe stosować odpowiednio § 10.7 Statutu, zgodnie z którym arbiter jest bezstronny i niezależny, pełni funkcję wedle swojej najlepszej wiedzy i umiejętności zgodnie z Kodeksem etyki arbitra opublikowanym na stronie internetowej Sądu, a także z uwzględnieniem IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration. Stosowanie wytycznych IBA względem sekretarzy trybunału jest również postulowane w piśmiennictwie zagranicznym²⁰. Wyznaczając standardy niezależności i bezstronności sekretarzy trybunału, warto też zwrócić uwagę na Young ICCA Guide on Arbitral Secretaries²¹, który jest również dostępny w języku polskim²².

¹³ LCIA Guidance Note for Parties and Arbitrators, s. 27-29, nb 198-218, <https://www.lcia.org/media/download.aspx?MediaId=959> (dostęp 8.03.2025).

¹⁴ Swiss Rules of International Arbitration Practice Note, s. 19, nb 130-134, <https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2024/12/Swiss-Rules-of-International-Arbitration-Practice-Note-10.10.2024.pdf> (dostęp 8.03.2025); Swiss Arbitration Centre Guidelines for Arbitrators 2024, s. 3, art. 1, https://www.swissarbitration.org/wp-content/uploads/2024/11/Swiss-Arbitration-Centre_Guidelines-for-Arbitrators-EN_2024.pdf (dostęp 8.03.2025).

¹⁵ Tak: art. 24(1) SCC Arbitration Rules 2023, art. 14.10 LCIA Rules 2020, art. 16(3) Swiss Rules 2021.

¹⁶ Tak: art. 13.4 HKIAC Administred Arbitration Rules 2024; art. 26.5 FAI Rules 2024.

¹⁷ A. Szumański [w:] *System Prawa Handlowego. Arbitraż handlowy. Tom 8*, A. Szumański (red.), Warszawa 2015, s. 9, nb 2.

¹⁸ Art. 24(3) SCC Arbitration Rules 2023; art. 14.9 LCIA Rules 2020.

¹⁹ Art. 26.5 FAI Rules 2024; art. 24.1 NAI Rules 2024; Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules of Arbitration z 1 stycznia 2021 r., s. 31, nb 219; art. 16(3) Swiss Rules 2021.

²⁰ J.O. Jensen, *Tribunal Secretaries in International Arbitration*, OUP 2019, s. 319, nb 7.14.

²¹ The ICCA Reports No. 1: Young ICCA Guide on Arbitral Secretaries, https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/aa_arbitral_sec_guide_composite_10_feb_2015.pdf (dostęp 8.03.2025).

²² Raport ICCA nr 1: Wytyczne Young ICCA w sprawie Sekretarzy Trybunałów Arbitrażowych, https://cdn.arbitration-icca.org/s3fs-public/document/media_document/polish_translation_young_icca_guide_on_arbitral_institutes_icca_reports_final.pdf (dostęp 8.03.2025).

Wraz z wymaganiami dotyczącymi bezstronności i niezależności sekretarza trybunału, niektóre regulaminy arbitrażowe przewidują możliwość zakwestionowania (tzw. challenge'u) kandydata wskazanego na sekretarza, stosując odpowiednio zasady dotyczące wyłączenia arbitra²³. Możliwość wyłączenia sekretarza trybunału przewiduje również szwajcarski²⁴ oraz holenderski²⁵ kodeks postępowania cywilnego. Polska ustawa procesowa nie zna takiej instytucji.

Regulacje SA KIG milczą na temat możliwości wyłączenia sekretarza trybunału na podstawie § 17 Regulaminu. W związku z coraz powszechniejszym wyznaczaniem sekretarzy administracyjnych przez zespoły orzekające bez wątpienia warto rozważyć dodanie do Regulaminu SA KIG 2025 postanowienia pozwalającego na stosowanie § 17 odpowiednio do sekretarzy. Przy obecnym brzmieniu Regulaminu, powołując sekretarza administracyjnego, można rozważać jednocześnie uregulowanie procedury jego ewentualnego odwołania.

5. DOPUSZCZALNE ZADANIA WYKONYWANE PRZEZ SEKRETARZA

Zakres dopuszczalnych zadań wykonywanych przez sekretarzy trybunałów jest jednym z najbardziej kontrowersyjnych zagadnień wiążących się z działalnością osób trzecich wspomagających trybunały w wykonywaniu ich zadań.

Niewątpliwie mandat arbitra jest immanentnie związany z jego osobą (*intuitu personae*)²⁶, a co za tym idzie – nie może on delegować podejmowania decyzji (*decision-making functions*) innym osobom.

Zasadę tę wprost wyrażają m.in. regulaminy arbitrażowe SCC²⁷, LCIA²⁸, NAI²⁹ czy też wytyczne ICC³⁰ oraz SAC (dawne SCAI)³¹.

Ze Statutu SA KIG wynika, że sekretarz jest wybierany przez Zespół Orzekający celem wykonywania w postępowaniu arbitrażowym na jego polecenie i pod jego nadzorem wszelkich czynności redakcyjno-technicznych. Pojęcie wszelkich czynności redakcyjno-technicznych należy uznać za dosyć ogólne, niemniej jasno dające do zrozumienia, że z zakresu zadań sekretarza wyłączone są czynności decyzyjne.

²³ Tak: art. 18(4) SCC Arbitration Rules 2023; art. 14.15 LCIA Rules 2020; art. 16(3) Swiss Rules 2021; art. 24(1) NAI Rules 2024.

²⁴ Art. 365(2) szwajcarskiego kodeksu postępowania cywilnego z 19 grudnia 2008 r.

²⁵ Art. 1033 holenderskiego kodeksu postępowania cywilnego z 17 listopada 1964 r.

²⁶ J.O. Jensen, *Tribunal Secretaries in International Arbitration*, OUP 2019, s. 175, nb 5.11.

²⁷ Art. 24(2) SCC Arbitration Rules 2023.

²⁸ Art. 14.8 LCIA Rules 2020.

²⁹ Art. 24(2) NAI Rules 2024.

³⁰ Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules of Arbitration z 1 stycznia 2021 r., s. 31, nb 223.

³¹ Swiss Arbitration Centre Guidelines for Arbitrators 2024, s. 3, art. 1(7).

Więcej światła na to, co konkretnie może kryć się pod pojęciem czynności redakcyjno-technicznych może rzucać Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules of Arbitration z 1 stycznia 2021 r. Opracowanie to wymienia następujące czynności o charakterze organizacyjnym oraz administracyjnym, jakie mogą być wykonywane przez sekretarzy trybunału:

- przekazywanie dokumentów i korespondencji w imieniu trybunału arbitrażowego;
- organizowanie i prowadzenie akt trybunału arbitrażowego oraz lokalizowanie dokumentów;
- organizowanie rozpraw i posiedzeń oraz współpraca ze stronami w tym zakresie;
- sporządzanie korespondencji do stron i wysyłanie jej w imieniu trybunału arbitrażowego;
- przygotowywanie do wglądu trybunału arbitrażowego projektów zarządzeń proceduralnych, jak również merytorycznych części wyroku, takich jak streszczenie postępowania, chronologia faktów i streszczenie stanowisk stron, pod warunkiem że takie zarządzenia proceduralne i części wyroku są następnie weryfikowane przez sam trybunał arbitrażowy;
- uczestniczenie w rozprawach, posiedzeniach i naradach;
- sporządzanie notatek lub protokołów, lub mierzenie czasu;
- sporządzanie researchów (analiz) prawnych lub podobnych;
- korekta i sprawdzanie cytatów, dat i odesłań w postanowieniach proceduralnych i orzeczeniach, a także poprawianie błędów typograficznych, gramatycznych lub rachunkowych³².

Powyższa lista stanowi dosyć kompleksowe ujęcie zakresu zadań, jakich zlecenie sekretarzom trybunału nie powinno budzić kontrowersji niezależnie od tego, czy postępowanie toczy się na podstawie regulaminu ICC, KIG, czy innej instytucji lub *ad hoc*.

6. INSTYTUCJA SEKRETARZA TRYBUNAŁU W ORZECZNICTWIE SĄDÓW PAŃSTWOWYCH

Zagraniczne sądy państwowe kilkakrotnie rozpoznawały sprawy o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego bądź wyłączenie arbitra w związku z osobą lub działaniem sekretarza trybunału. Podobne sprawy nie pojawiły się jeszcze na wokandzie polskich sądów powszechnych. Z uwagi jednak na to, że wspomniane orzeczenia sądów zagranicznych stanowią istotny element tła, na jakim funkcjonują sekretarze trybunałów, zostaną one pokrótce omówione poniżej.

Jednym z najgłośniejszych orzeczeń ostatnich lat związanych z udziałem sekretarzy trybunału był wyrok Sądu Apelacyjnego w Hadze w sprawie Yukos Universal przeciwko Rosji³³. Strona rosyjska starała się uchylić wyrok trybunału arbitrażowego, powołując się na nieprawidłową kompozycję trybunału i sugerując, że *de facto* składał on się z 4 arbitrów – 3 nominowanych oraz sekretarza. Argumentem świadczącym o rzekomej niedozwolonej delegacji zadań na sekretarza przez trybunał miały być m.in. liczby rozliczonych godzin pracy.

³² Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of the Arbitration under the ICC Rules of Arbitration z 1 stycznia 2021 r., s. 31, nb 224

³³ Gerechtshof Den Haag, 18.02.2020, ECLI:NL:GHDHA:2020:234, <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:GHDHA:2020:234> (dostęp 8.03.2025).

W sprawie tej bowiem sekretarz trybunału rozliczył 2625 godzin pracy, podczas gdy każdy z arbitrów rozliczył jedynie 1661 godzin. Sąd Apelacyjny w Hadze odrzucił takie rozumowanie i utrzymał wyrok w mocy.

Kolejną decyzją, która dotyczyła zatrudnienia sekretarza trybunału, był wyrok Szwajcarskiego Trybunału Federalnego z 21 maja 2015 r.³⁴. W sprawie tej architekt nominowany na arbitra jedynego zatrudnił dwie osoby mające wspierać go w trakcie postępowania: sekretarza trybunału oraz jednego z genewskich adwokatów jako konsultanta prawnego. Po wydaniu wyroku arbitrażowego została podjęta próba uchYLENIA tego orzeczenia na podstawie rzekomo nieprawidłowo „powiększonego” składu trybunału. Trybunał Federalny nie podzielił zdania skarżącego i wskazał, że ponieważ strony same nie ustaliły procedury, którą należy zastosować, arbiter był uprawniony do wyznaczenia z własnej inicjatywy osób odpowiedzialnych za wspieranie go, zwłaszcza że uczynił to na własny koszt.

Ciekawy wyrok zapadł również przed angielskim *High Court*³⁵ w sporze, którego zarzewiem było przypadkowe wysłanie przez arbitra przewodniczącego maila do jednej ze stron. Mail ten był przeznaczony dla sekretarza trybunału i zawierał pytanie o jego reakcję na ostatnią wiadomość od strony. W odpowiedzi na wskazaną wiadomość strona zażądała wyjaśnienia roli sekretarza w postępowaniu, a także ujawnienia korespondencji między trybunałem a sekretarzem. Trybunał wyjaśnił zadania sekretarza, lecz odmówił upublicznienia korespondencji. W następstwie strona zażądała wyłączenia wszystkich trzech arbitrów z zespołu orzekającego. Sąd LCIA odrzucił zarzuty dotyczące wykorzystania sekretarza, ale uchylił nominację przewodniczącego na podstawie jego komentarzy wygłoszonych na konferencji. Powód następnie wystąpił do sądu państwowego o wyłączenie pozostałych dwóch arbitrów.

High Court oddalił powyższą skargę, wskazując, że strony zgodziły się na wykorzystanie sekretarza trybunału oraz znały jego tożsamość, jednocześnie przyznając trybunałowi na mocy art. 14.2 Regulaminu LCIA (obecnie art. 14.2 Regulaminu z 2020 r.) możliwie najszerszą swobodę w zakresie sposobu wykonywania podstawowych obowiązków decyzyjnych przy pomocy sekretarza trybunału.

Jednocześnie Sąd wskazał, że aby uniknąć ryzyka, że sekretarz stanie się „czwartym arbitrem”, proces decyzyjny powinien należeć wyłącznie do trybunału. Najbezpieczniejszym sposobem zapewnienia tego jest, aby sekretarzowi nie powierzano wyrażania opinii na temat istoty wniosku lub danej sprawy. Jednakże nieprzestrzeganie najlepszych praktyk nie jest jednak równoznaczne z niewłaściwym prowadzeniem postępowania w rozumieniu Arbitration Act, które uzasadniałoby wyłączenie arbitrów.

Z powyższych wyroków należy wyciągnąć wniosek, że sądy państwowe mają przekonanie o szerokiej dyskrecjonalności trybunału arbitrażowego w zakresie określenia roli i zadań sekretarza trybunału. Z tego powodu opisane wyżej próby podważenia wyroków były nieskuteczne.

³⁴ ATF 4A_709/2014, 21.05.2015, https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/fr/php/aza/http/index.php?highlight_doid=aza%3A%2F%2F21-05-2015-4A_709-2014&lang=fr&type=show_document&zoom=YES& (dostęp 8.03.2025).

³⁵ P v Q and ors [2017] EWHC 194 (Comm), <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2017/03/p-v-q-and-ors-2017-ewhc-194-comm-20170209.pdf> (dostęp 8.03.2025).

7. PODSUMOWANIE

Sekretarze trybunału mogą stanowić istotne wsparcie zarówno dla wieloosobowych trybunałów arbitrażowych, arbitrów jedynych, jak również dla samych stron postępowania. Biorąc powyższe pod uwagę, warto rozpowszechniać wiedzę na temat tej instytucji zarówno wśród praktyków, jak i środowisk akademickich, zwłaszcza że literatura polskojęzyczna dotycząca funkcji i roli sekretarzy trybunału zdecydowanie wymaga dalszego rozwoju.

Pisemne zeznania świadka w postępowaniu arbitrażowym

Tomasz Cyrol¹

1. PISEMNE ZEZNANIA ŚWIADKÓW A NOWY REGULAMIN SA KIG

Pisemne zeznania świadków są mechanizmem przeprowadzania dowodu kojarzonym z postępowaniami arbitrażowymi². W polskiej procedurze cywilnej pojawiły się dopiero w listopadzie 2019 roku i w postępowaniach przed sądami powszechnymi nie wydają się być narzędziem często stosowanym. W uproszczeniu można stwierdzić, że mechanizm pisemnych zeznań świadków jest instytucją „arbitrażową” inkorporowaną do systemu sądownictwa powszechnego.

W polskich realiach arbitraż jest wciąż narzędziem rzadko stosowanym, a wielu pełnomocników w postępowaniach przed sądami polubownymi, szczególnie tych niedoświadczonych w takich sprawach, szuka często w stosowanych instytucjach i mechanizmach analogii do sądownictwa powszechnego. W przypadku pisemnych zeznań świadków pojawia się więc swoisty paradoks prowadzący do praktycznego problemu. Omawiana instytucja w sądach powszechnych stosowana jest najczęściej w sposób budzący wątpliwości, co prowadzi do sytuacji, że wśród osób mających obawy przed przystąpieniem do postępowania arbitrażowego czy wręcz krytykujących taką metodę rozwiązywania sporów pojawia się opór między innymi ze względu na nieprawidłowe założenia odnośnie do sposobu prowadzenia postępowania dowodowego. Wypaczona przez procedurę obowiązującą w sądach powszechnych instytucja „arbitrażowa” zniechęca, a przynajmniej może zniechęcać do stosowania sądownictwa polubownego.

Na początku 2025 roku wszedł w życie nowy regulamin Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej (dalej: „SA KIG”). Pisemne zeznania świadków w sprawach prowadzonych przed SA KIG możliwe były już na podstawie dotychczas obowiązującego regulaminu. Nowy regulamin choć w omawianym zakresie zredagowany odmiennie, faktycznie zawiera normy tożsame z dotychczasowymi.

Celem artykułu nie jest więc porównywanie nieistniejących różnic, lecz wykorzystanie faktu wprowadzenia nowego regulaminu jako pretekstu do przedstawienia ciekawej instytucji, która wciąż jest mało znana, a niepraktyczne regulacje zawarte w procedurze cywilnej i praktyka stosowana w sądach powszechnych zniechęcają do rozwiązań przewidzianych w SA KIG.

¹ Adwokat, arbiter rekomendowany SA KIG, CIArb, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, ORCID 0000-0002-7700-7302.

² W artykule pojęcia „sądownictwo / postępowanie arbitrażowe” i „sądownictwo / postępowanie polubowne” (i podobne) stosowane są zamiennie.

2. ISTOTA ZEZNAŃ PISEMNYCH

Przed przejściem do analizy pisemnych zeznań świadków w pierwszej kolejności należy zastanowić się nad samą istotą zeznań świadków w postępowaniach cywilnych, w szczególności w postępowaniu gospodarczym, a za taki typ postępowań można uznać zdecydowaną większość spraw rozpoznawanych w postępowaniu arbitrażowym.

Abstrahując od tego, na ile faktycznie istotne będą zeznania świadków w często solidnie udokumentowanych postępowaniach między profesjonalistami, należy spojrzeć szerzej na model postępowania i pewien opisany poniżej paradoks w postępowaniu przed sądami powszechnymi.

Modelowo postępowania sądowe można podzielić na postępowania inkwizycyjne, gdzie sąd bierze na siebie rolę ustalania stanu faktycznego, „prawdy”, i model kontradiktoryjny, gdzie inicjatywa dowodowa sądu jest niewielka, a wręcz żadna w modelu wzorcowym. Sąd ma porównać stanowiska obu stron i wskazać to, które jest bardziej prawidłowe.

Oczywiście w rzeczywistości stosuje się system stanowiący swego rodzaju hybrydę. Postępowanie cywilne, a już w szczególności postępowanie gospodarcze jest prowadzone w modelu silnie kontradiktoryjnym, choć, co ciekawe, początkowo Kodeks postępowania cywilnego przewidywał model bliższy inkwizyjnemu, a zmiany rozpoczęły się wraz z transformacją zapoczątkowaną w 1989 roku³. Strony mają udowodnić swoje stanowiska, a inicjatywa dowodowa sądu jest mocno ograniczona. Jak wskazuje Tadeusz Ereciński: „sąd powinien traktować zawsze dopuszczenie dowodu z urzędu jako środek ostateczny”⁴. Przy czym ta ostateczność w postępowaniu arbitrażowym wydaje się jeszcze bardziej wyjątkowa. Maciej Łaszczyk i Rafał Morek w komentarzu do wcześniejszej wersji regulaminu SA KIG stwierdzili wręcz, że regulamin SA KIG nie przyznaje zespołowi orzekającemu żadnych uprawnień inkwizycyjnych⁵.

Logika zasady kontradiktoryjności prowadzi do konkluzji, że strona powinna przedstawić możliwie silny materiał (argumenty i dowody je wspierające) w celu przekonania sądu do swoich racji. Wydaje się oczywistym, że strona przedstawia korzystne dla siebie dokumenty czy poglądy doktryny, natomiast pomija czy przemilcza to, co dla niej niekorzystne. Problem natomiast pojawia się na etapie wniosku w zakresie dowodu z zeznań świadka. Zdrowy rozsądek podpowiada, aby jako świadka wskazać osobę, której zeznania będą zgodne z interesem strony.

Bynajmniej nie chodzi tutaj o osobę, która miałaby zeznawać nieprawdę, ale osobę która „widziała” to, co dla strony korzystne. Dowód ten jest jednak już od początku ryzykowny, gdyż w odróżnieniu od dokumentu, który oczywiście może być różnie interpretowany, ale jednak stanowi już zamknięty, kom-

³ M. Szymura, R. Jamroz, Kontradiktoryjność i prawda w procesie cywilnym, „Palestra” 2011, nr 5-6, s. 32.

⁴ T. Ereciński [w:] Postępowanie dowodowe. Komentarz do art. 227-315 k.p.c., red. M. Dziurda, Warszawa 2024, art. 232.

⁵ M. Łaszczyk, R. Morek [w:] Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz, red. M. Łaszczyk, A. Szumański, Warszawa 2017, § 33 nb. 5.

pleksowy element, dowód z przesłuchania świadka rozpoczyna się od pytań przewodniczącego (art. 271 k.p.c.). W praktyce istnieje więc ryzyko, że świadek złoży zeznania niekorzystne dla strony, która go wnioskuje. Przy czym oczywiście nie należy tego zagadnienia interpretować w ten sposób, że problem będzie polegał na tym, że sąd wyłapie kłamstwa czy nieścisłości, ale na tym, że w wyniku stresu, niejasnych pytań, odwrócenia kolejności omawianych zagadnień nawet szczere i prawdziwe odpowiedzi świadka zostaną zinterpretowane w inny sposób niż oczekiwany. Co więcej, dowód z przesłuchania świadka zaburza zresztą model kontradyktoryjny już na początku, gdyż to nie strona zadaje w pierwszej kolejności pytania świadkowi w celu wykazania określonych faktów bądź wzmocnienia dotychczas przedstawionych informacji, lecz sąd, który może nie znać oczekiwanego do ukazania kontekstu.

W tym miejscu warto już przedstawić praktyczną różnicę pomiędzy sądownictwem powszechnym a arbitrażowym. W tym drugim, choć w przypadku SA KIG nie wynika to z regulaminu, powszechną praktyką jest zadawanie pytań świadkowi w pierwszej kolejności przez stronę, która wnioskuje o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania tego świadka. Strona przeciwna ma więc możliwość kontrowania, a trybunał arbitrażowy może zarówno zadawać pytania precyzujące, jak i weryfikujące przedstawiane informacje, jednak to strona wnioskująca rozpoczyna całą czynność. Istotnie zmniejszone jest więc ryzyko, że błędy (głównie psychologiczne) popełnione na początku zeznań będą rzutowały na cały dowód.

Pisemne zeznania świadków pozornie zwiększają poziom kontradyktoryjności, przynajmniej na początku, gdyż zeznania są bardziej przemyślane i ograniczają błędy czy pomyłki wywołane stresem, brakiem czasu na zastanowienie się czy też innymi czynnikami. Mniejsze jest ryzyko wprowadzenia (mając na uwadze neutralność sądu, zakładam, że nieumyślnego) nieoczekiwanych bądź niekorzystnych dla strony wnioskującej sytuacji, jednakże mimo tego należy instytucję pisemnych zeznań, w formie stosowanej w sądach powszechnych, ocenić negatywnie.

Praktyczny problem polega na tym, że procedura stosowana w sądownictwie powszechnym nie przewiduje wprost dodatkowego słuchania ustnego. Co więcej, wydaje się, że także stosowana praktyka często nie przewiduje takiego mechanizmu. Rzadko bowiem stosuje się w sądzie powszechnym jakąś formę „dosłuchania” świadka, poprzestając na zeznaniach pisemnych.

Przeciwnicy pisemnych zeznań podnoszą dwa zastrzeżenia. Pierwsze odnosi się do potencjalnego ryzyka w zakresie zgodności odpowiedzi z prawdą, a także samodzielności piszącego odpowiedzi świadka. Przy czym jako kontrargument można przedstawić pogląd, że „kłamać” można zarówno na piśmie, jak i podczas zeznań ustnych, trudno więc stwierdzić, jaka forma miałaby zwiększać ryzyko istnienia nieprawdziwych zeznań. Z jednej strony można bowiem podejrzewać, że chcący zeznać nieprawdę na piśmie może spokojniej przygotować kłamstwo i nie ryzykuje, że nerwy i strach podczas przesłuchania pomogą w zdemaskowaniu kłamstwa. Z drugiej jednak strony zeznanie na piśmie jest dużo bardziej jednoznaczne. Osoba, której zarzuca się podanie nieprawdy w trakcie zeznań ustnych, może bronić się, powołując się na stres, emocje, niezrozumienie kontekstu. Dużo trudniej używać tych argumentów przy zeznaniach pisemnych, ponieważ składający określone oświadczenie miał możliwość refleksji, analizy i nie powinien udzielać nieprzemyślanych odpowiedzi.

Poważniejszy problem związany jest z tym, że druga strona nie może w żaden sposób weryfikować udzielonych odpowiedzi czy zadawać pytań kontrolnych. Można to zobrazować prostym przykładem. Gdy w czasie zeznań ustnych świadek, odpowiadając na pytanie sądu bądź wnioskującej strony, powie, że widział określone zdarzenie, to druga strona może dopytać o szczegóły czy też podać w wątpliwość prawdziwość zeznań, prosząc o wyjaśnienie, jak możliwe jest, że świadek widział szczegóły, skoro w chwili zdarzenia było ciemno.

W przypadku pisemnych zeznań strona przeciwna nie tylko nie ma możliwości zadania pytań uszczegóławiających i kontrolnych, ale w wielu przypadkach nawet nie ma podstawowych źródeł umożliwiających zadanie jakichkolwiek pytań. Teza dowodowa brzmi bowiem często: „dowód z zeznań Jana X na okoliczność przyczyn odstąpienia od umowy”. Istnieje możliwość, że druga strona nie wie, kim jest Jan X ani o jakich przyczynach planuje mówić. Gdyby świadek zeznawał ustnie podczas rozprawy, to w oparciu o treść składanych zeznań można byłoby próbować spontanicznie tworzyć pytania. W przypadku pisemnych zeznań problem polega na tym, że strona przeciwna właściwie nie jest w stanie zadać skutecznych pytań. Pierwsze pytanie: „Kim pan jest?” wydaje się infantylne i niekonkretne. Poza tym dopiero uzyskanie odpowiedzi na pytanie, kim jest świadek, determinuje treść kolejnych pytań. Rozsądnym wydawałoby się wprowadzenie pytań wariantowych: „Jeśli jesteś A, to podaj informację 1, a jeśli B, to podaj informację 2”, przy czym takie pytania są nie tylko niedoskonałe (co w przypadku, gdy świadek jest C?), ale także wątpliwe z proceduralnego punktu widzenia, gdyż świadek uzyskalby możliwość selekcji pytań, na które zamierza odpowiedzieć.

Powyżej przedstawione problemy nie występują w sądownictwie arbitrażowym, w którym dowód z przesłuchania świadka przeprowadzany jest najczęściej dwuetapowo. Takie rozwiązanie przewidywał zarówno „stary” regulamin SA KIG (§ 33), jak i ten obowiązujący od 2025 roku (§ 36). Obie normy w omawianej kwestii właściwie się nie różnią poza zamianą określenia „oświadczenie świadka” na „zeznanie świadka”. Nie ma więc w tym przypadku podstaw do opisywania faktycznie nieistniejących różnic, warto natomiast opisać sam mechanizm.

3. ZEZNANIA PISEMNE W POSTĘPOWANIU ARBITRAŻOWYM

Zacząć należy od rozważań dotyczących oczekiwanego poziomu kontrydiktoryjności w postępowaniu arbitrażowym. Wydaje się, że powszechną praktyką, wynikającą z oczekiwań stron jest wysoki poziom kontrydiktoryjności. Przyjmując taką koncepcję, rozsądne i zasadne wydaje się przedstawienie zeznań (choć poprzednia nazwa „oświadczenie” jest bardziej odpowiednia dla omawianego mechanizmu) świadka na piśmie. Trzeba zauważyć, że omawiane rozwiązanie jest w praktyce korzystne dla obu stron.

Strona przedstawiająca oświadczenie ma pewność, że świadek przedstawił istotne dla sprawy informacje w sposób oczekiwany przez stronę. Korzyścią dla drugiej strony jest natomiast możliwość spokojnej analizy i weryfikacji treści oświadczenia świadka i przygotowania narzędzi do obalenia przedstawionych argumentów. W przypadku zeznań składanych ustnie strona przeciwna musi niezwłocznie reagować w celu wykazania błędów czy nieścisłości, często nie mając możliwości dokonania odpowiedniej analizy przedstawionych informacji. W przypadku postępowania przed SA KIG najczęściej dowód z przesłuchania świadka przeprowadzany jest dwuetapowo. Najpierw świadek składa informacje na piśmie, o czym mowa powyżej, a następnie prowadzone jest przesłuchanie w formie ustnej, które najczęściej rozpoczyna się od pytań zadawanych przez stronę przeciwną.

Omija się więc często (co ma pozytywny wpływ na szybkość postępowania) etap „powtarzania” przez świadka informacji, co do których swe stanowisko i wiedzę przedstawił już w formie pisemnej, i od razu umożliwia się stronie przeciwnej przeprowadzenie tzw. *cross examination*, w którym przesłuchujący, pozostając w zakresie zagadnień przedstawionych w pisemnym zeznaniu⁶, może dążyć do „wyłapania” błędów, nieścisłości, generalnie doprowadzenia do obniżenia wagi przedstawionych dotychczas przez świadka informacji. W tym miejscu warto zwrócić uwagę, że przywołani autorzy użyli określenia „przesłuchanie świadka nie powinno wykraczać poza zakres jego zeznania”. „Nie powinno” nie oznacza zakazu i chociaż kwestia ta w praktyce wydaje się nie budzić wątpliwości, a strony prowadzą *cross examination* w zakresie dotychczasowych zeznań, to nie ma przeszkód, aby strony na początku postępowania (o czym w dalszej części artykułu) ustaliły zgodnie inny zakres potencjalnych pytań.

Przewaga takiej formy prowadzenia dowodu z przesłuchania świadków to między innymi:

- możliwość przygotowania oświadczenia, które nie zawiera informacji niekorzystnych dla wnioskującej strony;
- możliwość przygotowania przez drugą stronę „solidnych”, merytorycznych pytań, gdyż strona ta ma już pewność, kim jest świadek, jaką ma wiedzę czy w jakim kontekście przedstawia określone fakty;
- skrócenie czasu postępowania (a przynajmniej samego posiedzenia), gdyż podczas rozprawy świadek często będzie przesłuchany w ograniczonym zakresie, tj. nie będzie powtarzał informacji, które przedstawił już na piśmie.

Oczywiście przedstawione powyżej rozwiązanie może być modyfikowane przez strony. Należy bowiem pamiętać, że w odróżnieniu od sądownictwa powszechnego posiedzenie organizacyjne (w k.p.c. – „przygotowawcze”) jest w arbitrażu mechanizmem powszechnie stosowanym. Nie ma więc żadnych przeszkód, aby strony uregulowały mechanizm przeprowadzania dowodu z zeznań świadków w dowolnie inny sposób, jaki będzie spełniał ich oczekiwania. Możliwe jest więc zarówno przesłuchiwanie świadków w znany z sądów powszechnych sposób (tj. świadek zeznaje jedynie ustnie, odpowiadając na pytania stron i zespołu orzekającego) – co nie jest rzadką praktyką w postępowaniach przez SA KIG – jak i ograniczenie czy nawet wyłączenie zeznań ustnych i wprowadzenie rozwiązania polegającego na tym, że po zapoznaniu się z treścią pisemnego zeznania druga strona zadaje dodatkowe pytania i oczekuje odpowiedzi w formie pisemnej.

Na przeciwnym biegunie będzie natomiast rozwiązanie polegające na tym, że strony przedkładają pisemne oświadczenia / zeznania świadków, które mogą być skomentowane przez drugą stronę, która jednak nie ma możliwości zadania dodatkowych pytań. Wszystkie rozwiązania wydają się możliwe, jeśli są zgodne z wolą stron. Oczywiście można przedstawić argument, że niedopuszczalność weryfikacji pisemnego oświadczenia przez drugą stronę poprzez zadanie kontrolnych pytań będzie generowała ryzyko pojawienia się w materiale dowodowym zeznań niepełnych czy wręcz nieprawdziwych, jednakże trzeba pamiętać w tym przypad-

⁶ M. Łaszczyk, R. Morek [w:] Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz, red. M. Łaszczyk, A. Szumański, Warszawa 2017, § 33 nb. 151.

ku o trzech kwestiach stanowiących na kanwie tego dyskursu kontrargumenty. Przede wszystkim omawiany mechanizm będzie stosowany przez obie strony. Oznacza to, że chociaż strona nie może „weryfikować” zeznań świadków wskazanych przez przeciwnika, to i przeciwnik nie będzie podważał zeznań przedłożonych przez świadków wskazanych przez tę stronę. Drugi argument odnosi się do kwestii praktycznych. Jeśli strona i wskazany przez nią świadek będą dążyli do uniemożliwienia „weryfikacji” zeznań, na przykład poprzez udzielanie odpowiednio przygotowanych, przemyślanych odpowiedzi na pytania „kontrolne”, zasłaniając się niepamięcią czy też stosując podobne mechanizmy, to nawet istnienie mechanizmu cross examination czy podobnego uniemożliwi, a przynajmniej istotnie utrudni kontestowanie zeznań. Ostatni argument wydaje się chyba najistotniejszy. Trzeba pamiętać, że każdy dowód, w tym zeznania świadków, oceniane są przez członków zespołu orzekającego, który w rzeczywistości prawie zawsze składa się z wysokiej klasy doświadczonych profesjonalistów. Jeśli pisemne zeznanie świadka będzie budziło wątpliwości, będzie sprawiało wrażenie przesadnie korzystnego czy też po prostu będzie w sprzeczności z pozostałym materiałem dowodowym, to trybunał arbitrażowy nie da wiary w całości bądź w części przywołanemu stanowisku.

Trzeba przyznać, że wskazane powyżej kwestie mogą być oczywiście oceniane jako negatywne cechy omawianej instytucji, jednakże mimo pewnego ryzyka możliwość stosowania pisemnych zeznań świadków jest instytucją znacznie ułatwiającą i przyspieszającą postępowanie. Dodatkowo należy pamiętać, że strony mogą modyfikować zaproponowane w regulaminie rozwiązanie, co jest również bardzo istotną, korzystną cechą, której nie można stosować w postępowaniu przed sądem powszechnym, gdzie strony nie mają możliwości modyfikowania procedury postępowania.

4. PODSUMOWANIE

Niestety arbitraż wciąż nie jest w Polsce popularną metodą rozwiązywania sporów, a niektóre z różnic między sądownictwem polubownym a powszechnym mogą budzić obawy czy wręcz zniechęcać osoby niemające dotychczas doświadczenia w tego typu postępowaniach.

Takim narzędziem może być właśnie źle rozumiany mechanizm pisemnych zeznań świadków, który w rzeczywistości jest narzędziem ułatwiającym i przyspieszającym postępowanie.

Jak już wcześniej wspomniano, nowy Regulamin SA KIG wprowadza zmiany redakcyjne w regulacji dotyczącej pisemnych zeznań świadków, nie modyfikuje natomiast kwestii merytorycznych w tym zakresie. Nie ma i nie było takiej potrzeby, bo dotychczasowa regulacja była prawidłowa. Zmiana Regulaminu nie jest więc okazją do promowania nowego rozwiązania, ale do zwrócenia uwagi na mechanizmy już istniejące i znane, jednakże z różnych względów rzadko stosowane.

Orzeczenia sumaryczne w postępowaniu arbitrażowym na podstawie nowego Regulaminu Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej

Aleksandra Orzeł-Jakubowska¹

1. WSTĘP

Nowy Regulamin Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej wprowadza w § 29 prawo każdej ze stron do wnioskowania o „wczesne rozstrzygnięcie o każdym z żądań stron, zarzucie lub spornej kwestii”. Termin „wczesne” odnosi się do wstępnego etapu postępowania, przed przeprowadzeniem postępowania dowodowego w pełnym zakresie, w szczególności przed przeprowadzeniem rozprawy. W konsekwencji zespół orzekający wydaje – w ramach uproszczonego postępowania – orzeczenie, które zgodnie z tradycyjną terminologią procesową² oraz nawiązaniem do analogicznego terminu w języku angielskim (ang. *summary decision*) można określić mianem orzeczenia sumarycznego.

§ 29 Regulamin Arbitrażowego SA KIG jest wyrazem dążenia do przyspieszenia i zwiększenia efektywności postępowań arbitrażowych. Postanowienie to korzysta z wykształconej w ostatnich latach praktyki arbitrażu międzynarodowego w zakresie wczesnego oddalania oczywiście bezzasadnych żądań, zarzutów czy stanowisk, która znalazła wyraz w regulaminach kilku instytucji arbitrażowych. Co jednak istotne, Regulamin Arbitrażowego SA KIG idzie o krok dalej, wprowadzając możliwość wydania – w ramach wczesnego rozstrzygnięcia – orzeczenia, które uwzględnia stanowisko jednej ze stron (jej żądanie, zarzut lub argument).

¹ Radca prawny, doktor nauk prawnych; associate w White & Case M. Studniarek i Wspólnicy - Kancelaria Prawna sp.k.; adiunkt w Katedrze Postępowania Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, arbiter Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie.

² Zob. H. Bodek, Postępowania sumaryczne w sporach cywilnych; Powszechna ustawa wekslowa z odnośną ustawą stemplową; Rozporządzenia w sprawach prowizoryalnych; Norma jurysdykcji cywilnej; Nowa ustawa notaryalna; Nowa ustawa tabularna wraz z instrukcją; Postępowanie w sprawach niespornych z odnośnymi rozporządzeniami, Lwów 1872, ss. 476.

Niniejszy tekst przedstawia podsumowanie doświadczeń arbitrażu międzynarodowego w zakresie wczesnego rozstrzygnięcia i wydawania orzeczeń sumarycznych, przykłady zastosowania tej instytucji w praktyce oraz związane z nią szanse i ryzyka.

2. ORZECZENIA SUMARYCZNE W ARBITRAŻU MIĘDZYNARODOWYM

Instytucja wczesnego rozstrzygnięcia (ang. *early determination, early disposition*) ma swoje korzenie w przepisach procedur sądowych różnych krajów, które przewidują orzekanie w ramach uproszczonej, skróconej procedury³. W regulaminach arbitrażowych pojawiła się po raz pierwszy w Regule 41(5) Regulaminu Arbitrażowego ICSID z 2006 roku (obecnie znajduje się w Regułach 41 i 43 zmienionego Regulaminu Arbitrażowego ICSID z 2022 roku)⁴. Reguła 41 zmienionego Regulaminu Arbitrażowego ICSID wprowadziła standard „roszczenia, które jest w sposób oczywisty pozbawione podstaw prawnych” i które w związku z tym może podlegać oddaleniu w – uregulowanym w tym postanowieniu – postępowaniu sumarycznym. Z doświadczeń arbitrażu inwestycyjnego zaczęły czerpać instytucje, w których dominują postępowania w arbitrażu handlowym.

W 2016 roku Singapurskie Centrum Arbitrażu Międzynarodowego (SIAC) wprowadziło do regulaminu arbitrażowego postanowienie umożliwiające złożenie przez strony w dowolnym momencie postępowania wniosku o „wczesne oddalenie roszczenia lub obrony”, jeśli jest ono ewidentnie „bez podstaw prawnych” lub „poza jurysdykcją trybunału” (art. 47 ust. 1)⁵. Jeśli trybunał przychylił się do wniosku, powinien umożliwić stronom zajęcie stanowiska w tym przedmiocie i wydać orzeczenie sumaryczne w ciągu 45 dni od dnia wpływu wniosku (art. 47 ust. 4)⁶.

Następnie, w 2017 roku, możliwość wydawania orzeczeń sumarycznych wprowadziły do swoich regulaminów Instytut Arbitrażowy Sztokholmskiej Izby Handlowej (SCC)⁷ oraz Chińska Międzynarodowa Komisja Gospodarcza i Handlowa (CIETAC)⁸. Artykuł 39 Regulaminu Arbitrażowego SCC (w obecnie obowiązującym brzmieniu) umożliwia stronie skierowanie jednej lub więcej kwestii faktycznych lub prawnych do rozstrzygnięcia w ramach wczesnego rozstrzygnięcia, bez konieczności podejmowania wszystkich czynności proceduralnych, które mogłyby zostać podjęte w toku postępowania arbitrażowego. Wniosek w tym zakresie może dotyczyć kwestii właściwości, dopuszczalności lub istoty sporu. Regulamin Arbitrażowy SCC zawiera przykładowy katalog sytuacji uzasadniających wydanie orzeczenia sumarycznego: (i) twierdzenie co do faktu lub prawa, mające istotne znaczenie dla wyniku sprawy, a które jest oczywiście bezzasadne; lub (ii) twierdzenia faktyczne drugiej strony należy uznać za

³ Np. w Anglii (zob. Część 24 Reguł Postępowania Cywilnego z 1998 roku, <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/1998/3132/part/24/made>).

⁴ <https://icsid.worldbank.org/rules-regulations/convention/arbitration-rules/introductory-note>.

⁵ <https://siac.org.sg/siac-rules-2025>.

⁶ <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2025/03/2025-SIAC-Rules-English.pdf>.

⁷ https://sccarbitrationinstitute.se/wp-content/uploads/2024/12/scc_arbitration_rules_2023_polish.pdf.

⁸ Obecnie art. 50 Regulaminu Arbitrażowego CIETAC, <https://www.cietac.org/en/articles/32216>.

prawdziwe, ale nie można uwzględnić jej roszczeń zgodnie z prawem właściwym. Artykuł 39 ust. 5 Regulaminu Arbitrażowego SCC wprost wskazuje, że przy podejmowaniu decyzji o uwzględnieniu wniosku o skierowaniu kwestii do rozpoznania w postępowaniu uproszczonym trybunał arbitrażowy bierze pod uwagę wszystkie istotne okoliczności, w tym stopień, w jakim orzeczenie sumaryczne przyczyni się do efektywniejszego i szybszego rozstrzygnięcia sporu.

Podobny zakres kwestii, co do których można orzekać sumarycznie, został wskazany w Regulaminie Arbitrażowym Międzynarodowego Centrum Arbitrażu w Hongkongu (HKIAC) i obejmuje roszczenia, obrony oraz kwestie prawne lub faktyczne, które, nawet jeśli zostałyby uznane za prawdziwe, nie mogłyby skutkować wyrokiem na korzyść strony polegającej na danym punkcie)⁹. Artykuł 43.1 Regulaminu Arbitrażowego HKIAC nakłada również ograniczenia czasowe na (i) decyzję trybunału o kontynuowaniu wniosku (30 dni) oraz (ii) decyzję trybunału dotyczącą skróconego rozstrzygnięcia (dalsze 60 dni).

Jednym z najnowszych regulaminów odnoszących się wprost do możliwości wydania orzeczenia sumarycznego jest Regulamin Arbitrażowy Londyńskiego Sądu Arbitrażu Międzynarodowego (LCIA) z 2020 roku¹⁰. Artykuł 22.1 upoważnia trybunały do określenia, czy jakiegokolwiek roszczenie lub obrona „jest ewidentnie poza jurysdykcją Trybunału Arbitrażowego, jest niedopuszczalne lub ewidentnie bezpodstawne”, ale nie precyzuje szczegółowej procedury w tym zakresie.

Wśród wymienionych regulaminów brakuje Regulaminu Arbitrażowego ICC. Rzeczywiście, regulamin ten nie odnosi się wprost do orzeczeń sumarycznych, ale wyjaśnienia, opublikowane przez ICC w 2017 roku, precyzują, że można składać wnioski „o szybkie rozstrzygnięcie jednego lub więcej roszczeń lub argumentów, jeżeli takie roszczenia lub argumenty są ewidentnie bezpodstawne lub ewidentnie poza jurysdykcją trybunału arbitrażowego”¹¹. Jest to dowodem na to, że wydawanie orzeczeń sumarycznych nie wymaga podstawy regulaminowej, choć postanowienia w tym zakresie popularyzują to narzędzie oraz zwiększają transparentność i przewidywalność postępowania. Takie wartości realizuje również § 29 Regulaminu SA KIG.

⁹ <https://www.hkiac.org/arbitration/rules-practice-notes/hkiac-administered-2024>.

¹⁰ https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2020.aspx.

¹¹ <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2017/03/icc-note-to-parties-and-arbitral-tribunals-on-the-conduct-of-arbitration.pdf>. Zob. K. Mahajan, R. Raheja, Recognition of Summary Procedures under the ICC Rules: Considerations, Comparisons and Concerns, <https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2017/12/04/booked-iccs-new-rules-summary-dismissal-kartikey-mahajan/>.

3. PRZYKŁADY ZASTOSOWANIA § 29 REGULAMINU ARBITRAŻOWEGO SA KIG I WŁAŚCIWE STANDARDY PROCEDURALNE

Jak wynika z analizy doświadczeń arbitrażu międzynarodowego, orzeczenia sumaryczne są tradycyjnie wykorzystywane do ograniczenia zakresu postępowania – wykluczenia z niego żądania, zarzutu czy stanowiska, które są oczywiście bezpodstawne. Regulamin SA KIG idzie o krok dalej, umożliwiając potwierdzanie – za pomocą orzeczeń sumarycznych – zasadności żądań zarzutów czy stanowisk. Każdorazowo, rozstrzygając wnioski o wczesne rozstrzygnięcie, trybunał arbitrażowy bierze pod uwagę, czy jego uwzględnienie przyczyni się do zwiększenia szybkości i efektywności postępowania.

Na tym tle można wyobrazić sobie następujące przykłady zastosowania § 29 Regulaminu Arbitrażowego SA KIG. Po pierwsze, przedmiotem orzeczenia sumarycznego może być jedno z żądań pozwu lub pozwu wzajemnego. W takiej sytuacji trybunał arbitrażowy wydaje wyrok częściowy. W praktyce rzadko zdarzają się sytuacje, w których o żądaniu strony można orzec istotnie wcześniej, bez przeprowadzenia pełnego postępowania dowodowego i rozprawy. Procedury wczesnego rozstrzygania o żądaniu nie należy bowiem utożsamiać z bifurkacją postępowania, która wprawdzie również jest narzędziem pozwalającym na wydzielenie w ramach postępowania części poświęconej określonym danym zagadnieniom lub żądaniom, ale zakłada przeprowadzenie pełnego postępowania dowodowego, w tym - co do zasady - także rozprawy.

Po drugie, strony mogą dążyć do potwierdzenia albo zanegowania podniesionego zarzutu przedawnienia. Ocena takiego zarzutu zazwyczaj nie wymaga licznych ustaleń faktycznych, a nawet wymagające zagadnienia prawne mogą być przeanalizowane na wczesnym etapie sprawy. Oznacza to, że orzeczenie sumaryczne w przedmiocie zarzutu przedawnienia może uporządkować postępowanie (obydwie strony skupiają się na zasadności i wysokości roszczeń) albo ograniczyć jego zakres, a nawet definitywnie je zakończyć – w razie uwzględnienia takiego zarzutu w orzeczeniu sumarycznym.

Po trzecie, niemal każde stanowisko strony może być przedmiotem orzeczenia sumarycznego (kwalifikacja prawna umowy, ocena formalnej ważności czynności prawnej). O ile Regulamin SA KIG nie ogranicza się do stanowisk prawnych, zazwyczaj to tylko one mają realny potencjał na wczesne rozstrzygnięcie, nie wymagając istotnego postępowania dowodowego. W przypadku sporu o fakty – orzeczenie sumaryczne może być wydane, jeśli kwestia faktyczna może być wyizolowana od pozostałej części sprawy, a jednocześnie jest na tyle istotna, że jej przesądzenie zwiększy efektywność postępowania.

Jednym z głównych wyzwań procedur skróconego rozstrzygania jest zapewnienie stronom rzetelnego procesu. Konieczne jest zatem, żeby strona miała możliwość wypowiedzenia się odnośnie do samego wniosku o wczesne rozstrzygnięcie, co wprost zakłada § 29 ust. 2 Regulaminu. Ponadto w razie podjęcia decyzji o przystąpieniu do wydania orzeczenia sumarycznego, na żądanie każdej ze stron trybunał powinien zapewnić im możliwość przedstawienia dodatkowej argumentacji co do istoty żądania, zarzutu czy stanowiska będącego przedmiotem wniosku o wczesne rozstrzygnięcie. Nie jest natomiast konieczne, aby takie wysłuchanie nastąpiło na rozprawie – wystarczy możliwość zaprezentowania stanowiska na piśmie, które formą i objętością będzie odpowiadać charakterowi spornej kwestii.

4. WNIOSKI

Przewidziane w § 29 Regulaminu SA KIG narzędzie może poprawić efektywność postępowań arbitrażowych, umożliwiając trybunałom szybkie rozstrzyganie żądań, zarzutów czy stanowisk oczywiście zasadnych albo niezasadnych. W odpowiednich okolicznościach może to znacznie skrócić czas i koszty związane z arbitrażem. Rozstrzygnięcie spornych kwestii na wczesnym etapie postępowania może również skłonić strony do zawężenia spornych kwestii lub przystąpienia do negocjacji.

Niemniej jednak istnieje ryzyko, że dojdzie do składania bezzasadnych wniosków o wczesne rozstrzygnięcie w celu opóźnienia i zakłócenia postępowania arbitrażowego. Nawet działając w dobrej wierze, strony mogą składać wnioski, które są nieodpowiednie lub nie dotyczą oczywiście uzasadnionych (nieuzasadnionych) kwestii, a ich załatwienie będzie powodować dodatkowe koszty lub opóźnienie postępowania.

Niewątpliwie orzeczenia sumaryczne są wyzwaniem dla arbitrów, którzy są w stanie prawidłowo skorzystać z tego narzędzia tylko wtedy, gdy od samego początku doskonale znają akta sprawy i rozumieją istotę diskutowanych między stronami zagadnień. Niezależnie od kwestii kosztów i czasu trwania postępowania, trzeba mieć na uwadze, że decyzja o wczesnym rozstrzygnięciu określonej kwestii ma niebagatelne znaczenie dla dalszego toku postępowania. Orzeczenia sumaryczne, choćby dotyczące stanowisk prawnych, wiążą strony i arbitrów i determinują dalsze decyzje merytoryczne w sprawie. Twórcy Regulaminu SA KIG wyznaczają zatem wysokie standardy dla arbitrów, wymagając od nich istotnego doświadczenia w zarządzaniu postępowaniami i zaangażowania w sprawę od samego początku.

Uzasadnianie wyroku według nowego regulaminu arbitrażowego Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie

Antoni Żukowski¹

1. WPROWADZENIE

W odniesieniu do wyroków sądów powszechnych J. Gudowski zauważył, że „uzasadnienie orzeczenia sądowego przeszło w rozwoju prawa procesowego bardzo długą drogę – z prawniczego niebytu do jurysdykcyjnej glorii”². Obserwując tendencje w zakresie uzasadnienia orzeczeń sądów polubownych³, można postawić właściwie tożsamą tezę. Sądownictwo polubowne w sprawach handlowych⁴, wyrosło z orzekania przez nieprawników⁵,

¹ Adwokat w BLSK Kozłowski i Wspólnicy sp.k., doktorant w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego.

² J. Gudowski, Normatywny, jurysdykcyjny i kulturowy kryzys uzasadnienia wyroku. Droga znikąd donikąd, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 3, s. 441.

³ Pojęcia „sąd polubowny” i „sąd arbitrażowy”, a zatem „sądownictwo polubowne” i „arbitraż” będą używane zamiennie w artykule. Na synonimiczność tych zwrotów wskazuje z odniesieniem do kontekstu języków obcych A. Szumański: System Prawa Handlowego. Arbitraż handlowy. Tom 8, A. Szumański (red.), Warszawa 2015, s. 14. Konwencję tę przyjął ustawodawca i używa pojęcia „sąd polubowny” zamiennie z „sądem arbitrażowym”, co łączy polską tradycję (sądownictwo polubowne) z międzynarodową nowoczesnością (arbitraż). Zobacz zapis 105 posiedzenia Sejmu RP IV kadencji (15.06.2005) i wypowiedź J. Młynarczyka: „Oczywiście wszyscy wiemy, że jest to **tradycyjna nazwa w polskim języku prawnym i prawniczym**, choć przyznam, że wyraz »polubowny« nie bardzo mi się kojarzy z sądownictwem tego typu, dlatego że, jeśli mogę coś powiedzieć o duchu języka polskiego, polubowny to brzmi trochę tak, jak ugodowy, tymczasem contradictio, spór przed sądem polubownym jest często ostrzejszy niż przed sądem państwowym. Chodzi jednak o coś innego. **Te przepisy dotyczą również działań o charakterze międzynarodowym, a tam utrwaloną nazwą jest arbitraż.** Wiem, że w Polsce nazwa »arbitraż« miała fatalną konotację. **Wynika to z przeszłości**”.

⁴ W artykule nie będę czynił szerszych odniesień do arbitrażu inwestycyjnego i sportowego, wszak takie arbitraże nie toczą się pod auspicjami SA KIG. Odróżniam w artykule także sądownictwo polubowne, które ma ustalone ramy instytucjonalne i proceduralne od sądownictwa polubownego rozumianego wyłącznie jako sytuację, w której spór pomiędzy stronami rozstrzyga sędzia niepaństwowy. Jeśli spojrzysz się na sądownictwo polubowne jedynie przez pryzmat orzekania przez osoby niebędące sędziami zawodowymi, to początków arbitrażu można się doszukiwać nawet dalej niż „w starożytnym Rzymie” – i tak to czynią niektórzy autorzy. Słusznie J. Paulsson zwraca w tym kontekście uwagę, że takie zabiegi, jak wybiórcze cytaty i anegdoty o antycznym arbitrażu, raczej nie zdadzą egzaminu u poważnych historyków ani nie dadzą zbytnio podbudowy pod współczesne konstrukcje. Zob. J. Paulsson, *The Impulse to Arbitrate*, Oxford 2013, s. 10.

⁵ Już w 1989 roku zauważono, że zdecydowana większość arbitrów to prawnicy. Zob. J.E. Meason, A.G. Smith, *Non-Lawyers in International Commercial Arbitration: Gathering Splinters on the Bench*, „Northwestern Journal of International Law & Business” 1991, Vol 1, s. 26. Obrazowo historię źródła arbitrażu pomiędzy przedsiębiorcami przedstawiał G. Asken: „[...] ludzie biznesu myśleli o tym [o arbitrażu – dop. AŻ] jako o hej, prześlemy to tej osobie, która zna się na biznesie, dostaniemy decyzję, będzie szybko, będzie tanio” (tł. własne), G. Asken, *Reflections of an International Arbitrator*, „Arbitration International” 2007, Vol. 2, s. 257. Dzisiejsza rzeczywistość jurydykacji arbitrażu weryfikuje te dawne założenia.

w sporach, które dzisiaj moglibyśmy nazwać „branżowymi”⁶, pierwotnie mogło obejść się bez orzeczeń opatrzonych uzasadnieniami⁷. Dzisiaj trudno jest, przynajmniej osobom praktykującym prawo w kręgu *civil law*⁸, wyobrazić sobie orzeczenie arbitrażowe wydane w instytucjonalnym arbitrażu handlowym, które nie zawierałoby jakiegokolwiek wyjaśnienia, dlaczego arbitrzy orzekli tak, a nie inaczej. Nie pozwalają na to ani przepisy ustaw, ani regulaminy wiodących instytucji arbitrażowych, a wymóg uzasadnienia orzeczenia arbitrażowego jest określany jako „niemal uniwersalna zasada”⁹.

W ramach niniejszego artykułu autor podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, czy wprowadzony w Sądzie Arbitrażowym przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie¹⁰ nowy Regulamin Arbitrażowy¹¹ w zakresie, jakim przewiduje on obowiązek uzasadnienia wyroku przez Zespół Orzekający (a nie jedynie opatrzenie go motywami), to rozwiązanie trafione.

Wprowadzenie Nowego Regulaminu SA KIG jest doskonałą okazją do refleksji na temat uzasadniania orzeczeń arbitrażowych na gruncie polskiego postępowania cywilnego, bowiem dotychczasowo w polskiej doktrynie nie poświęcono temu zagadnieniu odrębnego opracowania¹².

⁶ O tym pojęciu zob. monografię J. Gąsiorowskiego (J. Gąsiorowski, *Arbitraż branżowy w międzynarodowym obrocie gospodarczym*, Warszawa 2024).

⁷ Jak przytacza sędzia angielski lord Bingham za lordem M.J. Mustillem i Stewartem C. Boydem „To, czego chciały strony, to była odpowiedź, a nie wyjaśnienia arbitra, w jaki sposób do niej doszedł” (tł. własne), T. Bingham, *Reasons and Reasons for Reasons: Differences Between a Court Judgment and an Arbitration Award*, „*Arbitration International*” 1988, Vol 2, s. 146.

⁸ E. Thong i Y. Guo zauważają, że tradycyjnie w krajach systemu *civil law* wymaga się od arbitrów uzasadnienia wyroku, podczas gdy w krajach *common law* takich wymagań się nie przewiduje. Autorzy wskazują jednak na zmieniające się tendencje w tym zakresie. Zob. E. Thong, Y. Guo, *Reasons and reasoning in arbitral awards*, „*Arbitration International*” 2024, Vol. 41, <https://doi.org/10.1093/arbint/aiae042>, s. 2. Wciąż jednak w Stanach Zjednoczonych Ameryki ustawodawstwo federalne tj. *United States Arbitration Act* z 1925 r., zwana potocznie *Federal Arbitration Act*, nie przewiduje obowiązku opatrzenia wyroku arbitrażowego jakąkolwiek formą uzasadnienia.

⁹ G. Born, *International Commercial Arbitration*, wydanie 3, Alphen aan den Rijn 2021 s. 3290.

¹⁰ Zwany dalej „SA KIG”.

¹¹ Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie obowiązujący od 1 stycznia 2025, zwany dalej „Nowym Regulaminem SA KIG”.

¹² Zob. opracowania o wyroku sądu polubownego: Ł. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010; A. Zielony, *Istota prawna wyroku sądu polubownego*, „*Polski Proces Cywilny*” 2011, nr 1, s. 46; K. Pasko, A. Zarówna, *Specyfika wyroku sądu polubownego*, „*Biuletyn Arbitrażowy*” 2015, nr 22, s. 112; M. Hauser-Morel, A.W. Wiśniewski, *Wyrok, zasady wyrokowania i inne sposoby zakończenia postępowania arbitrażowego* [w:] *System prawa handlowego. Arbitraż handlowy*. Tom 8, A. Szumański (red.), Warszawa 2010, s. 499.

2. MOTYWY WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO WEDŁUG KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Zakładając, że miejscem postępowania arbitrażowego prowadzonego na podstawie nowego Regulaminu SA KIG jest Polska, by w pełni zrozumieć właściwy sposób wydania wyroku w takim postępowaniu, konieczne jest zwrócenie się w pierwszej kolejności ku regułom Kodeksu postępowania cywilnego¹³ dotyczącym wydawania wyroków arbitrażowych.

Artykuł 1197 § 2 k.p.c. wzorowany na art. 31 ustawy modelowej UNCITRAL przewiduje, że wyrok arbitrażowy powinien zawierać motywy rozstrzygnięcia. Treść tego przepisu wydaje się zbieżna z art. 708 § 1 pkt 5 k.p.c. w brzmieniu, w jakim ogłoszono ten akt, zgodnie z którym wyrok sądu polubownego powinien zawierać „przytoczenie motywów, którymi kierował się sąd polubowny przy wydaniu wyroku”. W art. 505 § 1 pkt 5 dawnego k.p.c.¹⁴ przyjęto zaś, że wyrok sądu polubownego powinien zawierać „powody, któremi kierował się sąd przy wydaniu wyroku, chyba że zapis uwalnia od ich przytaczania”. Te regulacje łączy ich „oszczędność” oraz brak odwołania się do przepisów postępowania cywilnego regulujących sporządzanie i uzasadnianie orzeczeń sądów. Zarówno sama treść przywołanego art. 1197 § 2 k.p.c., jak i jego poprzedników nie pozostaje jednak wolna od kontrowersji w doktrynie oraz orzecznictwie. Nie jest niczym nadzwyczajnym, że strony kwestionują sposób sporządzenia motywów wyroku sądu polubownego w postępowaniach postarbitrażowych¹⁵, dlatego też analiza orzecznictwa pozwala prześledzić tendencje w podejściu do wykładni przepisów o wyroku sądu polubownego.

Historycznie Sąd Najwyższy przyjmował na gruncie rosyjskiej procedury cywilnej¹⁶, że brak uzasadnienia w wyroku sądu polubownego nie może być uważany za tak poważne uchybienie, iżby z samej natury rzeczy skutkowało nieważnością tego wyroku (o ile tylko brak motywów nie czyni sentencji niezrozumiałą)¹⁷. Jednakże rosyjska procedura cywilna nie знаła, tak jak późniejsze d. k.p.c. przesłanki uchylenia wyroku sądu polubownego z uwagi na uchybienie przez sędziów polubownych praworządności. Z drugiej strony w innym orzeczeniu wydanym na gruncie niemieckiej procedury cywilnej Sąd Najwyższy przyjął, że „wyrok sądu polubownego musi być zaopatrzony powodami, tj. musi zawierać rzeczowe uzasadnienie wydanej sentencji”, zrównując „motywy” z „uzasadnieniem”¹⁸. W dawnej doktrynie M. Allerhand stał zaś na stanowisku, że „powody” odpowiadają uzasadnieniu wyroku sądu państwowego¹⁹.

¹³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1568 z późn. zm.).

¹⁴ Tj. Dz. 1930 nr 83 poz. 651.

¹⁵ Nie jest to termin znany ustawie, ale jest on przyjmowany w doktrynie. Chodzi tutaj o postępowania wywołane skargą o uchylenie wyroku sądu polubownego oraz postępowanie z wniosku o uznanie albo stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody zawartej przed tym sądem. Zob. T. Ereciński, B. Wołodkiewicz, Skarga kasacyjna w postępowaniach postarbitrażowych, „Polski Proces Cywilny”, nr 3, s. 443-455.

¹⁶ Mowa tu o przepisach rozdziału V księgi trzeciej ustawy postępowania sądowego cywilnego z dnia 20 listopada 1864 r. (t. XVI cz. 1 Zводу praw).

¹⁷ Orzeczenie SN z 6.12.1927 r., I C 1222/27, OSN 1927, nr 2, poz. 172.

¹⁸ Orzeczenie SN z 5.07.1929 r., III C 222/29, LEX nr 1638633.

¹⁹ M. Allerhand, Kodeks postępowania cywilnego, Lwów 1932, s. 514.

W literaturze przedmiotu dosyć chętnie nawiązuje się do orzecznictwa dotyczącego sądownictwa polubownego wypracowanego na gruncie d.k.p.c. Posługiwanie się dawną doktryną oraz orzecznictwem musi mieć znaczenie ograniczone, skoro do momentu uchwalenia d. k.p.c. postępowanie arbitrażowe oraz postarbitrażowe na ziemiach polskich mogło się toczyć w oparciu o trzy różne procedury (austriacką, niemiecką, rosyjską)²⁰, z których każda miała swoje odrębności, a już po uchwaleniu d. k.p.c., jego art. 505 § 1 pkt 5 d. k.p.c. pozwalał na zwolnienie arbitrów z obowiązku sporządzenia orzeczenia, czego obecnie k.p.c. nie przewiduje. Istniejące wówczas różnice pomiędzy poszczególnymi procedurami dzielnicowymi nie pozwalają na wyciąganie uniwersalnych wniosków z dawnego orzecznictwa sądowego czy czynionych na jego gruncie wypowiedzi doktryny. Dlatego wykładnia obecnych przepisów k.p.c. przez pryzmat dawnego dorobku judykatury i piśmiennictwa musi być stosowana stosunkowo ostrożnie. Warto się więc w kwestii pojęcia motywów wyroku sądu polubownego zwrócić ku orzecznictwie zapadającym na gruncie aktualnie obowiązującego k.p.c.

W orzecznictwie sądów powszechnych obecnie jednolicie przyjmuje się na gruncie art. 1197 § 2 k.p.c., że uzasadnienie wyroku sądu polubownego nie wymaga spełnienia tych samych wymogów co uzasadnienie sądu powszechnego, a sąd polubowny nie jest właściwie zobligowany do zawarcia w jego treści wykładni stosowanych przepisów prawa materialnego²¹, stanowisko takie aprobuje także doktryna²². W orzecznictwie stwierdza się nawet, że motyw wyroku sądu polubownego może cechować „pewien minimalizm”²³, a do rozstrzygnięcia sprawy wystarczyć może nawet „poczucie prawne” arbitrów²⁴. Jeśli chodzi o ustalenia faktyczne, przyjmuje się, że wyrok sądu polubownego powinien wskazywać na fakty, na jakich oparli się arbitrzy przy wydawaniu wyroku²⁵.

²⁰ Chodzi tu o: 1) przepisy ogólne księgi pierwszej, drugiej i trzeciej, tytuły I, II i III rozdziału II księgi piątej ustawy postępowania cywilnego z 20 listopada 1864 r. (T. XVI cz. I Zводу praw); 2) normę jurysdykcyjną wraz z ustawą zaprowadzającą tudzież procedurę cywilną wraz z ustawą zaprowadzającą z 1 sierpnia 1895 r. (Dz. u. p. austr. Nr. 110-113); 3) księgi: pierwszą, drugą, trzecią, czwartą i piątą, rozdział pierwszy i drugi księgi szóstej, księgę siódmą i dziesiątą ustawy o postępowaniu cywilnem wraz z ustawą zaprowadzającą z 30 stycznia 1877 r. (Dz. U. Rzeszy 1877 r. str. 244) oraz ustawę o ustroju sądownictwa z 27 stycznia 1877 r. (Dz. U. Rzeszy 1877 r. str. 41 i 1898 r. str. 371) wraz z ustawą wykonawczą (Zb. u. prusk. 1878 r. str. 230).

²¹ Wyrok SA w Gdańsku z 25.02.2021 r., I ACa 160/20, LEX nr 3262167; Wyrok SA w Gdańsku z 23.07.2021 r., I ACa 322/21, LEX nr 3433290; Wyrok SA w Rzeszowie z 22.09.2020 r., I AGO 10/19, LEX nr 3287212; Wyrok SA w Warszawie z 17.10.2018 r., I AGa 11/18, LEX nr 2593601. Budzi sprzeciw bezrefleksyjne odwoływanie się do dawnego orzecznictwa SN zapadłego na gruncie d. k.p.c. Przykładowo SO w Warszawie (Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 10.10.2013 r., XVI GC 1024/12, LEX nr 2295513,) przyjął, że „Jak wskazuje się w orzecznictwie, podstawą uchylecia wyroku sądu polubownego nie jest nawet brak uzasadnienia tego wyroku (tak: orzeczenie SN z dnia 2 listopada 1938 r., C II 280/38, PPC 1939, nr 9-10, s. 313)”, nie bacząc na fakt, że powołane na łamach „Polskiego Procesu Cywilnego” orzeczenie SN zapadło w stanie faktycznym dotyczącym wydania wyroku sądu polubownego działającego na podstawie zapisu na sąd polubowny, w którym strony zwolniły sędziów polubownych z obowiązku sporządzania uzasadnienia, na co pozwalał ówczesny art. 505 § 1 pkt 5 d. k.p.c. Na to samo orzeczenie SN powołano się także w Wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 25.02.2015 r., I C 626/13, LEX nr 2402799.

²² Zamiast wielu: T. Ereciński, K. Weitz, Sąd arbitrażowy, Warszawa 2008, s. 333.

²³ Wyrok SA w Białymstoku z 29.12.2016 r., I ACa 592/16, LEX nr 2229133.

²⁴ Wyrok SN z 28.04.2000 r., II CKN 267/00, OSNC 2000, nr 11, poz. 203.

²⁵ Wyrok SN z 7.02.2018 r., V CSK 301/17, LEX nr 2483720. Zob. jednak kontrowersje w tym zakresie: W. Sadowski, art. 1197 [w:] P. Rylski (red. naczej.), A. Olaś (red. cz. III) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2024, Legalis, el.

Utrwalone w tym zakresie orzecznictwo sądów powszechnych wydaje się rzutować na rozpoznawanie skarg kasacyjnych w postępowaniach postarbitrażowych, bowiem Sąd Najwyższy (*notabene* w postępowaniu dotyczącym uchylenia wyroku wydanego w postępowaniu przed SA KIG) przyjął, że pojęcie „motywów” w rozumieniu art. 1197 § 2 k.p.c. nie oznacza dosłownie „uzasadnienia” w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego i celowo w powołanym przepisie jest użyte słowo „motywy”, a nie „uzasadnienie”²⁶. W tym nurcie wypowiedział się Sąd Najwyższy w późniejszym orzecznictwie, stwierdzając, że uzasadnienie wyroku sądu polubownego nie podlega unormowaniom dotyczącym sporządzania uzasadnienia wyroku sądowego²⁷ i podkreślając, że elementem klauzuli porządku publicznego nie jest prawo do poznania „wszystkich” motywów rozstrzygnięcia sądu polubownego²⁸. Porównując wyroki arbitrażowe do wyroków sądów powszechnych, Sąd Najwyższy przypomniał, że nawet braki w uzasadnieniu wyroku sądu państwowego nie uzasadniają *per se* jego uchylenia, a sytuacja taka może wystąpić tylko wtedy, gdy wykluczają one jego efektywną kontrolę²⁹.

Analiza orzeczeń wydanych w sprawach postarbitrażowych prowadzi do wniosku, że standard przyjmowany przez sądy powszechne i Sąd Najwyższy jest następujący: wyrok sądu polubownego nie musi być tak dobry jak wyrok sądu państwowego. Nie będzie zdaniem sądów przemawiało za negatywną oceną wyroku sądu polubownego to, że on jest opatrzony jedynie lakonicznymi motywami, czy też fakt, że w motywach wyroku arbitrażowego znajdują się „wewnętrzne sprzeczności lub sformułowania niezręczne”³⁰.

Takie poglądy wymagają krytyki w świetle tego, że strony, powierzając rozstrzygnięcie sporu profesjonalistom w tej dziedzinie, nie oczekują raczej „minimalizmu” i „poczucia prawnego” arbitrów, ale kompleksowego i dopasowanego do ich sporu rozstrzygnięcia sprawy na poziomie lepszym niż ten oferowany przez sądownictwo państwowe³¹, którego stan obecnie pozostawia, najogólniej mówiąc, wiele do życzenia. Krytycznie w świetle art. 1194 § 1 k.p.c. należy ocenić też wywodzone czasami z przesłanek skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego założenie, że skoro arbitrzy nie muszą stosować prawa materialnego, to w konsekwencji wyrok arbitrażowy może być pozbawiony podstaw prawnych³².

²⁶ Wyrok SN z 7.02.2018 r., V CSK 301/17, LEX nr 2483720.

²⁷ Wyrok SN z 9.01.2019 r., I CSK 743/17, LEX nr 2618514. Tak też Wyrok SN z 31.03.2006 r., IV CSK 93/05, LEX nr 490442.

²⁸ Postanowienie SN z 19.06.2019 r., I CSK 23/19, LEX nr 2684176.

²⁹ Tamże.

³⁰ Wyrok SN z 15.03.2012 r., I CSK 286/11, LEX nr 1163156.

³¹ Podobnie twierdzi S.D. Franck: „Współczesna rzeczywistość jest taka, że strony generalnie nie chcą otwartej dyskrekcji jak w przeszłości arbitrażu międzynarodowego lub szalejącej stronnictwość w podejmowaniu decyzji. Wolą raczej, aby wyniki ich sporów były uzasadnione dowodami i niezależną analizą prawną – z uczciwym procesem, który uzasadnia wydatkowanie znacznych opłat na rozstrzyganie sporów w dążeniu do szerszych celów handlowych” (tł. własne), S.D. Franck, *The Role Of International Arbitrators*, „ILSA Journal of International & Comparative Law” 2006, Vol. 12, s. 503-504.

³² Wyrok SA w Gdańsku z 23.07.2021 r., I ACa 322/21, LEX nr 3433290; Wyrok SA w Poznaniu z 24.05.2019 r., I ACa 989/18, LEX nr 3128146. Podobnie: R. Morek, *Mediacja i arbitraż* (art. 1831–18315, 1154–1217 k.p.c.). Komentarz, Warszawa 2006, s. 241–241, nb 7; a także Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 187.

W przypadku, kiedy sąd polubowny nie jest upoważniony przez strony do orzekania na ogólnych zasadach prawa lub *ex aequo et bono*³³, to arbitrzy nie są zwolnieni ze stosowania przepisów prawa materialnego, a jak trafnie zauważa A. Orzeł-Jakubowska: „akceptacja wybiórczego stosowania prawa materialnego przez sąd polubowny jest bezpodstawna i w perspektywie szkodliwa dla rozwoju arbitrażu”³⁴. Rozstrzygnięcie oparte na przepisach prawa powinno być zatem immanentną cechą dobrego wyroku arbitrażowego. Dopiero wskazanie podstawy prawnej orzeczenia pozwala na ustalenie rzeczywistej motywacji arbitrów i tego, czy rozpoznano żądania stron w świetle prawa materialnego. Skoro spory przed sądem polubownym są sporami o prawo, to funkcja adjudykacyjna sądów polubownych, sprowadzająca się do dokonywania subsumcji określonego stanu faktycznego pod normę prawną lub wywodzenia z tego stanu faktycznego skutków prawnych³⁵, wymaga wskazania, jaka norma prawna stanowiła podstawę jego rozstrzygnięcia, by arbitrzy nie narazili się na zarzut, że orzekli w sprzeczności z zasadą kontradiktoryjności czy praworządności, czy też w ogóle nie rozpoznali istoty sprawy³⁶. Wyjaśnienie w motywach wyroku sądu polubownego podstawy prawnej orzeczenia jest także istotne z uwagi na ewentualne spory o zakres związania sądu państwowego czy innego sądu polubownego wydanym uprzednio wyrokiem arbitrażowym. Wyrok sądu polubownego po jego uznaniu bądź stwierdzeniu jego wykonalności uzyskuje bowiem moc prawną na równi z wyrokiem sądu państwowego³⁷, co obejmuje jego skutki procesowe oraz materialne³⁸. Nie da się tych skutków badać i ustalić w późniejszym postępowaniu delibacyjnym, jeśli zastosowanie prawa materialnego nie będzie dostatecznie wyjaśnione w motywach wyroku sądu polubownego.

Za trafne należy uznać zatem te poglądy, które akcentują konieczność sporządzenia wyroku sądu polubownego w sposób rzetelny³⁹, co należy rozumieć także jako obowiązek przytoczenia przez arbitrów w wyroku właściwych podstaw materialnych. Zaznaczyć trzeba przy tym, że wskazanie to nie musi

³³ Upoważniony do takiego orzekania Zespół Orzekający SA KIG w sprawie SA 423/04 uznał: „W doktrynie prezentowane jest stanowisko, że sąd polubowny, rozstrzygając sprawę, nie jest związany przepisami prawa materialnego i przechodząc nad nimi do porządku, nie uchybia praworządności (T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego, cz. 1, t. II, Warszawa 1997, s. 282 i 294). Sąd Arbitrażowy w tym składzie podziela taki pogląd, w szczególności orzekając *ex aequo et bono*. Nie można bowiem naruszyć zasady praworządności w pewnym obszarze prawa, nie będąc zobowiązanym do stosowania składających się nań przepisów. Wyrok SAKIG w Warszawie z 5.07.2005 r., SA 423/04, LEX nr 1724101.

³⁴ A. Orzeł-Jakubowska, Sądownictwo polubowne w świetle standardów konstytucyjnych, Warszawa 2021, s. 64.

³⁵ A. Orzeł-Jakubowska, P. Ryłski (red. naczej.), A. Olaś (red. cz. III), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2024, Legalis el.

³⁶ Por. M. Łabno, Skuteczność skarg o uchylenie wyroków sądów polubownych, „Przegląd Prawa Handlowego 2022, nr 4, s. 22-31.

³⁷ Dominujące stanowisko w tym zakresie w orzecznictwie jest właśnie takie. Zob. Wyrok SN z 13.04.2012 r., I CSK 416/11, OSNC 2012, nr 10, poz. 121; Wyrok SN z 18.07.2019 r., I CSK 323/18, OSNC-ZD 2020, nr 4, poz. 68. Inaczej do tej kwestii podchodzi doktryna, zob. A. Tujakowska, A. Szlęzak, Związanie sądu polubownego wyrokiem innego sądu polubownego w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego, doktryny i w perspektywie prawnoporównawczej [w:] Sto lat polskiego prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Kidybie. Tom II, M. Dumkiewicz, K. Kopaczyńska-Pieczniak, J. Szczotka, Warszawa 2020, s. 955-958.

³⁸ A. Szczęśniak, Postępowanie cywilne – zapis na sąd polubowny – sprzeczność wyroku sądu polubownego z innym wyrokiem sądu polubownego uznanym przez sąd państwowy – klauzula porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Glosa do wyroku SN z dnia 13 kwietnia 2012 r., I CSK 416/11, OSP 2014, nr 1, s. 13.

³⁹ T. Strumiłło [w:] J. Jankowski, S. Cieślak (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730-1217, wyd. 4, Warszawa 2024, Legalis el. Górski, T. Szanciło (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506-1217. Tom II, wyd. 2, Warszawa 2023, Legalis el.; W. Sadowski, art. 1197 [w:] P. Ryłski (red. naczej.), A. Olaś (red. cz. III) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, wyd. 3, Warszawa 2024, Legalis, el.

zawierać szczegółowej analizy przepisów prawa, a z motywów wyroku sądu polubownego powinno raczej wynikać, dlaczego zastosowano takie, a nie inne przepisy prawa materialnego, nawet jeśli arbitrzy mają przy tym popełnić błąd. Ewentualny brak możliwości uchylenia lub odmowy uznania wyroku sądu polubownego z powodu takiego błędu pozostaje zupełnie odrębną kwestią od obowiązku stosowania właściwego prawa materialnego i nie powinien rzutować na postulowany przez autora sposób stosowania art. 1197 § 2 k.p.c. w praktyce arbitrażowej.

3. NOWE I STARE ROZWIĄZANIA REGULAMINOWE W ZAKRESIE UZASADNIANIA WYROKÓW

Zgodnie z § 42 ust 1 pkt 1 Nowego Regulaminu SA KIG wyrok wydany przez Zespół Orzekający SA KIG powinien zawierać uzasadnienie. Prześledzenie historycznych zmian w poszczególnych wersjach regulaminu SA KIG pozwala przyjąć, że nie traktowały one w sposób jednolity kwestii uzasadniania orzeczeń. Zmiany w kolejnych wersjach regulaminu czasami były podyktowane zmieniającymi się przepisami k.p.c., chociaż nie można ustalić w sposób pewny motywacji autorów poszczególnych wersji regulaminu.

Regulamin SA KIG obowiązujący w sprawach pomiędzy krajowymi podmiotami z dnia 4 grudnia 1990 r. w § 32 ust. 2 stanowił, że „orzeczenie powinno zawierać podanie miejsca i daty jego wydania, podanie podstawy właściwości Sądu Arbitrażowego przy KIG, oznaczenie stron i arbitrów, rozstrzygnięcie, a również **uzasadnienie** rozstrzygnięcia”. Kolejna wersja regulaminu SA KIG z 1 stycznia 2000 r. w § 36 ust. 1 pkt a podobnie przewidywała, że wyrok powinien zawierać „rozstrzygnięcie wszystkich spornych spraw objętych żądaniem pozwu wraz z **uzasadnieniem**, chyba że strony postanowiły inaczej”. Regulamin SA KIG obowiązujący od 1 stycznia 2003 r. powtarzał to postanowienie praktycznie w całości z tą zmianą, że strony nie mogły już postanowić inaczej co do tego, czy wyrok ma zawierać uzasadnienie (§ 36 ust. 1 pkt 2), i takie brzmienie przepisu dotyczącego wyroku utrwaliło się w regulaminie z 1 stycznia 2005 r (§ 37 ust. 2 pkt 1).

Zmiana regulaminowa w zakresie zawartości wyroku sądu polubownego nastąpiła wraz z wejściem w życie regulaminu SA KIG z 1 stycznia 2007 r. W § 43 pkt 2 przyjęto wówczas, że wyrok ma zawierać „rozstrzygnięcie o wszystkich żądaniach pozwu oraz o żądaniach zgłoszonych w toku postępowania wraz z **uzasadnieniem obejmującym motywy**, którymi Zespół Orzekający kierował się przy wydaniu wyroku”. Nie jest jasne, dlaczego połączono „uzasadnienie” z „motywami”, skoro uchwalenie regulaminu nastąpiło po wejściu w życie przepisów wprowadzających zasadniczo zmieniających postępowanie arbitrażowe⁴⁰, jednakże nowelizacja nie zmieniła nic w kwestii tego, że wyrok sądu polubownego powinien zawierać „motywy”.

⁴⁰ Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 178, poz. 1478). Zgodnie z art. 2 tej ustawy uchylono z mocą od 17 października 2005 r. przepisy art. 695-715, odnoszące się do Sądu polubownego, zastępując je przepisami art. 1154-1217, zawierającymi nową regulację dotyczącą Sądu polubownego (arbitrażowego). Nowelizacje również nie zmieniły art. 1197 k.p.c. w zakresie uzasadniania orzeczeń sądów polubownych. Por. M. Zielepucha, Nowelizacje przepisów części piątej Kodeksu postępowania cywilnego w latach 2017-2019 – ocena wprowadzonych regulacji, „Annales UMCS, sec. G (Ius)” 2022, nr 2, s. 161-175.

Kolejna zmiana nastąpiła wraz z wejściem regulaminu SA KIG z 1 stycznia 2015 r., gdzie w § 41 ust 1 pkt 5 przyjęto, że wyrok powinien zawierać motywy, którymi kierował się Zespół Orzekający przy wydaniu wyroku. To wówczas nastąpiło „zrównanie” treści regulaminu SA KIG z art. 1197 § 2 k.p.c. M. Łaszczyk, przewodniczący komisji, która opracowała ten regulamin, przyjmował, że rozważania zawarte w wyroku sądu polubownego nie muszą być szczegółowe w zakresie faktów, oceny dowodów i podstawy prawnej⁴¹. Autor zaznaczał: „jeżeli natomiast nie budzi wątpliwości stron ani arbitrów podstawa prawna i wykładnia umowy łączącej strony, a sporny jest tylko określony fakt mający znaczenie dla rozstrzygnięcia, uzasadnienie powinno się koncentrować na ustaleniu faktu i ocenie dowodów; zbędne są natomiast, zwłaszcza rozbudowane, rozważania prawne”⁴². Wydaje się więc, że autorom regulaminu SA KIG z 2015 r. przyświecała myśl, że wyrok wydany przez zespół orzekający SA KIG istotnie nie musi być „uzasadniony” tak jak wyrok sądu państwowego, w szczególności zaś nie musi zawierać rozważań prawnych. Brzmienie § 41 przetrwało do kolejnej wersji regulaminu SA KIG, jaka weszła w życie 1 kwietnia 2022 r.

Dopiero Nowy Regulamin SA KIG powrócił do rozwiązania przewidzianego w regulaminach SA KIG obowiązujących w latach 1990-2006. W § 42 ust 1 pkt 5 postanowiono, że wyrok ma zawierać „uzasadnienie”.

Zmiana ta na moment publikacji niniejszego tekstu nie doczekała się komentarza. Publikowane na stronie SA KIG materiały dotyczące Nowego Regulaminu SA KIG nie dostarczają bezpośrednio informacji o tym, czy autorzy Nowego Regulaminu SA KIG, zastępując obowiązek opatrzenia wyroku „motywami” obowiązkiem sporządzenia do niego „uzasadnienia”, kierowali się dążeniem do zbliżenia wyroków wydawanych na podstawie Nowego Regulaminu SA KIG do standardów międzynarodowych, gdzie oczekuje się od arbitrów kompleksowego wyjaśnienia podstaw przyjętego rozstrzygnięcia, czy też zmiana ta miała charakter jedynie techniczny. Jednakże z uwagi na opatrzenie Nowego Regulaminu SA KIG na stronie internetowej SA KIG wprowadzeniem, podkreślającym zmiany oczekiwania użytkowników arbitrażu wobec instytucji arbitrażowych i arbitrów oraz akcentującym znajomość międzynarodowej praktyki arbitrażowej, można postawić hipotezę, że § 42 ust 1 pkt 5 powinien być interpretowany jako oczekiwanie kompleksowego uzasadniania orzeczeń⁴³.

4. PODSUMOWANIE

Wprowadzenie rozwiązania regulaminowego w zakresie „uzasadniania” wyroków wydanych przez zespoły orzekające SA KIG należy ocenić pozytywnie. Zwrócenie się ku obowiązkowi sporządzania uzasadnienia wyroku, a nie opatrzenia go jedynie motywami powinno być pozytywane za wyraz dążenia do zagwarantowania stronom postępowania arbitrażowego kompleksowego wyjaśnienia, dlaczego sprawa zakończyła się wydaniem określonego orzeczenia. Ma to znaczenie nie tylko dla umacniania zaufania do arbitrażu, ale rzutuje także na jego użyteczność jako alternatywnej metody rozstrzygania sporów. Jeśli wyrok sądu polubownego ma zastępować wyrok sądu (stanować dla niego alternatywę), to do minimum

⁴¹ M. Łaszczyk [w:] M. Łaszczyk, A. Szumański (red.), Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy KIG. Komentarz, Warszawa 2017, s. 469.

⁴² Tamże.

⁴³ Zob. E. Thong, Y. Guo, op.cit., s. 25-26 i zawarte tam konkluzje z analizy międzynarodowej praktyki.

należy ograniczyć rozbieżności pomiędzy nimi. Oczywiście wyrok sądu polubownego nie tylko może, ale powinien być lepiej uzasadniony niż wyrok sądu polubownego – sęk w tym, żeby nie był uzasadniony gorzej, w szczególności tak, żeby na jego podstawie nie można było jednoznacznie ustalić zastosowania właściwego prawa materialnego. Nie w każdej sprawie będzie konieczne szerokie rozwodzenie się nad podstawami prawnymi wydanego wyroku, szczególnie wtedy, kiedy strony nie pozostawały w sporze co do właściwych przepisów prawa materialnego⁴⁴. W takim wypadku wystarczające będzie wskazanie w uzasadnieniu wyroku zastosowanej podstawy prawa materialnego. Jeśli strony zaś prowadzą wymianę argumentów co do zastosowania konkretnych przepisów prawa, to obowiązkiem arbitrów powinno stać się uzasadnienie, dlaczego zastosowano konkretne przepisy prawa materialnego. Wniosek ten wzmacnia także fakt, że zgodnie § 5 ust. 3 Nowego Regulaminu, jeżeli wyrok ma zostać wydany na innej podstawie prawnej niż powołana przez stronę, konieczne jest poinformowanie o tym stron i umożliwienie im zajęcia stanowisk. Realizacja zasady zakazu zaskakiwania stron podstawą rozstrzygnięcia⁴⁵ oraz zasady *iura novit arbiter*⁴⁶ nie może się w pełni odbyć bez wyjaśnienia, jaka była podstawa prawna rozstrzygnięcia przyjęta przez sąd polubowny⁴⁷. Z kolei sam fakt, że błędnie uzasadniony co do prawa materialnego wyrok sądu polubownego nie będzie naruszał klauzuli porządku publicznego nie oznacza jeszcze przyzwolenia na odwrotną praktykę.

Powyższe uwagi mają nie tylko znaczenie teoretyczne, bowiem znane są przypadki uchylania wyroków sądów polubownych z uwagi na dostrzeżone problemy z ich uzasadnieniem⁴⁸. Ponadto wyrok wydany w jednym postępowaniu może rzutować na sposób rozstrzygnięcia w innej sprawie pomiędzy tymi samymi stronami lub w innym powiązanym sporze, dlatego ważne jest, żeby ułatwiał on stronom ewentualne przyszłe postępowanie. Wreszcie brak należytego wyjaśnienia zastosowanych przepisów prawa materialnego utrudnia naukową analizę sporów rozstrzygniętych w arbitrażu⁴⁹, a przecież, niezależnie od tego, że wyrok arbitrażowy oceniany w postępowaniu postarbitrażowym stanie się elementem publicznie dostępnego wyroku sądu państwowego, to dodatkowo Nowy Regulamin SA KIG dopuszcza w § 49 publikację wyroku (dopuszczały to także poprzednie regulaminy).

⁴⁴ Por. M. Łaszczuk, op.cit., s. 469.

⁴⁵ Zob. M. Dziurda, A. Zielińska, Prohibition of Surprise Decisions on Legal Grounds by Arbitrators [w:] B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz (red.), The Challenges and the Future of Commercial And Investment Arbitration. The Liber Amicorum Professor Jerzy Rajski, Warszawa 2015, s. 317-318.

⁴⁶ Zob. K. Czech, Zasada *iura novit arbiter* w arbitrażu międzynarodowym: między teorią a praktyką w zakresie dowodzenia prawa, „ADR Arbitraż i Mediacja”, s. 37 i n.

⁴⁷ Co bowiem stronie z tego, że sąd (polubowny) zna prawo, jeśli się tą wiedzą ze stroną nie podzieli. Obrazowo o tym zob. K. Czech, op.cit., s. 41: „Arbitrzy są niejednokrotnie wysokiej klasy specjalistami, często w bardzo wąskich dziedzinach prawa, którzy są dobrze wynagradzani. Powoduje to, że powinni móc podejmować samodzielne inicjatywy w zakresie subsumcji faktów pod normy prawne i uwzględniać znaną sobie jurisprudence. W przeciwnym wypadku korzyści stron z ich wiedzy będą nikłe”.

⁴⁸ Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 13.11.2014 r., XVI GC 256/14, LEX nr 2295523.

⁴⁹ A. Szlęzak w odniesieniu do jednego z wyroków zauważał: „nieobecność w motywach rozstrzygnięcia wypowiedzi sądu co do subsumpcji ustalonych w sprawie faktów pod taką czy inną normę prawną jest ułomnością wyroku, choć nierzucającą na treść rozstrzygnięcia”, A. Szlęzak, Pasywa jako składnik szkody a klauzula indemnizacyjna – przykład (wadliwego) rozwiązania problemu, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 1, s. 34-38.

W ocenie autora w świetle zmieniających się światowych tendencji i oczekiwań użytkowników arbitrażu co do uzasadniania orzeczeń arbitrażowych⁵⁰, poczynione w artykule ustalenia powinny rzutować na zakres stosowania art. 1197 § 2 k.p.c. oraz § 42 ust. 1 pkt 5 Nowego Regulaminu SA KIG w praktyce orzeczniczej Zespołów Orzekających SA KIG.

⁵⁰ Por. A. Beumont, Reasons and reasons for reasons revisited: has the domestic arbitral award moved away from the fundamental basis behind the reasoned award, and is it now time for realignment?, „Arbitration International” 2016, Vol. 3, s. 524; S.D. Franck, op.cit., s. 503-504.

Procedura kontroli wyroków arbitrażowych w Nowym Regulaminie SA KIG

Patrycja Treder¹

1. WSTĘP

Kontrola wyroków arbitrażowych przez instytucję arbitrażową odbywa się przed wydaniem danego wyroku przez trybunał arbitrażowy. Zasadniczo celem każdej procedury kontroli wyroków arbitrażowych przez instytucję arbitrażową jest zapewnienie, aby wyroki wydawane pod jej szyldem były możliwie najwyższej jakości i miały możliwie największe szanse na uznanie lub stwierdzenie ich wykonalności.

Cel ten może być osiągnięty, jeżeli instytucja arbitrażowa ma kompetencję do weryfikacji tych części wyroków, które podlegają kontroli sądów powszechnych w toku postępowań postarbitrażowych (tj. postępowanie w sprawie uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku arbitrażowego oraz postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu arbitrażowego). Z kolei wysoka jakość wyroków arbitrażowych i wysoki procent uznanych wyroków arbitrażowych lub o stwierdzonej wykonalności nie tylko zwiększa zaufanie do samego arbitrażu, ale również pozytywnie wpływa na reputację danej instytucji arbitrażowej.

Od 1 stycznia 2025 r. obowiązuje nowy Regulamin Arbitrażowy Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie (odpowiednio: „**Nowy Regulamin**”; „**SA KIG**”). Został on przyjęty 10 października 2024 r. przez Radę Arbitrażową SA KIG, a następnie zatwierdzony 17 października 2024 r. uchwałą Prezydium Krajowej Izby Gospodarczej w Warszawie.

Jedną ze zmian, jaka została wprowadzona w Nowym Regulaminie, jest obowiązkowa procedura kontroli wyroków trybunałów arbitrażowych. Zgodnie z § 42 pkt 2 Nowego Regulaminu przed podpisaniem wyroku trybunał arbitrażowy jest zobowiązany przekazać SA KIG jego projekt. Co do tego projektu, Przewodniczący Rady Arbitrażowej może zgłosić trybunałowi arbitrażowemu uwagi niedotyczące merytorycznej treści wyroku w celu dokonania niezbędnych poprawek.

Wcześniejsza wersja Regulaminu Arbitrażowego SA KIG, która obowiązywała od 1 stycznia 2015 r. (z późniejszymi zmianami obowiązującymi od 1 kwietnia 2022 r.; dalej: „**Regulamin z 2015 r.**”), rów-

¹ Patrycja Treder jest adwokatką i zajmuje stanowisko Counsel w zespole rozwiązywania sporów kancelarii DWF w Warszawie. Posiada ponad 12 lat doświadczenia w unikaniu i rozwiązywaniu sporów, w szczególności w arbitrażu. Patrycja reprezentowała klientów w arbitrażach w różnych jurysdykcjach, prowadzonych na podstawie regulaminów największych polskich i międzynarodowych instytucji arbitrażowych, takich jak Sąd Arbitrażowy przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie, Sąd Arbitrażowy przy Konfederacji Lewiatan, ICSID i ICSID(AF), LCIA, ICC i SCC, a także w arbitrażach ad hoc na podstawie Regulaminu UNCITRAL. W toku postępowań arbitrażowych, występuje nie tylko w roli pełnomocnika, ale również w roli arbitra.

niez dopuszczała procedurę kontroli wyroków trybunałów arbitrażowych przez Przewodniczącego Rady Arbitrażowej w § 41 pkt 5 Regulaminu². Jednak, po pierwsze, nie była ona obowiązkowa i jej zastosowanie zależało od dyskrecjonalnej decyzji Przewodniczącego Rady Arbitrażowej. Po drugie, z zakresu kompetencji kontrolnych Przewodniczącego Rady Arbitrażowej nie tylko została wyłączona część merytoryczna wyroku, ale co więcej poprzednia procedura ograniczała te kompetencje jedynie do niezbędnych poprawek formalnych lub sprostowania oczywistych omyłek.

W dalszej części niniejszego artykułu zostaną omówione przykłady procedur kontroli wprowadzonych przez inne instytucje arbitrażowe (pkt 1), zakres procedury kontroli wprowadzonej na mocy Nowego Regulaminu (pkt 2) oraz dokonana zostanie ocena nowych regulacji obowiązujących w SA KIG (pkt 3).

2. PROCEDURA KONTROLI WYROKÓW ARBITRAŻOWYCH W INNYCH INSTYTUCJACH ARBITRAŻOWYCH

Obowiązkowa procedura kontroli wyroków arbitrażowych wprowadzona na mocy Nowego Regulaminu nie jest powszechnie stosowanym rozwiązaniem na rynku polskim, ale na rynku międzynarodowym jest często spotykana. Oczywiście nie zawsze brak bezpośredniej regulacji w regulaminie arbitrażowym, dotyczącej stosowanej kontroli wobec wyroków arbitrażowych, oznacza, że taka kontrola nie jest stosowana przez instytucję arbitrażową. Jednak stosowanie kontroli wyroków arbitrażowych bez wyraźnej regulacji budzi liczne wątpliwości, m.in. w zakresie braku transparentności wobec stron postępowania przed sądem polubownym, możliwego naruszenia niezależności arbitra i osobistego charakteru funkcji arbitra.

Jednym z najbardziej znanych przykładów oficjalnie przyjętej w regulaminie arbitrażowym procedury kontroli wyroków arbitrażowych jest procedura wprowadzona przez Międzynarodowy Sąd Arbitrażowy przy Międzynarodowej Izbie Handlowej w Paryżu (dalej: „ICC”). Procedura kontroli projektu wyroku arbitrażowego wprowadzona przez ICC jest dwustopniowa – odbywa się najpierw na poziomie Sekretariatu ICC, a następnie na poziomie samego Sądu ICC³. Kontrola wyroków arbitrażowych na poziomie Sądu ICC odbywa się w komitetach, których skład reguluje Załącznik I do Regulaminu Arbitrażowego – Statut Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego ICC⁴.

² § 41 pkt 5 Regulaminu z 2015 r.: „Przewodniczący Rady Arbitrażowej, przed podpisaniem wyroku, może, bez ingerencji w merytoryczną treść rozstrzygnięcia, przekazać wyrok przewodniczącemu Zespołu Orzekającego w celu dokonania niezbędnych poprawek formalnych lub sprostowania oczywistych omyłek”.

³ Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of Arbitration under the ICC Rules of Arbitration z 1 stycznia 2021 r., pkt 163-164, za: <https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2020/12/icc-note-to-parties-and-arbitral-tribunals-on-the-conduct-of-arbitration-english-2021.pdf>.

⁴ Wersja polska: <https://www.iccpolska.pl/site/public/upload/files/dokumenty/2023/icc-drs892-pol-regulamin-arbitrazowy-2021-regulamin-mediacji-2014.pdf>; wersja angielska: <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/#block-accordion-49>.

Ogólne zasady dla tej procedury zostały określone w art. 34 Regulaminu Arbitrażowego ICC⁵. Po pierwsze, każdy projekt wyroku musi być przedłożony Sądowi ICC w celu jego zatwierdzenia, jako że bez tego zatwierdzenia trybunał arbitrażowy nie może wydać żadnego wyroku. Po drugie, Sąd ICC może wprowadzić bezpośrednio zmiany do formy projektu wyroku, jak również może zwrócić uwagę trybunału arbitrażowego na kwestie merytoryczne, nie naruszając swobody decyzji trybunału arbitrażowego. W ramach tak określonego zakresu kontroli wyroku arbitrażowego Sąd ICC bierze pod uwagę, w miarę możliwości, wymagania prawa bezwzględnie obowiązującego w miejscu arbitrażu⁶.

Co istotne, w związku z tym, że ICC spotkało się w przeszłości z krytyką co do braku transparentności wobec stron postępowań arbitrażowych w zakresie przebiegu procedury kontroli wyroków arbitrażowych i długości trwania samej procedury, co mogło przekładać się na opóźnienia w wydawaniu wyroków, ICC wprowadziło: (1) system informowania stron postępowania arbitrażowego o przebiegu procesu kontroli⁷ oraz (2) w przypadku opóźnień w procesie kontroli – obniżenie wydatków administracyjnych Sądu o maksymalnie 20%, w zależności od długości opóźnienia⁸. Sama procedura kontroli, w zależności od zastosowanego wariantu, może wynosić od dwóch do trzech tygodni (w przypadku procedury przyspieszonej), od trzech do czterech tygodni (w przypadku trzyosobowych komitetów) lub od pięciu do sześciu tygodni (w przypadku Komitetów Specjalnych)⁹. Zgodnie ze statystykami opublikowanymi za 2023 rok (statystyki za 2024 rok są na ten moment dostępne jedynie we wstępnej formie) Sąd ICC zaakceptował 520 wyroków, z czego 512 wyroków było zaakceptowanych po zgłoszeniu uwag przez Sąd ICC. Natomiast 42 wyroki zostały zwrócone trybunałom arbitrażowym do dalszego rozważenia, zanim Sąd ICC będzie mógł je zaakceptować¹⁰.

Drugim przykładem jest tutaj procedura kontroli wyroków arbitrażowych wprowadzona do Regulaminu Arbitrażowego przez Madryckie Centrum Międzynarodowego Arbitrażu – Iberoamerykańskie Centrum Arbitrażu¹¹ („CIAM-CIAR” lub „Centrum”). Zgodnie z pkt 43 Regulaminu Arbitrażowego CIAM-CIAR co najmniej 21 dni przed terminem na wydanie wyroku arbitrzy muszą przedłożyć projekt wyroku wraz ze zdaniem odrębnym (o ile istnieje) do kontroli przez Centrum, którego akceptacja co do formy projektu wyroku jest wymagana przed wydaniem samego wyroku. Centrum może, po pierwsze, zaproponować formalne zmiany do wyroku, a w przypadku gdy zostało wydane zdanie odrębne, musi zweryfikować, czy przestrzega ono zasady

⁵ Art. 34 Regulaminu Arbitrażowego ICC w wersji polskiej: <https://www.iccpolska.pl/site/public/upload/files/dokumenty/2023/icc-drs892-pol-regulamin-arbitrazowy-2021-regulamin-mediacji-2014.pdf>; oraz w wersji angielskiej: [https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/#block-accordion-34](https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/#block-accordion-34).

⁶ Art. 7 Załącznika II do Regulaminu Arbitrażowego ICC – Regulamin Wewnętrzny Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego ICC, wersja polska: <https://www.iccpolska.pl/site/public/upload/files/dokumenty/2023/icc-drs892-pol-regulamin-arbitrazowy-2021-regulamin-mediacji-2014.pdf>; wersja angielska: [https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/#block-accordion-60](https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/#block-accordion-60).

⁷ Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of Arbitration under the ICC Rules of Arbitration z 1 stycznia 2021 r., pkt 165-167.

⁸ Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of Arbitration under the ICC Rules of Arbitration z 1 stycznia 2021 r., pkt 170.

⁹ Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of Arbitration under the ICC Rules of Arbitration z 1 stycznia 2021 r., pkt 168-169.

¹⁰ ICC Dispute Resolution 2023 Statistics, s. 14, https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2024/06/2023-Statistics_ICC_Dispute-Resolution_991.pdf

¹¹ Nazwa w języku angielskim: Madrid International Arbitration Center – Iberoamerican Arbitration Center i w języku hiszpańskim: El Centro Internacional de Arbitraje de Madrid – Centro Iberoamericano de Arbitraje.

tajności obrad arbitrów i szacunku do odmiennych poglądów większości zespołu orzekającego. Po drugie, zachowując szacunek do swobody decyzji arbitrów, Centrum może zwrócić ich uwagę na aspekty merytoryczne sporu, w tym zakresie rozstrzygnięcia o kosztach i ich alokacji pomiędzy stronami sporu. Co ciekawe, pomimo stosowania procedury kontroli wydawanych wyroków arbitrażowych CIAM-CIAR wprost zastrzega, że procedura kontroli nie oznacza, że Centrum przyjmuje na siebie odpowiedzialność za treść wyroku arbitrażowego.

Innym przykładem oficjalnie wprowadzonej procedury kontroli wyroków arbitrażowych jest procedura zawarta w Regulaminie Sądu Arbitrażowego przy Bułgarskiej Izbie Handlowej i Przemysłowej (ang. *Rules of the Court of Arbitration at the Bulgarian Chamber of Commerce and Industry*). Zgodnie z art. 37 ust. 4 tego Regulaminu¹², w przypadku gdy sprawa jest rozstrzygnięta przez Zespół Orzekający składający się z arbitrów spoza listy zatwierdzonych arbitrów Sądu, Przewodniczący Sądu wyznacza komitet składający się z trzech arbitrów do weryfikacji, czy projekt wyroku w takiej sprawie odpowiada wymogom formalnym stawianym przez bułgarskie Prawo Międzynarodowego Arbitrażu Handlowego i przez Regulamin Sądu Arbitrażowego. Taki komitet ma trzy dni na wyrażenie swojego stanowiska od momentu przedłożenia projektu wyroku przez Zespół Orzekający do Sekretariatu. Zespół Orzekający jest zobowiązany do wzięcia pod uwagę rekomendacji i do usunięcia formalnych wadliwości projektu wyroku w terminie trzech dni od dnia, kiedy komitet przedstawił swoje stanowisko Sekretariatowi. Taki projekt wyroku nie będzie formalnie zarejestrowany jako wyrok i rozstrzygnięcie, dopóki wadliwości nie zostaną poprawione. Co ciekawe, procedura ta nie ma zastosowania w przypadku wyroków arbitrażowych wydanych przez arbitrów znajdujących się na liście zatwierdzonych arbitrów Sądu.

3. ZAKRES KONTROLI WYROKÓW ARBITRAŻOWYCH WPROWADZONY W NOWYM REGULAMINIE

Zgodnie z § 42 pkt 2 Nowego Regulaminu Przewodniczący Rady Arbitrażowej może zgłosić Trybunałowi Arbitrażowemu uwagi niedotyczące merytorycznej treści wyroku w celu dokonania niezbędnych poprawek. Zakres tego postanowienia nie jest jasny, jako że z jednej strony wyłącza ono możliwość zgłaszania przez Przewodniczącego Rady Arbitrażowej uwag do merytorycznej treści wyroku arbitrażowego, ale z drugiej strony nie ogranicza jego uprawnień wyłącznie do zgłaszania uwag do formalnej części wyroku. Wydaje się, że Nowy Regulamin ma na celu rozszerzenie kompetencji Przewodniczącego Rady Arbitrażowej w procesie kontroli wyroków arbitrażowych, co potwierdza porównanie zakresu dopuszczalnej kontroli przewidzianej w Nowym Regulaminie oraz w Regulaminie z 2015 r. Regulamin z 2015 r. zasadniczo uprawniał Przewodniczącego jedynie do zgłaszania uwag przewodniczącemu Zespołu Orzekającego, mających na celu dokonanie niezbędnych poprawek formalnych lub sprostowanie oczywistych omyłek w wyroku. Nowy Regulamin natomiast nie zawiera tych ograniczeń, a jedynie utrzymuje wyłączenie treści merytorycznej wyroku z zakresu kontroli. Wątpliwości budzi jednak, o jakie elementy i treści wyroku został w rzeczywistości rozszerzony zakres kompetencji kontrolnych Przewodniczącego Rady Arbitrażowej oraz co oznacza treść merytoryczna wyroku arbitrażowego (nie wyjaśnia tego ani Regulamin z 2015 r., ani Nowy Regulamin).

¹² Regulamin Sądu Arbitrażowego przy Bułgarskiej Izbie Handlowej i Przemysłowej w języku angielskim: <https://www.bcci.bg/rulescort-en.html#it6>.

Bez wątpienia Przewodniczący Rady Arbitrażowej jest uprawniony do zgłaszania uwag w zakresie błędów edytorskich, oczywistych omyłek lub tego, czy projekt wyroku arbitrażowego spełnia stawiane mu wymogi formalne. Wymogi formalne dla wyroków arbitrażowych zostały określone zarówno w Kodeksie postępowania cywilnego, jak i w Nowym Regulaminie. Artykuł 1197 k.p.c. wymaga, aby wyrok był sporządzony na piśmie, wskazywał zapis na sąd polubowny, na podstawie którego został wydany, oznaczenie stron i arbitrów, datę i miejsce jego wydania, zawierał motywy rozstrzygnięcia i został podpisany przez arbitrów, którzy go wydali. Podobne wymogi stawia wyrokowi arbitrażowemu § 42 Nowego Regulaminu – wyrok arbitrażowy musi być sporządzony na piśmie, wskazywać strony i arbitrów, datę i miejsce jego wydania, podstawy właściwości Trybunału Arbitrażowego, zawierać rozstrzygnięcie o zdaniach stron i uzasadnienie oraz zostać podpisany przez wszystkich arbitrów.

Warto tutaj zwrócić uwagę, że Regulamin z 2015 r. stawiał jedynie wymóg zawarcia w wyroku motywów, którymi kierował się Zespół Orzekający przy wydaniu wyroku (§ 41 ust. 1 pkt 5 Regulaminu z 2015 r.). Nowy Regulamin natomiast wymaga, aby wyrok arbitrażowy zawierał uzasadnienie (§ 42 ust. 1 pkt 5 Nowego Regulaminu). Oznacza to w rzeczywistości rozszerzenie obowiązków Trybunału Arbitrażowego w zakresie sporządzanego wyroku. Motywy bowiem nie są tożsame z uzasadnieniem, jako że są pojęciem węższym i są tak naprawdę elementem samego uzasadnienia¹³. Natomiast w kontekście kontroli wyroku arbitrażowego, do jakiej uprawniony jest Przewodniczący Rady Arbitrażowej na podstawie Nowego Regulaminu, należy zastanowić się, w jakim stopniu samo uzasadnienie będzie podlegało kontroli. Bez wątpienia, badając spełnienie wymogów formalnych, Przewodniczący Rady Arbitrażowej będzie sprawdzał, czy w przedłożonym do kontroli wyroku znajduje się uzasadnienie. Jednak ocena, w jakim dalszym zakresie Przewodniczący Rady Arbitrażowej może poddać kontroli treść samego uzasadnienia, nie jest jednoznaczna ze względu na wyłączenie z zakresu procesu kontroli treści merytorycznych wyroku. Innymi słowy: Przewodniczący Rady Arbitrażowej będzie uprawniony do kontroli treści uzasadnienia wyroku arbitrażowego, pod warunkiem że spod tej kontroli zostaną wyłączone te treści uzasadnienia, które stanowią treści merytoryczne wyroku.

Wyłączenie kompetencji zgłaszania uwag przez Przewodniczącego Rady Arbitrażowej do treści merytorycznej wyroku arbitrażowego wydaje się uzasadnione z perspektywy zasad rządzących postępowaniami arbitrażowymi, a także z perspektywy obowiązków i uprawnień przysługujących osobiście konkretnym arbitrom wyznaczonym w danej sprawie. W skrócie: dana sprawa nie powinna być rozstrzygnięta przez instytucję arbitrażową, ale przez bezstronnych i niezależnych arbitrów, których strony wybrały w danej sprawie. Istotne jest, aby – orzekając w danej sprawie – arbiter pełnił swoją funkcję osobiście, pozostając jednocześnie niezależnym i bezstronnym¹⁴. Obowiązek osobistego pełnienia funkcji arbitra zostałby naruszony w sytuacji, gdyby w miejsce arbitra rozstrzygnięcia dokonałaby instytucja arbitrażowa¹⁵. Co więcej, jakkolwiek wpływ instytucji arbitrażowej na rozstrzygnięcie danej sprawy

¹³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2018 r., sygn. V CSK 301/17, Legalis nr 1767631.

¹⁴ Zob. np. Kodeks etyki arbitra SA KIG, <https://sakig.pl/arbitraz/zbior-regulacji-na-temat-arbitrazu/kodeks-etyki-arbitra>.

¹⁵ Zob. A. Szumański [w:] System Prawa Handlowego. Arbitraż Handlowy. Tom 8, A. Szumański (red.), wyd. 2, Warszawa 2015, s. 467.

mógłby podważać niezależność czy bezstronność arbitrów w takiej sprawie. Zatem słusznie z zakresu kompetencji Przewodniczącego Rady Arbitrażowej w procesie kontroli wyroków arbitrażowych w Nowym Regulaminie została wyłączona treść merytoryczna wyroku. Podobne podejście stosują w tym zakresie również inne instytucje arbitrażowe. Natomiast te instytucje arbitrażowe, które pozwalają na rozszerzenie procedury kontroli na merytoryczną treść wyroków arbitrażowych, ograniczają kompetencje swoich organów do przedstawiania tylko i wyłącznie niewiążących sugestii. Przykładowo, jak już to zostało wyżej opisane, np. ICC dopuszcza możliwość zwrócenia uwagi trybunałowi arbitrażowemu na kwestie merytoryczne, ale nie może to naruszać swobody decyzji trybunału arbitrażowego. Zatem można uznać, że w takim wypadku nie chodzi o kwestie związane z ocenami i rozstrzygnięciami zastosowanymi przez trybunał arbitrażowy, ale raczej o oczywiste błędy (np. brak zastosowania bezwzględnie obowiązującego przepisu prawa).

Rozważyć zatem należy, co może oznaczać treść merytoryczna wyroku arbitrażowego, w zakresie której Przewodniczący Rady Arbitrażowej nie ma uprawnień do zgłaszania uwag na gruncie Nowego Regulaminu. Trudno byłoby jednak uznać, że wszystko to, co nie zostało określone w Kodeksie postępowania cywilnego i Nowym Regulaminie jako wymogi formalne stawiane wyrokom arbitrażowym, stanowi treść merytoryczną wyroku. Wydaje się, że przez treść merytoryczną wyroku należy rozumieć te treści, w których arbitrzy realizują swoje obowiązki i uprawnienia przysługujące im, gdy występują wyłącznie w roli arbitra – takie jak obowiązek osobistego pełnienia funkcji arbitra, obowiązek zachowania niezależności i bezstronności czy swoboda decyzyjna arbitrów. Te obowiązki i uprawnienia każdego arbitra są zasadniczo wyrażone w treści wyroku arbitrażowego za każdym razem, gdy dokonywana jest ocena dowodów czy ocena prawna, jak również gdy dochodzi do rozstrzygnięcia sprawy czy do rozstrzygnięcia o alokacji kosztów¹⁶. Nie jest to oczywiście lista wyczerpująca i każda część wyroku w procedurze kontroli będzie wymagała od Przewodniczącego Rady Arbitrażowej oceny, czy stanowi treść merytoryczną, czy też nie.

Zatem pozostaje się zastanowić, czy istnieją jakiegokolwiek inne części wyroku arbitrażowego, które nie stanowią jego treści merytorycznej, co do których Przewodniczący Rady Arbitrażowej może zgłaszać uwagi w procedurze kontroli, poza tymi mającymi charakter poprawek edytorskich, oczywistych omyłek lub których celem jest wypełnienie wymogów formalnych wynikających z Kodeksu postępowania cywilnego i Nowego Regulaminu. Nie ma w tym zakresie jednak jednoznacznej odpowiedzi. Potencjalnie kontroli mogłoby podlegać np. postępowanie dowodowe w zakresie, czy trybunał arbitrażowy rozpatrzył wszystkie wnioski dowodowe zgłoszone przez strony w toku postępowania i odniósł się do nich w wyroku. Zgodnie bowiem z § 35 pkt 1 Nowego Regulaminu trybunał arbitrażowy ma obowiązek rozstrzygnąć o wnioskach dowodowych stron, a zgodnie z ust. 2 powinien dokonać wszechstronnej oceny zebranych dowodów.

¹⁶ Porównaj też wyrok Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 9 września 2021 r., sygn. II KK 264/20, Legalis nr 2764140: „Nie może budzić bowiem wątpliwości, że orzekając merytorycznie, Sąd ten powinien odnieść się do każdego aspektu sprawy oraz wydać rozstrzygnięcie w oparciu o wszystkie przeprowadzone w sprawie dowody i okoliczności, które są istotne w sprawie, a w efekcie sporządzić uzasadnienie orzeczenia zgodnie z wymogami płynącymi z art. 424 § 1 KPK (art. 458 KPK)”.

W kontekście powyższych rozważań warto zwrócić uwagę na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2018 r., sygn. V CSK 301/17, mocą którego została oddalona skarga kasacyjna od wyroku Sądu Apelacyjnego uchylającego wyrok sądu polubownego wydany w ramach postępowania arbitrażowego. Do uchYLENIA wyroku sądu polubownego doszło ze względu na naruszenie klauzuli porządku publicznego (art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.) poprzez niewypełnienie przez trybunał arbitrażowy obowiązku wszechstronnego rozpoznania sprawy (w tym zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego), co doprowadziło do nierozpoznania jej istoty. Jak wskazał Sąd Najwyższy, procesowy porządek publiczny stanowi element podstawowych zasad porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, a zatem każdy wyrok sądu polubownego powinien być oceniany „(...) w dwóch aspektach: oceny zgodności procedury prowadzącej do wydania orzeczenia przez ten sąd z podstawowymi procesowymi zasadami porządku prawnego oraz skutki takiego orzeczenia z punktu widzenia ich zgodności z procesowym porządkiem publicznym, tj. czy dadzą się pogodzić z systemem prawa procesowego”¹⁷.

W uzasadnieniu Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że obowiązek wszechstronnego rozpoznania sprawy nie wynika tylko z podstawowych zasad postępowania cywilnego, ale również z postanowień Regulaminu Arbitrażowego. Sąd Najwyższy ocenił, że trybunał arbitrażowy nie dopełnił jednak tego obowiązku, jako że pominął lub przemilczał całe partie dowodów (w tym zeznania świadków czy dowody z opinii biegłych), a jednocześnie powołał się na dowody dotyczące innego okresu niż mający znaczenie dla daty wyrokowania. Formalnie trybunał arbitrażowy dokonał rozstrzygnięcia sporu między stronami postępowania arbitrażowego, ale nie w taki sposób, aby dało się je zaakceptować. Samo rozstrzygnięcie sporu między stronami nie jest tożsame z rozpoznaniem istoty sprawy w sytuacji, gdy dochodzi do tak licznych i rażących uchybień w odniesieniu do zgromadzonego materiału dowodowego, jako że wyrok staje się nieprzekonujący w swoich motywach.

Dalej Sąd Najwyższy zwraca uwagę na to, że postanowienie Regulaminu Arbitrażowego wyraża nie tylko obowiązek trybunału arbitrażowego do wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, ale również obowiązek ocenienia wiarygodności i mocy dowodów zgromadzonych w sprawie. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego realizacja tych obowiązków oznacza, że „[a]rbitrzy mają to uczynić według własnego przekonania, a to oznacza, że przekonaniu temu należy dać wyraz w motywach, odnosząc się do dowodów, mających znaczenie dla rozpoznania sprawy, ale także wskazać na przyczyny, które sprawiły, że innym dowodom albo całej grupie dowodów, zwłaszcza jak są bardzo liczne (...) odmówiło się mocy, na którą powoływała się strona wnioskująca o ich przeprowadzenie”¹⁸. Obowiązki te nie zostały jednak wypełnione przez trybunał arbitrażowy w przedmiotowej sprawie. Zaniechania trybunału w ramach postępowania dowodowego skutkowały nie tylko istnieniem braków formalnych wyroku arbitrażowego, ale również właśnie brakiem wszechstronnego rozpoznania sprawy, uwzględniającego stanowiska obu stron postępowania w sposób wystarczający.

¹⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2018 r., sygn. V CSK 301/17, Legalis nr 1767631.

¹⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2018 r., sygn. V CSK 301/17, Legalis nr 1767631.

Co istotne, dokonując takiej oceny, Sąd Najwyższy wprost wskazał, że przy rozpoznaniu skargi o uchylenie wyroku (również w przedmiotowej sprawie) nie jest jego zadaniem merytoryczne rozważanie sprawy, jako że nie jest sądem odwoławczym. Zatem Sąd Najwyższy nie dokonywał oceny prawidłowości rozstrzygnięcia sporu przez trybunał arbitrażowy czy oceny dowodów, które zostały rozpoznane, a jedynie wskazał na rażące zaniedbania w zakresie postępowania dowodowego, jakich dopuścił się trybunał arbitrażowy, wydając przedmiotowy wyrok arbitrażowy, w świetle obowiązków ciążących na trybunale arbitrażowym oraz z perspektywy klauzuli porządku publicznego.

Powyższy wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2018 r., sygn. V CSK 301/17, może być dobrym drogowskazem w procesie kontroli wyroków arbitrażowych wprowadzonym na mocy Nowego Regulaminu, gdy pojawią się wątpliwości, czy dana część takiego wyroku stanowi jego merytoryczną treść, czy też nie, w szczególności w zakresie standardów dla postępowania dowodowego. W tym zakresie nie można wyprowadzić, niestety, jednoznacznej zasady, która z łatwością pozwoli podzielić części wyroku arbitrażowego na podlegające kontroli i niepodlegające kontroli. W sytuacji, gdy pojawią się jakiegokolwiek wątpliwości co do danej treści wyroku, to Przewodniczący Rady Arbitrażowej będzie musiał każdorazowo oceniać, czy w danym zakresie może zgłaszać uwagi, czy nie.

Przy interpretacji zakresu uprawnień Przewodniczącego Rady Arbitrażowej w procesie kontroli na gruncie Nowego Regulaminu istotny także powinien być cel, dla którego ta procedura została wprowadzona. Jeżeli celem jest, tak jak zostało to wspomniane na początku, podniesienie jakości wydawanych wyroków arbitrażowych pod szyldem SA KIG, a w rezultacie zapewnienie wysokiego prawdopodobieństwa ich uznania lub stwierdzenia ich wykonalności w postępowaniu przed sądem powszechnym, to procedura kontroli powinna być prowadzona przy uwzględnieniu przesłanek do uchylenia wyroku sądu polubownego, określonych w art. 1206 k.p.c. Zastosowanie podejścia celowościowego, poza wsparciem przy wyznaczeniu granic stosowania procesu kontroli, pozwoli również na ograniczenie nadmierowej liczby uwag zgłaszanych do projektów wyroków. Pozwoli to uniknąć pokusy dążenia do perfekcji projektu wyroku, co może być nie tylko niemożliwe do osiągnięcia, ale również kontrproduktywne.

4. PRÓBA OCENY NOWYCH REGULACJI SA KIG DOT. KONTROLI WYROKÓW

Już samo wprowadzenie obowiązkowej procedury kontroli wyroków arbitrażowych do Nowego Regulaminu może wywołać psychologiczny efekt zwiększenia zaufania do toczących się postępowań arbitrażowych i do wydawanych wyroków arbitrażowych pod szyldem SA KIG. Efekt ten będzie spotęgowany, jeżeli poszczególni użytkownicy będą mieli poczucie, że wyrok wydany w ich sprawie jest dobrej jakości, a następnie zostanie on uznany lub zostanie stwierdzona jego wykonalność przed sądem powszechnym. Oczywiście w tym drugim zakresie nie bez znaczenia jest również rola trybunałów arbitrażowych w toku postępowania arbitrażowego i przy wydawaniu samych wyroków arbitrażowych, jako że procedura kontroli wyłącza możliwość zgłaszania przez Przewodniczącego Rady Arbitrażowej uwag co do treści merytorycznych wyroków.

Tym samym rola Przewodniczącego Rady Arbitrażowej w zakresie zapewnienia dobrej jakości wyroków arbitrażowych jest dużo mniejsza niż rola samych trybunałów. Zatem to na trybunałach arbitra-

żowych spoczywa większa odpowiedzialność za jakość wyroków wydawanych nie tylko pod szyldem SA KIG, ale pod szyldem każdej instytucji arbitrażowej czy w postępowaniach *ad hoc*.

Niezależnie jednak od oczywistych zalet wprowadzonej obowiązkowej procedury kontroli warto przyjrzeć się doświadczeniom innych instytucji arbitrażowych w tym zakresie, aby skorzystać z ich doświadczeń w toku stosowania procedury kontroli. Na przykład, jak to już wcześniej zostało wspomniane, niektóre instytucje, w tym m.in. ICC, spotkały się wcześniej z zarzutem braku transparentności procedury kontroli i długości jej trwania, co miało się przyczyniać do nadmiernego opóźnienia terminu wydania wyroków arbitrażowych. ICC rozwiązało te kwestie poprzez wprowadzenie dodatkowych regulacji w Regulaminie Arbitrażowym ICC i w jego Załącznikach, jak również wydało Notę do stron i trybunałów arbitrażowych dotyczącą przebiegu arbitrażu zgodnie z Regulaminem Arbitrażowym ICC (ang. *Note to Parties and Arbitral Tribunals on the Conduct of Arbitration under the ICC Rules of Arbitration*)¹⁹.

Podobny zarzut może zostać również podniesiony w stosunku do procedury wprowadzonej na mocy Nowego Regulaminu, jako że nie zostały tam oznaczone wprost żadne terminy obowiązujące w ramach procedury kontroli. Nowy Regulamin nie określa nie tylko maksymalnego czasu trwania procedury kontroli, ale również brak jest terminów na przedłożenie projektu wyroku Przewodniczącemu Rady Arbitrażowej przez trybunał arbitrażowy, na zgłoszenie uwag do wyroku przez Przewodniczącego czy na odniesienie się do tych uwag przez trybunał arbitrażowy.

Kwestia ta może być jednak zaadresowana w bardzo prosty sposób, tj. poprzez przygotowanie i przyjęcie wytycznych, które opisywałyby przebieg procedury, wskazując na odpowiednie terminy oraz komunikację, którą SA KIG zamierza kierować do stron postępowania arbitrażowego, informując o przedłożeniu przez trybunał arbitrażowy projektu wyroku, rozpoczęciu procedury kontroli, złożeniu uwag przez Przewodniczącego Rady Arbitrażowej oraz zaakceptowaniu projektu wyroku i terminie jego wydania przez trybunał arbitrażowy.

¹⁹ Najnowsza wersja pochodzi z 1 stycznia 2021 r.

Szanowni Państwo,

Dziś zgromadziliśmy się tutaj, by pożegnać Pana Mecenasa Marka Furtka - człowieka, którego obecność była darem dla wielu z nas. Jego życie było wypełnione pracą, ale nie była to tylko praca - była to misja, pasja, droga, którą kroczył z wielkim zaangażowaniem, mądrością i sercem.

Jego wiedza i autorytet nie tylko przyczyniły się do rozwoju Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej, lecz także stały się źródłem inspiracji dla kolejnych pokoleń prawników i arbitrów.

Był człowiekiem prawości, dla którego idea sprawiedliwości była nie tylko teorią, ale codzienną praktyką.

Pan Mecenas nie tylko znał prawo - rozumiał ludzi. Był osobą, która w swoim otoczeniu wносиła ciepło, życzliwość i wyjątkową kulturę osobistą. Każda rozmowa z Panem Mecenasem była spotkaniem z człowiekiem o ogromnej wiedzy i wrażliwości. Dla wielu z nas stał się nie tylko mentorem, ale i przyjacielem, który potrafił dostrzegać wartość w każdym człowieku i udzielać wsparcia w chwilach trudnych.

Wspólne rozmowy, spotkania, anegdoty - wszystko to tworzyło mozaikę wspomnień, którą każdy z nas nosi w swoim sercu. Miał dar dostrzegania w innych ich mocnych stron, inspirowania ich do działania, do rozwoju. Jego uśmiech, gesty, jego sposób bycia - to wszystko pozostanie z nami, nawet jeśli nie możemy już fizycznie do niego się zwrócić.

Jego odejście jest bolesną stratą dla wszystkich, którzy mieli zaszczyt go znać, pracować z nim, dzielić chwile refleksji i radości. Ale jego życie było pełne znaczenia - pełne wartości, które pozostają wśród nas. Dziś nie żegnamy tylko wybitnego prawnika, lecz przede wszystkim dobrego człowieka, przyjaciela, mentora.

Pozostawia po sobie pustkę, którą trudno będzie wypełnić. Jednak jego myśli, dokonania i postawa pozostaną z nami - jako zobowiązanie do pielęgnowania wartości, które były mu bliskie: uczciwości, rzetelności i głębokiego szacunku dla drugiego człowieka.

Rodzinie i Bliskim Pana Mecenasa składamy wyrazy najgłębszego współczucia.

Żegnamy Cię, Panie Mecenasie, Panie Prezesie, spoczywaj w pokoju.

*Opracowanie redakcyjne: dr Konrad Czech
Skład i łamanie: Piotr Tarasiuk*